

Opinnäytetyö (YAMK)

Kulttuuriala

Soveltava taide

2018

Krista Petäjäjärvi

TAITEILIJAN ASiantuntijuus monialaisissa dialogeissa

– Kohti osaamisen välittymistä

Krista Petäjäjärvi

TAITEILIJAN ASiantuntijuus monialaisissa dialogeissa

- Kohti osaamisen välittymistä

Opinnäytetyö käsittelee taiteilijan asiantuntijuutta monialaisissa dialogeissa. Työn tavoitteena on ymmärtää millä tavalla taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen laajemmin yhteiskunnan kehittämisen erilaisille alueille on mahdollista ja miten taiteilijan osaamiselle voisi muodostua laajempi yhteiskunnallinen arvo.

Työssä nostetaan esiin, millaiseen yhteiskunnalliseen tarpeeseen taiteilijan laajemmalla asiantuntijuuden toteutumisella vastataan ja miksi tämä on nyt ajankohtaista. Työ esittelee niitä taideinstituution keskeisiä diskursseja, joihin aihe liittyy ja joissa se myös synnyttää jännitteitä. Työ kartoittaa taiteilijan kompetensseja, joita hän tarvitsee toimiakseen monialaisissa dialogeissa ja tarvetta asiantuntijuuden välittäjälle.

Opinnäytetyön aineisto on rakentunut vuorovaikutuksessa taidekentän erilaisten toimijoiden ja eri alojen asiantuntijoiden kanssa. Aineistoon on vaikuttanut noin 200 toimijaa yhteiskunnan eri alueilta. Aineisto on rakentunut osana Taiteen edistämiskeskuksen Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjätoiminnan kehittämisohjelman suunnittelutyötä vuonna 2017.

ASIASANAT:

Taide, taiteilija, monialaisuus, taiteilija-identiteetti, taiteilija-kehittäjä, hybriditaiteilija, välittäjä, taideinstituutio, taidediskurssit, arvomuodostus, kompetenssit, kehittäminen, rakenteet, yhteiskunnalliset muutokset, uudistuminen, kestävä kehitys, taiteen merkityksen paradigman muutos

Krista Petäjäjärvi

ARTIST'S EXPERTISE IN MULTIPROFESSIONAL DIALOGUES

- Towards Mediating Structures

The thesis is about the changing role of the artist and how the artist can work in different parts of the society. The aim is to understand how the artist's expertise can be realized in different societal developing spheres, and how the artist competence can create more value in the society.

The thesis introduces the primary aspects by which the topic may be understood and further developed. It maps the societal needs for artistic expertise, why this is now possible and important. The thesis addresses different discourses within art, which are connected to the subject: artists freedom and the value creation mechanisms. The thesis introduces different competences which an artist needs when working in multi-professional dialogues. The thesis also considers the need, role and competences of the mediator.

The material of the thesis has been created in dialogue with approximately 200 different actors of the arts and culture scene and professionals from other sectors. The material has been gathered in 2017 within the Arts Promotion Centre Finland and the planning of the development program "The Artists Expertise and Mediating Activities".

KEYWORDS:

Art, artist, sector-crossing, artistic identity, artist developer, hybrid artist, mediator, arts institution, arts discourses, value creation, competences, development, structures, societal change, renewal, sustainability, arts value paradigm shift

SISÄLTÖ

ESIPUHE	6
1 JOHDANTO	8
1.1. Tutkielman tavoitteet	10
2 AINEISTO	12
2.1. Yhteiskehittämistapahtumat	12
2.2. Haastattelut ja konsultaatio	14
2.3. Muu materiaali	15
3 KÄSITTEISTÖ	17
4 YHTEISKUNNALLISIA MAHDOLLISUUKSIA, TAIDEINSTITUUTION MAHDOTTOMUUKSIA	19
4.1. Luovuudelle on tilaus	19
4.2. Taideinstituutio ja yhteisö	24
4.3. Taiteilijan vapaus	26
4.4. Arvon muodostuminen	29
4.5. Taiteen talousdiskursseja	31
4.6. Taiteen merkitysten paradigman muutos	36
4.7. Yhteenveto	39
5 TAITEILIJA MONIALAISISSA YMPÄRISTÖISSÄ	41
5.1. Hybriditaiteilijuuden käsite	41
5.2 Taiteilijan osaaminen monialaisissa dialogeissa	43
5.3. Esimerkki monialaisen yhteistyön mahdollisuuksista	46
5.4. Yhteenveto	47
6 VÄLITTÄJÄ TAITEILIJAN TYÖN MAHDOLLISTAJANA	48
6.1. Mihin välittäjää tarvitaan	49
6.2. Välittämisen alueita	53
6.3. Välittäjän osaaminen	55
6.4. Yhteenveto	58
7 KOHTI RAKENTEITA	59

8 LOPUKSI	70
9 LÄHTEET	72
10 LIITTEET	75

LIITTEET

Liite 1. Taiteen välittäjä rakenteiden yhteiskehittämisen herättämät näkökulmat, ideat ja kysymykset

Liite 2. Muistio asiantuntijafoorumista 15.2.2017

KUVAT

Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen	20
Luova yhteiskunta	23
Taiteen toteutumismahdollisuuksia ja edunsaajia	34
Taiteen merkitysten paradigman muutos	39
Taiteilijan osaaminen monialaisissa dialogeissa	44
Välittäjän tehtäviä	48
Kulttuuritalouden alueita	50
Välittymisen alueita	53
Tuottajan rooli taiteellisissa interventioissa	55

ESIPUHE

Olen toiminut erilaisissa tehtävissä taiteilijana, kehittäjänä, välittäjänä, mentorina ja kouluttajana ja näistä erilaisista rooleista käsin tehnyt työtä sen eteen, että taiteilijan osaamisella voisi olla laajempi arvo ja merkitys. Minua motivoi kysymys siitä, mikä voisi olla taiteen tehtävä eri puolilla yhteiskuntaa, oman instituutionsa ulkopuolella ja vaikuttavana osana yhteiskunnan kehittämistä.

Katson taiteilijan asiantuntijuuden välittymistä hyvin monelta kantilta ja erilaisista rooleista. Näkökulmani rakentuu teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutuksen kautta, jonka punaisena lankana on ymmärtää teatterin menetelmiä osana arkisia ympäristöjä erilaisten yhteisöjen palveluksessa. Taiteellinen kädenjälki on muodostunut performanssitaitteen ja luovan kirjoittamisen kautta. Olen täydennyskouluttautunut ahkerasti ja käänteentekeväksi muodostui Taideyliopiston Taiteilija organisaation kehittäjänä: Taiteelliset interventiot työelämässä täydennyskoulutus 2014-15. Tässä koulutuksessa sain sellaista kollegiaalista tukea, jonka kautta uskalsin toimia rohkeammin taiteilijana erilaissa kehittämisympäristöissä. Työtä olen tehnyt taiteilijana erityisesti erilaisten työyhteisöjen parissa, tuoden taiteen menetelmiä kehittämisen viitekehykseen.

Yhdistystoiminnan kautta olen kehittänyt soveltavan taiteen toimialan rakenteita ja verkostoja. Olen opettanut ja mentoroinut, koonnut verkostoja ja kehittänyt koulutuskonsepteja niin vapaalle kentälle kuin ammattikorkeakouluihin. Olen myös toiminut eräänlaisena välittäjänä ja mahdollistajana muille taiteilijoille, että heille on avautunut lisää mahdollisuuksia toimia työelämän kehittämisen rajapinnoissa. Kotipaikkakunnallani Kirkkonummella olen taideaktivismin kautta kehittänyt yhteisötaiteen mahdollisuuksia ja toiminut kunnan luottamustehtävissä edistäen taiteen ja kulttuurin toteutumismahdollisuuksia. Koen, että sukkuloin kaikenlaisten rakenteiden (ja rakennettomuuksien) välimaastoissa, josta syntyy monipuolista perspektiiviä aiheeseen.

Keskustelin taannoin kollegani, läänintaiteilija Annika Dahlstenin kanssa joka totesi, että elämme uusvilpittömyyden aikaa, jossa ”kynisyys on passé”. Tunnistan tämän Annikan ehdottaman aikakauden ja koen olevani osa sitä. Tavoittelen sellaista ”mentaalista asentoa”, jonka kautta voisin olla maailmassa väheksymättä sen loputonta uusiutumiskykyä, luovuutta ja mahdollisuuksia hyvään. Vilpittömyys ei tarkoita sitä,

etteikö tunnista taivaalla olevia mustia pilviä, vaan ennemminkin tietoista valintaa katsoa niiden ohi.

Tämä sama ajatus kannattelee opinnäytetyön aiheeseen. Ehkä taiteilijoiden rooli yhteiskunnan murroksessa voi olla paljon suurempi, kuin mitä me vielä pystymme ymmärtämään. Jotta taiteilijan osaamisella voisi olla vaikuttavuutta, on kehitettävä sellaista asennetta, ymmärrystä ja rakenteita, jotka tukevat tämän mahdollistumista.

Uskon, että ajatus kasvaa ja idea vahvistuu, kun se pysyy ”liikkeessä” ihmisten välillä. Tämän työn valmistumiseen on vaikuttanut erilaisten keskusteluiden kautta toistasataa ihmistä. Iso kiitos jokaiselle kehittämistyöhön osallistuneelle, niin tässä työssä mainituille kuin mainitsematta jääneillekin.

Erityinen kiitos tiimille, Taiteen edistämiskeskuksen Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjätoiminnan kehittämisohjelman läänintaiteilijoille, joiden kanssa olemme yhdessä navigoineet tässä maisemassa. Visiot rakentuvat, kun on tilaa ja luottamusta uppoutua asiaan, vaikei tämän merkitystä voi etukäteen ennustaa. Intuitiolle täytyy olla aikaa ja tilaa, mikään merkityksellinen ei kehity kiireessä. Tiimissämme on ollut tilaa luoda, mikä on ollut korvaamattoman arvokasta ja ihanaa.

Haluan myös kiittää Taiteen edistämiskeskuksen kehittämispäällikkö Eva-Maria Hakolaa luottamuksesta työhöni ja kannustuksesta ajattelemaan isosti.

Suurin kiitos esimiehelleni, erityisasiantuntija Antti Huntukselle. Koen, että tässä työssä jäsentelemäni ajattelu on mahdollistunut meidän kahden välisessä dialogissa, vapaassa luovassa prosessoinnissa ja siitä vilpittömästä innostuksesta, jota aihe meissä molemmissa herättää.

Kirkkonummella 14.5.2018,

Krista Petäjäjärvi

1 JOHDANTO

Aloitin 1.2.2017 Taiteen edistämiskeskuksen valtakunnallisena läänintaiteilijana, jonka erityisenä tehtäväalueena oli suunnitella ja kehittää vuoden 2018 alussa alkavaa taiteen välittäjä rakenteisiin liittyvää kehittämisohjelmaa.

Taiteen edistämiskeskus¹ (Taike) on Opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa toimiva asiantuntijavirasto, jolla on 13 toimipistettä eri puolilla maata. Taiken lakisääteisenä tehtävänä on taiteen ja kulttuurin edistäminen siltä osin, kun se ei ole jonkin muun valtiollisen instanssin tehtävänä. Tehtävänsä täyttämiseksi Taike jakaa erilaisia taiteen ja kulttuurin apurahoja ja edistää taiteen toteutumismahdollisuuksia kehittämistoimintansa kautta. Taiken palveluksessa on noin 80 henkilöä, joista noin puolet on virkamiehiä ja puolet läänintaiteilijoita. Tämän lisäksi Taikella on 24 asiantuntijaelintä.

Taiken kehittämistoiminta rakentuu lyhyistä ja pitkistä kehittämisohjelmista. Näiden ohjelmien kautta on mahdollista strategisesti vaikuttaa taiteen ja kulttuurin toimialan rakenteisiin ja luoda edellytyksiä taiteen mahdollistumiselle ja taiteilijoiden elinkeinon muodostumiselle. Lyhytohjelmat ovat kestoaltaan viisi vuotta ja niitä on tätä kirjoittaessa käynnissä:

- Lasten- ja nuortenkulttuurin kehittämisohjelma (2016-20)
- Taiteen ja hyvinvoinnin kehittämisohjelma (2015-19)
- Prosenttiperiaatteen kehittämisohjelma (2014-2018)
- Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjätoiminnan kehittämisohjelma (2018-2022)

Pitkiä kehittämisohjelmia on kaksi ja ne perustuvat eri tavalla Taikelle asetettuun lakisääteiseen tehtävään. Taiteilijoiden työskentelyedellytysten ohjelma ja Kulttuurisen moninaisuuden ja liikkuvuuden ohjelma ovat Taiken jatkuvia kehittämisohjelmia.

Luonteeltaan kehittämisohjelmat ovat yksilöllisiä ja pyrkivät eri tavoin vaikuttavuuteen. Kehittämisohjelman tavoite voi olla hyvin konkreettinen ja liittyä esimerkiksi lainsäädännön tai rahoitusinstrumenttien kehittämistarpeisiin. Ohjelman tavoite voi myös olla väljempi ja liittyä esimerkiksi asenneilmapiirin kehittämiseen tai toimijoiden

¹ www.taike.fi

verkottamiseen. Ohjelmat voivat kokeilla, pilotoida ja ottaa riskejä tavoilla, jotka eivät ole muille taide- ja kulttuurikentän toimijoille mahdollista.

Käytännössä kehittämisohjelmia toteuttavat eri puolilla maata toimivat läänintaiteilijat, jotka toimivat Taiken kehittämisen vastuualueella määräaikaisissa työsuhteissa. Läänintaiteilijat toimivat tehtävässään joko alueellisina, alueiden välisinä tai valtakunnallisina läänintaiteilijoina. Läänintaiteilijoiden joukossa on edustettuna eri taiteen lajeja ja maantieteellisiä toiminta-alueita. Vaikka kehittämisohjelmien tavoitteet ovat kokoluokaltaan kansallisia, on toiminnassa paikallisia ulottuvuuksia. Jokainen läänintaiteilija toimii osana jotakin kehittämisohjelmaa, soveltaen omaa ammattitaitoaan parhaalla mahdollisella tavalla ja edistäen omalla työpanoksellaan ohjelman tavoitteiden toteutumista.

Minut palkattiin Taikelle valtakunnalliseksi läänintaiteilijaksi suunnittelemaan uutta kehittämisohjelmaa. Taiken historiassa tämä oli ainutlaatuista, sillä koskaan aikaisemmin ei olla palkattu erillistä ihmistä suunnittelemaan alkavaa ohjelmaa. Taiteen keskustoimikunta muuttui Taikeksi vuonna 2013 ja ohjelmajohtamisjärjestelmä on verrattain uusi.

Aloittaessani työni Taiken valtakunnallisena läänintaiteilijana oli uuden ohjelman käynnistyminen valmisteilla, mutta suunnittelu alkutekijöissään. Tulevan ohjelman sisällöt, tavoitteet ja myös sen konkreettinen käynnistyminen oli vielä epävarmaa. Ainoa varma asia oli halu selvittää, millainen voisi olla ”välittäjä rakenteiden kehittämisohjelma”, olisiko sille tarvetta?

Työn alkaessa määrittelimme yhdessä Taiken kehittämispäällikkö Eva-Maria Hakolan sekä erityisasiantuntija Antti Huntuksen kanssa suunnittelulle yhteiset lähtökohdat. Sisältö pidettiin tarkoituksellisesti mahdollisimman väljänä ja määrittelemättömänä, jotta olisi aito mahdollisuus luoda uutta näkyä ja perspektiiviä. Yhteinen lähtökohta oli se, että taitelijan toimiminen laajemmin yhteiskunnan eri alueilla olisi toivottava tulevaisuudenkuva jonka toteutumista uusi ohjelma pyrki edistämään. Yhteisen näkemyksemme mukaan Suomessa on paljon korkeakoulutettuja taiteilijoita joilla olisi paitsi osaamista ja potentiaalia toimia uusissa ympäristöissä ja merkityksissä. Ohjelman tavoitteena olisi alustaa sellaisia väyliä, jotka mahdollistaisivat taiteilijoiden toiminnan laajemmin yhteiskunnan eri alueilla.

Tämä opinnäytetyö muodostuu siitä kehittämistyöstä, jota olen tehnyt Taiken läänintaiteilijana suunnitellessani Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjätoiminnan kehittämisohjelmaa. Tämä opinnäytetyö ei ole kuitenkaan yhtä kuin Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjätoiminnan kehittämisohjelma. Opinnäytetyö käsittelee kehittämistyössä syntynyttä aineistoa ja tuo sen keskusteluun erilaisten ajattelijoiden ja tutkijoiden kanssa.

Tässä esitetty sisältö on itsenäisen ajatteluni tulosta ja syntynyt tarpeesta oppia ja ymmärtää teoreettisemmin läänintaiteilijan työssä kehittämään asiakokonaisuutta. Tämä opinnäytetyön muodostama viitekehys ei kuitenkaan edusta laajemmin Taiketa tai Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjätoiminnan kehittämisohjelmaa.

1.1. Tutkielman tavoitteet

Tässä tutkielmassa avaan, analysoin, vedän yhteen ja asetan Taikella toteutuneen kehittämistyön kautta syntynyttä aineistoa laajempaan viitekehykseen.

Tutkielman tavoitteena on ymmärtää *millä tavalla* taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen laajasti yhteiskunnan kehittämisen eri alueille olisi mahdollista ja *miten* taiteilijan osaamiselle voi muodostua uutta yhteiskunnallista arvoa. Tutkielmassa pyrin kysymään ja nostamaan esiin niitä kysymyksiä, jotka liittyvät taiteilijan asiantuntijuuden välittymiseen.

Työ alkaa neljännessä luvusta, joka sisältää monta tulokulmaa taiteilijan asiantuntijuuden välittymisen aiheeseen. Ensin kartoitan miksi taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen on ajankohtaista ja mihin yhteiskunnalliseen kysyntään tämä vastaa. Nostan esiin taideinstituution diskursseja taiteilijan vapaudesta ja käsittelen aiheen sisältämiä jännitteitä. Käsittelen taiteilijan arvonmuodostusta ja miksi taiteilija, joka toimii taideinstituution ulkopuolella, on arvon luomisen näkökulmasta problemaattinen. Kartoitan, millaisiin taiteen talousdiskursseihin aihe liittyy ja miksi tämä on taiteilijan asiantuntijuuden välittymisen kannalta merkityksellistä. Luvun lopussa kiinnitän aiheen suurempiin taiteen merkityksen paradigman muutoksiin.

Viidennessä luvussa käsittelen taiteilijan roolia monialaisissa dialogeissa, ja miten voidaan ymmärtää niitä taitoja, joita taiteilija tarvitsee tällaisessa työssä. Kuudes luku käsittelee välittäjän merkitystä taiteilijan työn mahdollistumisessa.

Seitsemännessä luvussa esitän, millaisia ovat ne kehittämisen alueet, joiden kautta taiteilijan asiantuntijuuden välittymistä voidaan konkreettisesti edistää.

Tutkielma ei vastaa kysymyksiin siitä, *miten* taiteilija toimiessaan uusissa ympäristöissä voi luoda osaamisellaan lisäarvoa (esim. erilaiset menetelmät ja tekemisen lähtökohdat) tai tarkemmin siitä, *mitä* tämä arvo voisi erilaisille yhteistyötahoille olla. Tutkielma ei myöskään vastaa kysymyksiin taiteilijan osaamisen välittymiseen liittyvistä prosessi- tai liiketoimintamalleista.

Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen on aiheena erittäin laaja. Tässä työssä en syvenny yksittäisiin aihealueisiin, vaan läpileikkaan monta tärkeää teemaa niitä vain kevyesti sivuten. Haen perspektiiviä muusta tutkimuksesta, mutta analysoin aineistoani tehden siitä vähintäänkin rohkeita johtopäätelmiä. Ymmärrän, että aineistoa tulisi analysoida paljon perusteellisemmin ja kriittisemmin. Tutkielman tyylilaji on vapaamuotoinen ja paikoitellen jopa provosoiva.

Ymmärrän, että tässä työssä tutkailtu kehitys ei ole kiinnostavaa tai merkittävää kaikille taiteilijoille. Kyse on taiteilijan työn lisääntyvistä ja monipuolistuvista mahdollisuuksista, ei perinteisempää taiteilijan työtä korvaavaa tai poissulkevaa.

Opinnäytetyön kohderyhmänä ovat laajasti taide- ja kulttuurialan erilaiset toimijat, joille taiteilijan laajentunut työkenttä ja taiteen tulevaisuus ovat kiinnostavaa aluetta. Työ on tarkoitettu myös muiden alojen tutkijoille, aktivisteille ja kehittäjille, joille yhteiskunnallinen uusiutuminen, kestävä kehitys ja luovuus ovat tärkeitä aiheita. Kohderyhmänä on myös erilaiset kulttuuripolitiikan ja -hallinnon asiantuntijat.

2 AINEISTO

Suuri osa viittaamistani tutkimuksista ovat englannin kielisiä olen kääntänyt nämä suomen kielelle parhaan taitoni mukaan. Viittauksiin tulee suhtautua sillä varauksella, että käännös on vapaamuotoinen.

Hyödynnän alaviitteitä tutkijoiden (ja tahojen) esittelemiseen. En esittelen järjestelmällisesti kaikkia viitattuja henkilöitä, vaan haluan taustoittaa niitä tutkijoita ja toimijoita, jotka mielestäni merkittävästi omalla tutkimuksellaan tai toiminnallaan vaikuttavat alan kehittymiseen.

2.1. Yhteiskehittämistapahtumat

Kehittämishjelman suunnittelu on muodostunut vuorovaikutuksessa taide- ja kulttuurikentän erilaisten toimijoiden ja muiden alojen asiantuntijoiden kanssa. Keskeinen osa opinnäytetyön aineistosta muodostuu kehittämishjelman suunnittelun yhteiskehittämistapahtumissa muodostuneista keskusteluista. Yhteenvedo yhteiskehittämistapahtumien synnyttämistä keskusteluista, ideoista ja ajatuksista on opinnäytetyön liite 1.

Yhteiskehittämistapahtumia oli seuraavasti: 15.2. Helsinki (fasilitaattorina Pink Eminence), 18.4. Tampere, 21.4. Turku, 5.5. Helsinki, 17.6. Kuopio, 8.11. Oulu, 10.11. Rovaniemi.

Kutsuin yhteiskehittämistapahtumiin mukaan erityisesti taiteilijoita, tuottajia, kulttuuritoimijoita taidekentän eri alueita, tutkijoita ja taidehallinnon ammattilaisia. Myös taiteen- ja kulttuurialan järjestöjä, yhdistyksiä ja virkamiehiä osallistui tapahtumiin. Avoin kutsu tapahtumiin välitettiin Taiken erilaisten viestintäkanavien kautta taide- ja kulttuurikentän yhdistyksille, järjestöille, yrityksille, instituutioille ja muille julkisille sekä yksityisille toimijoille. Yhteiskehittämistapahtumiin, haastatteluihin ja konsultaatioon osallistui 1.2.-31.12.2017 yhteensä noin 200 henkilöä, joista noin 20 henkilöä Taiken sisältä.

Osallistuneista suurin osa toimii ammatissa eri puolilla taide- ja kulttuurikenttää, mukana myös taidealojen opiskelijoita. Osallistujia oli lähes kaikilta taiteen aloilta, suurin osa esittävän taiteen ja kuvataiteen aloilta. Yhteiskehittämiseen osallistui kuvataiteilijoita,

sarjakuvataiteilijoita, animaattoreita, äänisuunnittelijoita, taidegraafikoita, mediataiteilijoita, muotoilijoita, näyttelijöitä, tanssijoita, koreografeja, performanssitaiteilijoita, muusikoita, teatteriohjaajia, teatteri-ilmaisun ohjaajia, tuottajia, käsikirjoittajia, kokoelmapääälliköitä, kuraattoreita, johtajia, projektipääälliköitä ja -työntekijöitä, toiminnanjohtajia, fasilitaattoreita, aluekoordinaattoreita, asiantuntijoita, yrittäjiä, managereita, agentteja, asiantuntijoita, virkamiehiä, kulttuuritoimittajia, tutkijoita, tutkimuspääälliköitä, opettajia, rehtoreita, lehtoreita, dosentteja, koulutusjohtajia, kulttuurivastaavia ja professoreita.

Yhteiskehittämistapahtumien runko oli varsin perinteinen ja kaikissa tapahtumissa pääpiirteittäin sama (lukuunottamatta ensimmäistä tapahtumaa). Ensin pidin noin 45 minuutin mittaisen alustuksen siitä, millä tavalla siinä vaiheessa hahmotin taiteilijan osaamisen välittymistä ja missä välittäjästruktuurien muodostumisessa voisi olla kysymys. Tämän jälkeen pyysin osallistujajoukosta (10-30 hlö) suoraa palautetta liittyen esittämääni lähestymistapaan: Mitä se herättää, mikä siinä tuntuu kiinnostavalta ja mikä ei, saako ajatuksesta otteen, miten ajattelumallia voisi täydentää ja mitä erityisesti pitäisi ottaa huomioon.

Alustuksen jälkeen osallistujat jakaantuivat pienryhmiin etsimään itselle merkittäviä kiinnekohtia ja mitä erityisesti välittäjyyttä lähestyessä olisi tärkeää miettiä. Työpajan päätteeksi summattiin eri ryhmien keskusteluista, mitkä aiheet olivat puhututtaneet ja mitä johtopäätelmiä ryhmät olivat tehneet. Tapahtuman jälkeen sisällytin uudet keskustelut ja ideat osaksi kertyvää materiaalia, muokkasin sen pohjalta taas uusia havaintomateriaaleja ja kuvia, joiden kautta asiaa voisi lähestyä. Yhden työpajan kesto oli keskimäärin 3 tuntia.

Tämä tapa toimia oli koko kehittämisprosessille merkittävää. Sain moneen kertaan esitellä erilaisille osallistujaryhmille keskeneräistä ajattelua aiheesta, joka ei ole helposti ymmärrettävissä. Yritin tulla ymmärretyksi asiakokonaisuudessa, joka oli vasta hahmottumassa: mistä taiteilijan osaamisen välittymisessä voisi olla kysymys? Näkökulma taiteilijan osaamisen välittymiseen tuli ikään kuin testattua monta kertaa – ja jokaisen yhteiskehittämiseen osallistuneen henkilön kontribuutio vaikutti tähän alati rakentuvaan hahmotelmaan siitä, miten aihetta voidaan lähestyä ja edistää. Aktiivinen dialogi kentän toimijoiden kanssa on ollut merkittävässä roolissa ja jokaisen työpajan jälkeen jäi monta uutta kiinnostavaa ajatusta mietityttämään. Sain aidosti uusia, itselleni tuntemattomia näkökulmia ja samalla tuntumaa alueiden eroavaisuuksiin.

Aineiston keruussa oli huomattavaa, että vaikutin itse merkittävästi keskustelun suuntaan. Työpajoista jäi vaikuttamaan vain se materiaali, jonka itse koin merkitykselliseksi ja jota edistin kirjaamalla sen ylös, merkkamalla sen osaksi yhteiskehittämisen yhteenvetoa (liite 1) ja nostamalla aiheen uudestaan esiin uusissa keskusteluissa. En alustanut keskustelua aina samalla tavalla, vaan esittelin aiheen aina uudella tavalla ja niin että edellisen työpajan keskustelut olivat kehittäneet aihetta eteenpäin. Näin ollen yhteiskehittäminen ei ole tapahtunut itsestäni riippumattomissa olosuhteissa, vaan itseni johdattamana. Työpajatilanteessa pyrin antamaan osallistujille paljon tilaa ottaa keskustelu haltuun ja viedä sitä itselle merkittävään suuntaan. Vaikka työpajan alku oli ennalta määritelty, oli alustuksen jälkeen areena vapaa keskustelulle.

Ensimmäisen tapahtuman (15.2.2017) fasilitaattorina toimi Pink Eminence ja tapahtuma oli siten muodoltaan erilainen kuin yhteiskehittämisen muut tapahtumat. Tässä tapahtumassa syntyneet materiaalit ovat yhtä lailla tämän työn aineistoa (Liite 2). Tässä ensimmäisessä tapahtumassa työsti Learning Café -menetelmän kautta ennakkoon määriteltyjä keskustelun avauksia välittäjärakenteisiin liittyen. Nämä kysymykset muodostettiin yhteistyössä Antti Huntuksen, Eva-Maria Hakolan ja Pink Eminencen Outi Raatikaisen kanssa. Nämä kysymykset muodostivat eräänlaisen lähtölaukauksen yhteiskehittämiseksi: 1. Millaisista osaamisista, verkostoista ja sidosryhmistä tulevaisuuden välittäjärakenteet muodostuvat? 2. Mitkä nykyisistä rakenteista ovat toimivia ja tulisi säilyttää? 3. Mitkä on tärkeimpiä asioita, jotka tulisi huomioida välittäjärakenteita kehitettäessä? 4. Muut huomiot.

Tämä ensimmäisen yhteiskehittämistapahtuman kautta syntyneen materiaalin merkityksenä on ollut pohjustaa suunnitteluprosessia. Viittaa aineistoon osana tätä tutkielmaa.

2.2. Haastattelut ja konsultaatio

Taiteilijan työn vaikuttavuus ei kosketa vain taide- ja kulttuurikenttää, vaan se on suhteessa laajempaan yhteiskunnalliseen muutokseen. Yhteiskehittämistapahtumien lisäksi tein haastatteluja kasvotusten, puhelimitse, sähköpostilla ja skypeillä taidealan erityisasiantuntijoiden ja muiden alojen asiantuntijoiden kanssa.

Aineistoon on vaikuttanut nämä keskustelut esimerkiksi työelämän kehittäjien, aluekehittäjien sekä innovaatio- ja tulevaisuudentutkijoiden kanssa. Suuri osa haastatelluista oli suomalaisia, mutta joukossa oli myös espanjalainen, englantilainen, tanskalainen ja ruotsalainen välittäjätoimija. Näitä keskusteluja ei ole litteroitu, vaan niistä on tehty muistiinpanoja jotka ovat osana yhteiskehittämisen yhteenvetoa (liite 1).

Yhteiskehittämistapahtumien ja haastattelujen lisäksi kehittämistyöhön liittyi pienryhmätyötä sekä konsultaatiota niin talon sisältä kuin ulkopuoleltakin. Näissä tilanteissa oli mahdollista pohtia vain joitain tiettyjä itselleni merkittäväksi nousseita teemoja ja työstää niitä yhdessä eteenpäin. Työtapoina oli lyhyt muutaman tunnin mittainen konsultaatio tai jopa kahden päivän pituinen työpajamainen työskentely.

Suuri osa näistä konsultaation kautta syntyneistä sisällöistä on sisällytetty yhteiskehittämisen yhteenvetoon (liite 1).

2.3. Muu materiaali

Kehittämishjelman suunnittelutyön edetessä on muodostunut kuvamateriaalia, joka jäsentää ja visualisoi taiteilijan asiantuntijuuden välittymistä. Nämä kuvat ovat osana opinnäytetyötä.

Kuvat ovat syntyneet dialogissa taiteilija-kehittäjä Eili Ikosen kanssa, jonka asiantuntijapanos on ollut näiden kuvien syntymisessä merkittävä. Kuvien muodostumiseen on vaikuttanut koko Taiteilijan asiantuntijan ja välittäjätoiminnan kehittämishjelman tiimi, johon kuuluvat itseni ja erityisasiantuntija Antti Huntuksen lisäksi läänintaiteilijat Annika Dahlsten, Iiro Heikkilä ja Antti Tenetz. Hyödynnän tässä opinnäytetyössä myös Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjätoiminnan kehittämishjelman suunnittelussa muutoin syntynyttä kuvamateriaalia.

Opinnäytetyö rakentuu myös kokemusasiantuntijuuteni kautta. Erityisesti kolmannessa luvussa, jossa käsitellään monialaisissa dialogeissa toimivan taiteilijan kompetensseja, hyödynnän omakohtaista kokemustani toiminnastani taiteilija-kehittäjänä työelämän organisaatioiden parissa, mutta erityisesti kokemuspohjaa kouluttajana ja mentorina.

Tässä työssä, ja erityisesti luvussa viisi joka käsittelee taiteilijan osaamista, hyödynnän kertynyttä kokemuspohjaa ja näkemystä, joka on syntynyt laaja-alaisessa yhteistyössä kentän toimijoiden kanssa. Olen mentoroinut ja kouluttanut eri alojen taiteilijoita vuodesta

2011 lähtien. Kehitin työpajaprosessin TUK: Taide uusissa konteksteissa. Tässä taiteilijat kehittivät kollegiaalisessa yhteisössä omaa osaamistaan toimia monialaisissa ympäristöissä. Sittenmin tästä konseptista kehittyi Pro Soveltavan taiteen tila ry:n (parhaillaankin eri puolilla Suomea toteutuva) Soveltavan taiteen osaamiskiihdyttämö. Vuosien 2011-17 aikana kehittämään koulutukseen on osallistunut lähes 100 eri alan taiteilijaa ja kulttuuritoimijaa eri puolilta Suomea.

3 KÄSITTEISTÖ

Taiteilijan asiantuntijuus monialaisissa dialogeissa on tapa käsitteistää asiaa, jolle löytyy vain vähän vastaavuutta muualta. Tarkoitan näillä sanavalinnoilla taiteilijan työtä sellaisissa yhteyksissä, joissa taiteilija ei ole perinteisesti toiminut. En kuitenkaan viittaa tässä työssä kaikkiin taiteilijan soveltaviin, osallistaviin tai yhteisöllisiin toimijuuden tapoihin - vaan erityisesti taiteilijan asiantuntijuuden välittymiseen.

Kun soveltavassa- tai yhteisötaiteessa nousee usein lähtökohdaksi yhteisö, prosessi, menetelmä tai teos, niin asiantuntijuuden välittymisellä pyrin kuvaamaan sellaista taiteilijan osaamista, joka voi toteutua yhtensä asiantuntijuuden lajina muiden asiantuntijoiden joukossa. Kyseessä on esimerkiksi taiteilijan työ sellaisissa yhteyksissä, joissa taiteella tai taidelähtöisillä toimintatavoilla on merkittävä rooli osana kehittämistoimintaa.

Taiteilijan asiantuntijuus voi olla erityinen luova näkökulma ja oman ammattilaisuuden kautta syntyvä poikkeava lähestymistapa, jolla ei välttämättä ole mitään toiminnallista tai teosmaista kehystä. Taiteilijan asiantuntijuuden rinnalla näyttäytyy käsitteitä kuten taiteellinen ajattelu, taiteen toiminnan logiikka tai taideperustaisuus (ks. Pässilä 2017, Ikonen 2018). Ymmärrän nämä käsitteet saman asian rinnakkaisiksi lähestymistavoiksi, joilla kaikilla pyritään kuvaamaan taiteilijan erityistä asiantuntijuutta kehittämistoiminnan viitekehyksessä.

Lähtökohtanani on, että taiteilijan asiantuntijuus voi olla sellaisenaan erityistä, kiinnostavaa ja arvokasta. Taiteilijan asiantuntijuus monialaisissa dialogeissa voi sisältää erilaisia menetelmällisiä muotoja ja olla esimerkiksi tavoitteellista taiteen hyödyntämistä kehittämisprosessin keskustelukonseptina, mutta en tässä työssä ota kantaa näihin eri lähestymistapoihin ja niiden välisiin eroihin.

Kirjoitan asiantuntijuudesta, enkä niin paljon osaamisesta tai kompetensseista. Asiantuntijuudella pyrin kuvaamaan sellaista osaamista, jonka voidaan nähdä ammatillisena ytimenä. Se ei ole jokin erillinen kompetenssi, jota harjoitellaan tai osaamista, jota sovelletaan. **Asiantuntijuus** on syvää asian osaamista, joka syntyy laajan ammatillisen kokemuspohjan kautta. Juuri koulusta valmistunut taiteilija ei omaa vielä asiantuntijuutta, vaikka hänellä voi olla paljon osaamista ja kompetensseja.

Monialaisuus viittaa taidekentän ulkopuolisuuteen ja siihen, että taiteilija ei toimi yhdessä muiden taiteilijoiden kanssa, vaan ympäristö on lähtökohtaisesti monialainen. Taiteilija tekee työtä toisen alan ammattilaisen kanssa. Tällainen ympäristö voi olla missä tahansa yhteiskunnan eri alueilla (esimerkiksi aluekehittämisen toimiala, teknologinen tutkimuslaitos tai logistiikkayritys).

Dialogilla tarkoitan vuoropuheluun astumista. Kyse ei ole yksisuuntaisesta vaikuttamisesta, vaan yhdessä vaikuttumisesta. Kyse ei ole passiivisesta läsnäolosta, vaan dialogi on aktiivista kommunikoimista. **Dialogi** voi tarkoittaa keskustelua, yhdessä kehittämistä tai vaikkapa hiljaa istumista. Kyse on kommunikaatiosta yhden tai useamman välillä. Viitataan tässä työssä taiteilijan ”uusiin dialogeihin”. Tarkoitan tällä vuorovaikutussuhdetta, jota ei perinteisesti mielletä kuuluvan osaksi taiteilijan työtä. Tämä voi olla dialogia esimerkiksi taiteilijan ja ydinfysiikan kanssa tai taiteilijan ja taksiryttäjän välillä. Tämä dialogi voi olla keskustelua tai kehittämistä, mutta kun taiteilija on sen osana, on siinä läsnä taiteen mahdollisuus. Dialogin kautta voi syntyä jotakin sellaista, josta muodostuu jopa taideteos.

Näistä monista mahdollisuuksista johtuen on tässä tutkielmassa läsnä **taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen** sekä **taiteen välittyminen** monialaisiin dialogeihin. Taiteilijalla tarkoitan tässä työssä ammattitaiteilijaa, jolla on intressejä tulla uudenaikaiseen vuoropuheluun oman asiantuntijuutensa kautta.

Taiteilijan astuminen uusiin dialogeihin sisältää mahdollisuuden sille, että taiteilijan asiantuntijuuden lisäksi välittyy myös taidetta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki mitä taiteilija tekee olisi välttämättä taidetta. Keskustelu on keskustelua, kehittäminen kehittämistä, mutta taiteilijan osaaminen sisältää myös taiteen toteutumisen mahdollisuuden. Tähän rajankäyntiin siitä missä menee taiteen rajat en ota sen enempää tässä tutkielmassa kantaa, vaan kirjoitan vapautuneesti sekä taiteilijan asiantuntijuuden että taiteen välittymisestä.

4 YHTEISKUNNALLISIA MAHDOLLISUUKSIA, TAIDEINSTITUUTION MAHDOTTOMUUKSIA

Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen monialaisiin dialogeihin vaatii tarkastelua sekä yhteiskunnan että taiteilijan näkökulmasta. Tässä luvussa pohdin, millaiseen yhteiskunnalliseen tarpeeseen taiteilijan asiantuntijuus vastaa, jonka jälkeen lähestyn aihetta taiteilijan ja taideinstituution lähtökohdista.

Nostan esiin joitain sellaisia taidediskursseja, jotka liittyvät taiteilijan työn laajentumiseen ja jotka synnyttävät asian ympärille jännitteitä: Miten voidaan ymmärtää taiteilijan vapautta ja arvon muodostumista?

4.1. Luovuudelle on tilaus

Tutkija Olli Ruokolainen¹ kirjoittaa määrittelemättömästä luovasta potentiaalista seuraavaa: "Kun kulttuuritoiminnalla on kulttuurista arvoa ja se on emergentin prosessin tulos, sitä voidaan kutsua emergentiksi avantgardeksi. Tällainen kulttuuritoiminta on nähtävissä, tai piiloutuneena, julkisen kulttuuripolitiikan ja taloudellisesti orientoituneen kulttuuritoiminnan ulkopuolelle. Emergentti avantgarde käsittää kaikenlaisen omaehtoisen, taidetta ja kulttuurin itseisarvoisuutta korostavan toiminnan, joka on stereotyyppisimmillään esimerkiksi graffiti- ja katutaiteen kaltaista vaihtoehto- ja alakulttuuria." (Ruokolainen 2017, 158.)

Määrittelemättömällä luovalla potentiaalilla tarkoitetaan kaikkea tunnistamatonta, epäjärjestäytyntä luovaa pääomaa jota on kaikenlaisissa ihmisissä eri puolilla yhteiskuntaa (Ruokolainen, 2017). Tämä on ihmisissä olevaa luovuutta, joka voi näyttäytyä kaikenlaisessa inhimillisessä toiminnassa puutarhanhoidosta matemaattisiin kaavoihin.

Tästä määrittelemättömästä luovasta potentiaalista jalostuu taidealoja, erilaisia menetelmiä ja taiteen traditioita. Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen ei tapahdu perinteisen taide- ja kulttuurikentän raamien sisällä, vaan taiteilija suuntautuu kohti toisia

¹ Tutkija Olli Ruokolainen toimii Tampereen yliopistolla Alueellisen kehittämisen tutkimusryhmässä erityisalueenaan kulttuuritoiminnot, luovat alat ja alueiden strateginen kehittäminen (lähde: www.uta.fi).

toimialoja. Jotta tämä voisi toteutua täytyy taiteilijan osaamisen iteroitua¹ ja syventyä asiantuntijuudeksi.

Eräänlaisen vastinparin edellä esitetylle taiteilijan lähtökohdalle muodostaa yhteiskunta ja sen tarpeet ja aikakauden erilaiset murrokset. Yhteiskunta järjestäytyy toimialoiksi, erilaisiksi yhteisöiksi ja organisaatioiksi. Organisaation olemassaolo ei yksin riitä, jotta taiteilijan asiantuntijuus voisi tulla sen osaksi, vaan tarvitaan tunnistettuja vaikuttamisen paikkoja ja muutosvalmiutta.

Kuva 1. Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen. Kuva luotu yhteistyössä taiteilija-kehittäjä Eili Ikosen kanssa. Taike, 2018.

¹ Iteraatio: ongelmanratkaisumenetelmä, jossa ongelman ratkaisu tarkentuu vähitellen, kerta kerran jälkeen toistamalla. Lähde: Wikipedia.fi (luettu 13.5.2018).

Taidehistorioitsija Kaija Kaitavuoren mukaan taide tarvitsee sosiaalisen järjestelmän, jonka sisällä se toteutuu. Taiteilijalla pitää olla tilaus, maailma johon taiteilijan tuotos tulee ja sellainen materiaallinen ja henkinen rakenne, joka kannattelee taiteilijan työtä. Taideteoksella on elämä vain sosiaalisen järjestelmän sisällä. (Kaitavuori, 2015.)

Kaitavuoren ajatusta jatkaen kysyn, minkälaista yhteiskunnallista tilausta on juuri nyt taiteilijalle? Yhteiskehittämisessä tunnistettiin sellaisia yhteiskunnallisia muutosvirtoja, joihin taiteilijan osaamisen laajempi välittyminen liittyy. Näitä olivat kestävä kehitys, digitalisaatio, monikulttuurisuus ja monimuotoisuus sekä sivistyksen merkitys. Millainen on taiteilijan rooli, kun etsimme ratkaisuja kestävyteen liittyviin ongelmiin, niin eettisestä, ekologisesta kuin kulttuurisestakin näkökulmasta?

Kulttuurista kestävyden käsitettä määrittelee sen kolme erilaista muotoa. Niistä vakiintunein on kulttuuriperinnön itseisarvoinen tukeminen. Toinen on kulttuurin näkeminen käytännön keinoja tuottavana välittäjänä, jonka avulla voidaan luoda yhteyksiä muiden kestävä kehityksen ulottuvuuksien välille. Kolmannessa muodossa kulttuuri nähdään muutosvoimana kohti kestävä kehitystä. (Siivonen 2017, 282.) Millä tavalla taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen liittyy kestävä kehitykseen?

Taiteilijan ammattitaidon ytimessä on luovuus. Taiteilijoille on tuttua luova ongelmaratkaisu, luovien riskien ottaminen, abstraktista näkyväksi tekeminen ja jollekin vielä sanomattomalle jonkinlaisen muodon löytäminen. Ehkä juuri näitä taitoja tarvitaan nyt kaikkialla, missä kehitetään ja etsitään uusia tapoja olla ja toimia?

”Taide ja kulttuuri tulee olemaan avain suurten globaalien ongelmien ratkaisussa. Ei talous tai tiede, vaan taide auttaa meitä kehittymään eteenpäin”, sanoo tanssitaiteilija Gloria Benedikt¹. Ajattelen samoin. Ehkä taiteilijan rooli voi olla merkittävä juuri tässä ajassa, jossa meidän on yhdessä opittava paljon uutta ja kyettävä radikaaleihinkin muutoksiin.

¹ Tanssitaiteilija Gloria Bededict on [Citizen Artist](#) projektin aloitteentekijöitä. Luettu 14.5.2018.

Utopia: Millainen olisi Suomi vuonna 2030 jos taiteen merkitys ja läsnäolo yhteiskunnassa on maksimaalisen suuri?

Kulttuurin kehä
täydessä
vauhdissa!

"Ei luokitteluja, ei vastapuolta, ei toiseutta, ei ole enää "taide ja X""

- Taide on suurin paikallisen-, kansallisen- ja globaalin identiteetin rakentaja ja ilmentäjä.
- Taidemarkkinoiden uusi renessanssi ja kulta-aika.
- Taidetta on luontevana osana elämää kaikissa arkisissa tiloissa; taideteoksia, taideprosesseja, käyttötaidetta.
- Taiteesta on tullut arkikieli, "vuorovaikutuksen käyttökamaa".
- Taiteen tekeminen on yleinen yhteistyön muoto kaikenlaisissa yhteisöissä.

(Liite 1. Taiteen välittäjä rakenteiden yhteiskehittäminen, 8)

Yhteiskehittämisessä pohdittiin sekä dystooppista että utooppista tulevaisuutta. Dystopiassa taidetta ei ole juuri missään, jolloin se on painunut maan alle. Underground on voimissaan. Utopiassa taidetta on kaikkialla yhteiskunnassa, läpäisee kaikenlaisen toiminnan ja erilaiset yhteisöt. Taide on arkinen kieli ja vuorovaikutuksen "käyttökamaa".

Yhteiskunnassa tarvitaan luovuutta, ja luovuuden tulee mahdollistua siellä, missä valtaa käytetään. Dosentti Pia Hounin mukaan luovuus on yksi niistä käsitteistä, joita nykypäivänä kytetään lähes mihin tahansa, jolla viitataan kaupalliseen tai sisällölliseen laatuun. Luovuus asetetaan myös monenlaisen toiminnan päämääräksi, jolloin voidaan olettaa, että luovuuteen liittyy jotakin, joka ymmärretään olevan laadullisesti ihmisen toimintaa "parantavaa" ja että se sisältää jotakin tavoittelemisen arvoista. (Houni, 2006.)

Kuva 2. Luova yhteiskunta. Kuva luotu yhteistyössä taiteilija-kehittäjä Eili Ikosen kanssa. Taike, 2018.

Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen monialaisiin dialogeihin on osa laajempaa ilmiötä, jossa yhteiskunnalliset muutokset ja ongelmat luovat erityisen tarpeen monialaisuudelle ja luovalle osaamiselle. Professori Kai Lehikoinen¹ mukaan tarve ratkaista niin sanottuja ilkeitä ongelmia (*Wicked problems*) edellyttää moniammatillista yhteistyötä ja luovia lähestymistapoja asioihin. Ajatuksena on, että taiteellisesta ajattelusta, luovista työtavoista ja taiteen toimintalogiikasta saadaan apua erilaisten haasteiden ratkaisemiseen (Lehikoinen, 2017).

Elokuvaohjaaja, kirjailija Nora Batesonin (2017) mukaan yhteiskunta on siirtymässä aikakauteen, jossa se ei enää hae ratkaisuja kukin oman siilonsa ja diskurssinsa sisältä, vaan uudistuminen ja todellinen arvo syntyy ylijärjestyksessä yhteistyössä. Siilojen on

¹ Kai Lehikoinen toimii professorina Taideyliopistolla ja on ArtsEqual tutkimushankkeen varajohtaja. Hänen erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat taiteelliset interventiot, taiteellispedagogiset ja taiteellis-tutkimukselliset käytännöt. (Lähde www.uniarts.fi)

murruttava, jokaisen on tultava omalta leikkikentältään vuoropuheluun muun maailman kanssa ja tästä rajoja rikkovasta dialogista syntyy sellaista uutta ymmärrystä, jolle on nyt suuri tarve. **Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen liittyy monialaisuuteen liittyviin tarpeisiin ja sen synnyttämiin mahdollisuuksiin.**

Jotta taiteilijan työtä monialaisissa dialogeissa voitaisiin hahmottaa, on meidän ymmärrettävä myös taideinstituution realiteetteja. Kun taide on instituutio, joka koostuu tekijästä, yleisöistä, välittäjä rakenteista ja kriitikistä, niin millaisia hankauskohtia taiteilijan toimiminen laaja-alaisemmin erilaisissa dialogeissa synnyttää taideinstituution sisällä?

4.2. Taideinstituutio ja yhteisö

Se, miten taiteilijan työ ja asiantuntijuus tulee laajemmin osaksi yhteiskuntaa, on suhteessa taidekentän sisäisiin rakenteisiin: työn muodostumisen edellytyksiin, taiteen erilaisiin diskursseihin ja valloilla oleviin käsityksiin taiteilijuudesta ja taiteilijan vapaudesta.

Taiteilijan asiantuntijuus monialaisissa ympäristöissä sisältää perusajatuksen siitä, että kyse on dialogisesta toiminnasta, jossa taiteilija toimii yhdessä muiden ihmisten kanssa. Taiteessa yhteisöllinen tekeminen linkitty osallistavaan-, soveltavaan- ja yhteisötaiteeseen.

Soveltava taide on sateenvarjokäsite monille taiteen tekemisen tavoille ja soveltavan taiteen kentällä voi törmätä esimerkiksi seuraaviin käsitteisiin: yhteisötaide, sosiaalisesti sitoutunut taide, osallistava taide, yleisötyö, ryhmä- ja prosessikeskeiset työtavat, dialogiset menetelmät, taidelähtöinen työskentely ja taidelähtöiset interventiot. (Haapasalo & Kela, 2017). Näillä lukuisilla erilaisilla käsitteillä on pyritty kuvaamaan sellaista taidetta ja taiteilijan työtä, jonka arvo ei muodostu samoin kuin taiteen autonominen arvo.

Performanssitaiteilija Leena Kelan ja teatteripedagogi Minna Haapasalon mukaan tämän hetkisissä taidekeskusteluissa on havaittavissa hyvinkin jyrkkää vastakkainasettelua taiteen ja soveltavan taiteen välillä. ”Kun puhutaan soveltavasta taiteesta, puhutaan usein siitä, että taiteilija jollakin tapaa soveltaa ydinosaamistaan. Ei-soveltavassa taiteessa taas taiteilija toteuttaa ydinosaamistaan, eli sitä, mihin hänet on koulutettu ja mitä hänen taiteenlajinsa traditio häneltä odottaa.” (Haapasalo & Kela 2017, 20.)

Vaikka taiteilijan asiantuntijuus monialaisissa dialogeissa ei tarkoita mitään näistä yllä luetelluista taiteista, valottavat esimerkiksi yhteisötaiteen ideaalit asiaa. Pirjo Roponen-Lunnas kiteyttää yhteisötaiteen ideaalit seuraavasti: 1. Vuorovaikutuksen edistäminen, yhdessä tekeminen ja oppiminen. 2. Kokemuksellisuus, havahduttaminen. 3. Ihmisten sosiaaliseen ja fyysiseen ympäristöön sekä yhteiskunnan rakenteisiin vaikuttaminen. 4. Taiteen saavutettavuus. 5. Taidemaailman ja instituutioiden kritiikki. (Roponen-Lunnas, 2013.)

Tästä näkökulmasta laadultaan yhteisölliseen taiteeseen on sisäänrakennettu taidemaailman ja instituutioiden kritiikki. Taiteen diskursseissa yhteisötaiteen rooli on monella tapaa ongelmallinen ja sisältää jännitteitä, joista muodostuu tarve erillistää yhteisöllisiä muotoja sisältävä taide taiteen instituutiosta. Yhteisötaiteilija on vastakohta autoritääriselle, kansasta eriytyneelle taiteilijamyytille.

Kuraattori, nykytaiteen professori Maaretta Jaukkurin mukaan taiteilijan rooli on jo laajentunut, eikä taiteilijaa nähdä enää yksinäisenä nerona tai romanttisena marttyyrina, joka kärsii maailman parantamiseksi. Jokainen taiteilija, joka toimii yhdessä ihmisten parissa, murtaa edelleen olemassaolevaa käsitystä eristäytyneestä taiteilijanerosta. (Jaukkuri, 2006.)

Tutkija Sari Karttusen (2017) mukaan taiteilijan työn laajentumiseen viittaa se, että työskentelyyn hyväksytään taiteen ulkopuolelta tulevia tavoitteita. Yhteisötaide on hyvä esimerkki siitä, miten ulkopuoliset tavoitteet integroituvat osaksi taidetekoja. Mutta kaikki muut arvot kuin itseisarvo, on taideinstituutiolle punainen vaate. Taiteilijan asiantuntijuuden laajempi välittyminen kytkeytyy keskusteluun taiteen instrumentaalisista arvoista.

Taiteen itseisarvon diskurssi vaikuttaa taiteilijan asiantuntijuuden välittymiseen, siihen, miten tämä koetaan mahdollisena tai ei-mahdollisena. Taiteilijan astuminen uudenhin dialogeihin erilaisten yhteisöjen kanssa koetaan uhkana taiteen autonomiselle asemalle. Tästä vaarasta syntyy tarve eriyttää taiteen yhteisölliset muodot taiteen instituutiosta ja näin pyrkiä säilyttämään instituutio ennallaan.

Kalle Lampela¹ (2012, 124) mukaan taiteen autonomiaa puoltavat puheet kantavat mukanaan historiaa, jossa taiteen hyödynnettävyydestä, käytettävyydestä ja

¹ Kalle Lampela on kuvataiteilija ja kuvataiteen ylipistolehtori, joka asuu ja työskentelee Rovaniemellä.

yhteiskunnallisesta asemasta on väännetty kättä jo pitkään. Myös Kai Lehtikoinen on aktiivisesti osallistunut taiteen arvon laajentumiseen liittyvään keskusteluun. Hänen mukaansa taiteen eri diskurssien välinen taistelu on ollut käynnissä Suomessa jo vuosikymmeniä, mutta kiivaammin viimeisen kymmen vuoden ajan. ”Vasta viime aikoina taiteen hybridit muodot ovat saaneet jonkinlaista jalansijaa ja legitimizeettiä taiteen kentällä. Vapaamielisen humanistin diskurssissa taiteilijuus näyttäytyy sen pohjimmaisen vapauden ideaalin kautta”. (Lehtikoinen 2018, 23.)

4.3. Taiteilijan vapaus

”Taiteilijoilla – kuten kaikilla meillä – on oikeus osallistua yhteiskunnassa, ja niin halutessaan, tuoda oma asiantuntemuksensa, osaamisensa ja havaintonsa eri alojen välisille leikkauspinnoille osaksi niitä moni- ja poikkialaisia keskusteluja, joissa monet uudet oivallukset ja ideat nykyään syntyvät”, kirjoittaa Lehtikoinen (2016, 23). Taideinstituution säilyttämisen näkökulmasta tämä ei kuitenkaan ole välttämättä toivottavaa kehitystä.

Taiteilijan asiantuntijuus uusissa dialogeissa liittyy kysymykseen taiteen ja taiteilijan autonomiasta, vapaudesta ja yhteiskunnallisesta roolista. Hollantilainen ekonomi, kuvataiteilija Hans Abbingin mukaan ”Taiteilijat ovat yhteiskuntamme itsenäisen yksilön edustajia ja renesanssin ruumiillistumia. Tähän liittyy yhteiskunnassamme oleva syvä kollektiivinen toive itsenäisyydestä, autenttisuudesta, korvaamattomuudesta. Siksi olemme enemmän kuin iloisia huomiomaan taiteilijan erityiskohtelulla.” (Abbing 1996, 141.)

Mutta mitä on Abbingin mainitsema taiteilijan vapaus tai erityiskohtelu? Ruotsalaiset tutkijat Flisbäck & Lund (2015) kuvaavat tutkimuksessaan taiteilijan erityistä asemaa ja valtaa yhteiskunnassa: ”(Sosiologi Pierre) Bourdieu’n sanoin, taiteelliset ammatit kuuluvat sosiaaliseen luokkaan jotka omaavat sekä symbolista pääomaa ja symbolista valtaa. Taiteilijan symbolinen pääoma antaa heille symbolista valtaa vaikuttaa sosiaalisiin debatteihin ja päättää mitkä poliittiset tai moraaliset aiheet ovat agendalla. Mutta se fakta, että taiteilijoilla yleisesti ottaen on rajalliset taloudelliset varat, luo heille erityisen sosiaalisen aseman. Kuten Bourdieu asian näkee, taiteilijoilla on kahtalainen valta-asema sekä dominoivana että dominoituna luokkana.”

Taiteilijakunta dominoituna luokkana liittyy varojen vähyteen ja niiden muodostumisen tapoihin. Taidekentän suurimmat ongelmat liittyvät sen taloudellisiin näkymiin, eikä rahoitus pysy kehityksen perässä (Hirvi-Ijäs ym. 2016, 21). Monelle taiteilijalle tavalliset taloudellisen toimeentulon vaikeudet tai suoranaiset köyhyyden kokemukset kertovat siitä, ettei yhteiskunnassa osoiteta arvostusta taiteilijoiden työlle (Houni & Ansio, 2014, 384). Taidekentällä ammatissa toimivat tietävät, että alanvaihto on jatkuva keskustelunaihe ja työllisyyttä edistävät rakenteet ovat heikot. Työ on usein pirstaleista ja pätkäluonteista, joka on henkisesti ja fyysisesti kuluttavaa. Useimpien elanto tulee määrä- ja osa-aikaisista projekteista, joita saattaa olla samanaikaisesti useitakin päällekkäisiä ja pitkät palkkasuhteet ja apurahakaudet ovat varin harvoille mahdollisia (Piispa ym. 2015, 153).

Käytännössä jokainen taiteilija joutuu olemaan suhteessa taiteen markkinoihin sekä julkiseen tai säätiöityihin avustusjärjestelmiin (Booth & Klammer, 2017). Taiteen markkinat ovat hyvin erityiset. Abbingin mukaan tukemisen (*Patronage*) lähtökohta on taiteen markkinoilla läsnä kaikkialla ja lähes kaikki myynti, olipa se sitten taiteilijalta kuluttajalle tai välittäjältä museonjohtajalle, on siivitetty sellaisilla lahjoilla tai eleillä, jotka kuuluvat palvelusten, eivätkä vaihdannan alueelle. Abbingin mukaan taiteen taloudessa lahjasuhde korvaa vaihdantasuhteen. (Abbing 1996, 139.) Myös Paula Tuovinen¹ (2018) on tarttunut avustus-käsitteen käyttöön: ”Apuraha” ja ”avustus” ovat voimakkaasti asenteellisia termejä, jotka ylläpitävät myyntiä siitä, että taiteen tekeminen ei ole työtä, vaan ”köyhäinapua” tai jotain tarpeetonta lisäävustusta muun tulon lisäksi.

Yhteiskehittämisessä nousi esiin ajatus siitä, että kaikista tärkeintä on taiteen vapaus ja edellytysten säilyminen luomistyölle. Miten taiteilijan vapaus on sidottu taiteen itseisarvoon, onko se?

¹ Entinen Taideyliopiston vararehtori Paula Tuovinen aloittaa Taiteen edistämiskeskuksen johtajana 1.6.2018.

"Miksi taiteilijan pitäisi tuottaa?"

- Millaisista elementeistä koostuu taiteilijalle mielekäs tilaustyö?
- Miten tilaustyön äärellä oleminen liittyy taiteilijan sielun myymisen pelkoon, autenttisuuden menettämisen pelkoon - ja ristivedossa on toimeentulon tekemisen paine?
- Tilaustyön ja omaan ideaan pohjautuvan taiteen ero, missä se on?
- Miten tilaustyö ja taiteilijan omaan ideaan pohjautuva taide kehittyvät rinnakkain.
- Tilaustyön ja vapauden raamit: Miten kehittää tapaa puhua, keskustella vapaudesta (ja ei-vapaudesta) rakentavasti? Mikä on tämän puhunnan kehittymisen merkitys suhteessa taiteen välittäjäjärakenteisiin?
- Miten taiteilijasta ei tule "vain" duunaria, millainen on taiteilija "vain" duunarina ja onko "taiteen duunarius" vain tiukan tilaustyön raamissa toimimista -> oma taiteellinen vapaus vähäistä?
 - Myös taidekentän sisällä on tiukkoja raameja, joiden puitteissa tehdään taiteen nimissä "suorittavaa duunarityötä"
- Taiteen autonomian kamppailu: Uhkana taiteen vesittyminen, merkityksetön taide, hampaaton taide, sisäsiisti taide. Taide, joka on sulautunut osaksi eikä enää ota erillisyydellään kantaa.
- Vastakkainasettelu itseisarvoisen taiteen ja soveltavan taiteen välillä
- Kaiken ytimessä on taiteen vapaus ja edellytykset luomistyölle

(Liite 1. Taiteen välittäjäjärakenteiden yhteiskehittäminen, 13)

Ammattitaiteilijat tekevät tilaustöitä, vaikka aiheesta puhutaankin verrattain vähän. Tilaus voi tulla työnantajalta, sen voi esittää säätiö tiettyjen rahoitusmallien raamien muodossa tai tilaus voi olla luonteeltaan suoraan tai epäsuoraan kaupallinen. Taiteilija voi maalata esimerkiksi tietyn tyyppisiä tauluja, koska arvelee niiden vastaavan monen ihmisen sisustusmakua. Taiteilija voi kehittää sellaisen produktion, joka vastaa nimenomaan tiettyä rahoitushakua. Näitä tilauksen muotoja ja laatuja on varmasti monenlaisia ja ne vaikuttavat siihen, minkälainen taide toteutuu ja minkälainen ei.

Tästä näkökulmasta on tärkeää pohtia, miten vapaus ilmenee taiteilijan työssä. Ehkä vapaus on sitä, että synnyttää omaehtoisesti ja omista lähtökohdistaan taidetta, joka ei vastaa mihinkään tilaukseen? Tällaista taidetta tehdään varmasti paljon, ja sen maksaa taiteilija itse (tai esimerkiksi taiteilijan puoliso elättäessään ei-tienaavaa taiteilijaa, tai yhteiskunta työttömyyskorvauksen muodossa).

Miten tilaustyönä syntyvässä taiteessa on taiteen vapaus läsnä, onko siinä? Vaikkapa käsikirjoittaja, joka saa tilaustyön paikkakuntansa kaupunginteatterilta. Hänellä on vapaus luoda, tietyissä puitteissa. Määritellyt puitteet määrittelevät sen, säilyykö taiteilijalla vapautta ja jos niin minkä verran.

Taiteilijan vapaus on vapautta luoda taidetta ja välittää sisältöjä, jotka vastaavat taiteilijan omaa arvomaailmaa. Taiteilijan asiantuntijuuden laajemmassa välittymiseen vaikuttaa se, onko taiteilijalla mahdollisuus vapauteen näissä monialaisissa dialogeissa.

Taiteilija-kehittäjä Eili Ikonen¹ kirjoittaa ”Taiteen toiminnan logiikka ei ole merkityksellistä itsessään, ellei taiteen toiminnan logiikkaa käsitä subjektiiviseksi vapaudeksi, eikä merkitys sijaitse lopputuloksessa tai teosobjektissa, vaan se on merkityksen kysymistä –”. (Ikonen 2018, 24.)

Kirjoituksessaan Ikonen yhdistää merkityksen kokemaansa subjektiivisen vapauden kokemukseen. Ikonen mukaan arvoa syntyy vain subjektiivisen vapauden kautta.

4.4. Arvon muodostuminen

Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen liittyy taiteen arvon muodostumiseen. On tietenkin keskeistä ymmärtää, kenelle arvoa muodostuu ja mitä asiaa arvonmuodostuksen kautta edistetään. Lähestyn arvonmuodostuksen kysymyksiä kolmesta näkökulmasta. Siitä, miten arvoa muodostuu taiteilijalle itselleen, taloudellisen arvon näkökulmasta sekä arvosta, joka on yhteinen.

”Taidekentällä on illuusio siitä, ettei maailman muutos kosketa sitä. Että itseisarvoisen taiteen arvo säilyy, on staattinen ja sitä kautta taide toimialana säilyisi jollakin tapaa järkkymättömänä. Taidekenttä on havahtumassa sille annetun itseoikeutuksen manttelin alta todellisuuteen, että ihan koko maailma on isossa muutoksessa, eikä kukaan ole suojassa, ei edes taide ja sen tekijät. Jokainen, ihan jokainen ala ja kaikki erilaiset ammattilaiset joutuvat miettimään uudestaan oman arvonsa, oivaltamaan erityisen osaamisen sisältämät mahdollisuudet.”

(Liite 1. Yhteiskehittämisen yhteenveto, 13)

Yhteiskehittämisessä pohdittiin taiteilijaa yhtenä ammattilaisena muiden joukossa, jolla on mahdollisuus oivaltaa uudella tavalla osaamisensa sisältämä arvo. Tutkijat Peter Booth ja Arjo Klamer² (2017) kirjoittavat, että valta muodostuu kyvystä ymmärtää olemassaolevaa arvoa.

¹ Kuvataiteilija Eili Ikonen toimii organisaatiotaiteilijana Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä.

² Hollantilainen kulttuuriekonomi Arjo Klamer on tutkinut vuosikymmeniä taiteen, kulttuurin ja talouden välisyyttä. www.klamer.nl

Taiteilijan asiantuntijuuden välittymisessä on kysymys taiteilijan työn vaikutusvallasta, eräänlaisesta taiteilijan "valtaistamisesta". Perinteisesti taiteilijalle syntyy arvoa tämän merkitsevyydestä osana taiteen keskustelua.

"Kysymys on siitä, miten taiteilijat realisoivat oman arvonsa. Tämä tapahtuu tietenkin taiteen kautta, mutta sen sijaan että arvoa tarkasteltaisiin teosten lähtökohdasta, on arvoa mielekästä ajatella toimintana, keskusteluna, josta erilaiset ihmiset tulevat osallisiksi." Booth & Klamer esittävät taiteen sosiaalisena rakenteena, keskusteluna, joka synnyttää arvoa niille, jotka siihen ottavat jollakin tapaa osaa. Tästä syntyy taideinstituutio, keskustelu, johon jokainen taiteilija osallistuu omalla työllään. (Booth & Klamer 2017, 43-49.)

Sellaiset taiteilijat jotka toimivat monialaisissa dialogeissa synnyttävät arvoa, suhteessa taiteen perinteeseen, poikkeuksellisilla tavoilla. Odotusarvo taiteilijalle on, että hän osallistuu taiteensa keskusteluun ja tätä kautta syntyy taiteilijalle arvoa. Kyse on kollegoiden kanssa rakentuvasta keskustelusta, merkityksen antamisesta ja sen saamisesta, osallistumisesta kaanoniin taideteosten kautta (Klamer, 2016). Taiteilija joka toimii monialaisissa dialogeissa ei kuitenkaan osallistu taideteosten kaanoniin, vaan arvo rakentuu jonkin toisen keskustelun kautta.

Klamerin mukaan taiteilija hyödyntää säännönmukaisesti kaikkia mahdollisia sfäärejä (*Sphere*) luodakseen arvoa omalle työlleen. Sfäärit voivat vahvistaa taiteilijaa, mutta ne voidaan myös kokea vastakkaisina voimina ja esteinä taiteen toteutumiselle. Klamerin mukaan tämä taiteellisen arvon "arvottaminen" (*Valorization*) ei ole yksinkertainen prosessi, vaan vaatii paljon työtä, osallistumista taiteen keskusteluun. (Klamer, 2016.)

Jotta taiteilija olisi taiteilija, tulee hänen osallistua yhteen tai moneen taiteen keskusteluun, joissa muodostuu arvoa taiteelliselle työlle. Kulttuurinen logiikka määrittelee tapoja työskennellä ja tapoja keskustella työstä. Kyse on merkityksen luomisesta ja siitä, että työlle luodaan merkitystä. (Booth & Klamer 2017, 46.)

Tämän edellä kuvatun kulttuurisen tai taiteellisen keskustelun logiikan (*Cultural logic*) lisäksi taiteilijan työhön vaikuttaa sosiaalinen logiikka (*Social logic*). "Sosiaalinen logiikka ympäröi kaikkia sosiaalisia vuorovaikutussuhteita joihin taiteilija osallistuu ollakseen taiteilija, saadakseen hyväksyntää ja arvostaakseen muiden töitä, verkostoituminen jota he tekevät, suhteet joita he ylläpitävät, loputtomat sosiaaliset suhteet, osallistuminen ryhmiin ja yhteisöihin jne. Kyseessä on sisällyttämisen ja ulossulkemisen, maineen ja huomatuksi tulemisen logiikka. Useimmille taiteilijoille sosialisatio alkaa taidekoulusta,

siellä opitaan mitä taiteilijalta odotetaan, miten osallistua muiden töihin ja miten tuoda omia töitään mukaan keskusteluun”. (Booth & Klammer, 2017, 46-47.)

Taiteilija, joka toimii asiantuntijuutensa kautta taideinstituution ulkopuolisissa ympäristöissä ei osallistu taiteensa keskusteluun tavalla, joka on taiteilijan työn odotusarvojen mukainen. Kun edellä kuvatussa Klamerin ajatuksessa taiteilijuus määrittäytyy sen kautta, millä tavalla taiteilija tulee osaksi taiteen keskusteluja ja tuo lisäarvoa taideinstituutioon, on ilmeistä, että taideinstituution ulkopuolella toimivan taiteilijan arvo määrittäytyy jollakin toisella tavalla. Taideinstituutioon sisältyy sisällyttäminen ja poissulkeminen: Onko taiteilija joka ei osallistu taidekeskusteluun, taiteilija?

Myös taiteilijan asiantuntijuuden arvon palautuminen osaksi taideinstituutiota itseään on kiinnostava seikka. Miten taiteilijat, jotka toimivat monialaisissa dialogeissa palauttaa tässä työssä rakentunutta arvoa osaksi taideinstituutiota esimerkiksi uusien työn muotojen, sisältöjen, verkostojen ja osaamisen kautta?

Jos taiteellinen arvo ei enää rakennu taideinstituution toteuttaman arvon muodostumisen logiikan kautta, niin miten voimme ymmärtää arvoa ja sen muodostumista?

4.5. Taiteen talousdiskursseja

Taidemarkkinat luovat olosuhteen, johon jokainen taiteilija on suhteessa, suuntautuipa hänen toimintansa perinteiseen taidekenttään tai sen ulkopuolelle. Taiteilijan asiantuntijuus monialaisissa dialogeissa vaikuttaa taiteilijan elinkeinon luomisen tapoihin ja siihen liittyvään taloudelliseen arvoon.

Taiteilijalla on kaksi logiikkaa, joiden varassa hän luo itselleen resursseja: markkinoiden logiikka (*Market*) ja hallinnon logiikka (*Governance*). Markkinoiden logiikka on läsnä silloin kun taiteesta tulee vaihdannan väline, eräänlainen hyödyke. Kun taiteilija anoo rahoitusta esimerkiksi valtiolta tai joltakin säätiöltä, vaikuttaa häneen hallinnon logiikka. (Booth & Klamer 2017, 46.)

Miten taiteen markkinoiden logiikka on muutoksessa? Oli merkillepantavaa, kuinka yhteiskehittämisessä puhuttiin taidekentän ”vanhasta maailmasta”. Vanhalla maailmalla viitattiin logiikkaan, jossa taiteilijan ansainta muodostuu taiteilijoille tutuilla tavoilla.

Tällaisiksi mainittiin taideinstituutiossa tehtävä palkkatyö, palkkatyö taiteen opetuksessa kautta sekä apurahat. Keskusteluissa hahmottui myös ”uusi maailma”. Uudessa maailmassa taiteilija ei rakenna elinkeinoaan edellisten varaan, vaan ”mikrotasolla” ratkaisee toimeentulonsa jollakin uudella tavalla, jossa taiteellinen työ muodostaa uutta elinkeinoa. Tässä uudessa maailmassa etsitään tuoreita vuorovaikutussuhteita (tai tarjotaan uutta tutuille yhteistyökumppaneille), konsepteja, arvon luomisen tapoja, joiden kautta on mahdollista tarjota osaamista uusiin ympäristöihin ja niiden erilaisiin tarpeisiin. Uudessa maailmassa taiteilija luo itselleen elantoa ohi perinteisten taiteilijan ansaintamuotojen, ja siten osaltaan muuttaa taiteen markkinalogiikkaa.

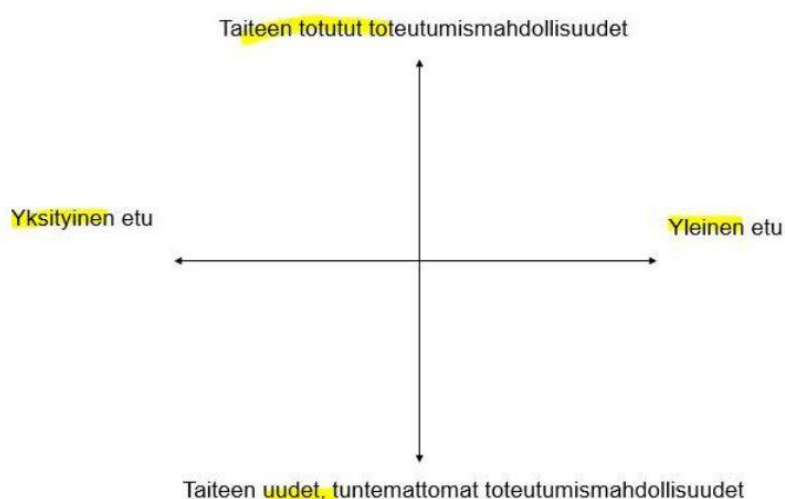
Yhteiskehittämisessä käytyjen keskustelujen valossa taidekentän ilmasto on muuttumassa suuntaan, jossa edellä kuvattu ”uusi maailma” kiinnostaa laajenevaa joukkoa taiteilijoita. Kun vanhat rakenteet eivät mahdollista mielekästä työtä, tai sitä on yksinkertaisesti liian vähän ja liian harvoille, muodostuu kiinnostavaksi vaihtoehdoksi taiteilijan työ totuttujen rakenteiden ulkopuolella. Abbing totesi taiteen markkinoinhin liittyvän aina jonkinlainen lahjan tai hyväntekeväisyyden taso, mutta taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen on kauempana taiteen markkinalogiikasta ja osa palveluksen tekemistä ja tavallista vaihdantaa.

Ymmärrys taidemarkkinoiden vaikuttamista on merkittävää taiteilijan asiantuntijuuden välittymiseksi. Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen on suhteessa keskusteluihin, joissa yhdistyy kulttuuri, talous ja taloustiede. Arjo Klamer (2017, 13) erottaa kuusi tällaista diskurssia:

1. Kulttuuri ei ole merkittävää talouden tai taloustieteen näkökulmasta -keskustelu. Tässä keskustelussa kulttuuri on jotakin taloudesta erillistä.
2. Taloudella ei ole merkitystä kulttuurille -keskustelu. Tässä taide ja kulttuuri on pyhää (niin kuin uskonto, filosofia tai antropologia. Kulttuuri edustaa yhteiskunnan transendenssia, eikä sillä siksi ole suhdetta maalliseen.
3. Talous on merkittävää kulttuurille -keskustelu. Tämä keskustelu rakentuu ekonomien varaan ja keskustelua käydään sellaisilla käsitteillä kuten markkinat, rationaaliset valinnat, joustavuus, ehdollisuus, kuluttajan ylijäämä, hyödyttömyys ja kansanvalta.

4. Taiteella on merkitys taloudelle -keskustelu. Tätä keskustelua dominoi ajatus taiteen ja kulttuurin synnyttämistä taloudellisista hyödyistä. Tähän keskusteluun kuuluu mm. Richard Floridan luova luokka -ajattelu tai Guggenheimin tuleminen Suomeen sen odotettujen taloudellisten hyötyjen takia. Tässä keskustelussa taide on keppihevonen taloudellisille voitoille.
5. Kulttuuri merkitsee taloudelle -keskustelu. Tässä keskustelussa kulttuurielämä synnyttää taloudellisia nousukausia. Bourdieu esitti, että ymmärrys taiteesta (ja muu ymmärrys) rakentaa kulttuurista pääomaa, jota tarvitaan taloudellisen pääoman rakentumiseksi. Sama logiikka pätee organisaatioihin: organisaation kulttuuri ennustaa sen taloudellista menestystä – taide on taloudellisen menestyksen ajuri.
6. Talous on sisällytetty kulttuuriin -keskustelu. Tässä keskustelussa nousee esiin ihmisen toiminnan tavoitteellisuus rakentaa merkitystä ja arvoa ja tämän sijoittuminen kulttuuriseen kontekstiin. Tässä keskustelussa nousee merkitykselliseksi ymmärtää, kategorisoida ja ennakoida niitä merkityksiä ja arvoja joita ihminen liittää asioihin ja aktiviteetteihin ja arvoja, joita heidän toimintansa synnyttää. Tässä keskustelussa nousee esiin arvojen ja merkitysten kulttuurisidonnaisuus.

Taiteilijan asiantuntijuuden välittymiseen liittyy kysymys siitä, millä tavalla olemassaolevaan talouskeskusteluun otetaan osaa.

Kuva 3. Taiteen toteutumismahdollisuuksia ja edunsaajia. Liite 1. Taiteen välittäjä rakenteiden yhteiskehittäminen, 24.

Taiteilijat ja kulttuuritoimijat ovat kyllästyneitä siihen puhuntaan, jossa taiteesta tulee vain talouskasvun keppihevonen. Kysymys arvoista, niin taloudellisista kuin muistakin, on taiteilijan asiantuntijuuden välttymisen ytimessä. Taiteen ja arvon muodostuksen diskurssi on supistunut taiteen autonomian ja taiteen synnyttämän taloudellisen arvon välille. Yksi hyvä esimerkki löytyy Kalle Lampelan tutkimuksesta (2012, 118). Lampela pohtii, onko sillä merkitystä, tuleeko aloite taiteilijoiden yhteiskunnallisesta hyödynnettävyydestä ekonomistisesti orientoituneilta elinkeinoelämän tai luovan talouden edustajilta vai taiteilijoilta itseltään. ”Eikö molemmissa tapauksissa murenneta taiteen autonomiaa ja taiteilijan roolia teoksia valmistavana ”käsityöläisenä”, Lampela kysyy.

Lampelan esittämä kysymyksenasettelu sisältää ajatuksen siitä, että taiteilijan työ sen itseisarvoisen instituution ulkopuolella on automaattisesti arvoltaan ensisijaisesti taloudellista. Tällä logiikalla sellainen taiteilijan työ joka toteutuu taideinstituution ulkopuolella, on ensisijaiselta tavoitteeltaan taloudellista arvoa tuottavaa. Samaa logiikkaa tekee mieli vertailla muihin ammattikuntiin. Esimerkiksi jos lääkäri toimii markkinatalouden puitteissa, onko hänen työnsä synnyttämä arvo ensisijaisesti taloudellista? Millä tavalla kapitalismin kritiikki liittyy ja ei-liity taiteilijan asiantuntijuuden välittymiseen?

Kiinnostavaa Lampelan kysymyksenasettelussa on aloitteen merkitys. Onko aloitteella merkitystä, jos yhteistyön eri osapuolten arvopohja on yhteinen? Millainen voisi olla yhteinen arvopohja, ja mikä on tämän merkitys taiteilijan vapauden säilyttämiselle?

Tanskalaiset kehittäjät Gerda Hempel¹ ja Lisbeth Rysgaard (2013, 28-47) ovat tutkineet työssään monialaisissa ympäristöissä toimivia taiteilijoita ja kartoittaneet, mikä taiteilijoille on tällaisessa työssä tärkeää. Yhtenä yhteisenä tekijänä on humanit arvot ja eettisyys. Arvot ja eettisyys nousee esiin myös Vaba Lavan² (2017) selvityksessä

¹ Gerda Hempel toimi yhdessä Lisbeth Rysgaardin kanssa tanskalaisessa Artlabissa kehittäen taiteilijan työmahdollisuuksia laajemmin yhteiskunnan eri alueilla. Tällä hetkellä hänellä on oma yritys [ArtBizz](http://ArtBizz.com), joka jatkaa työtä saman tavoitteen eteen.

² www.vabalava.ee

taiteilijoista, jotka ovat toimineet työelämän organisaatioissa. Vaba Lavan taiteilijat nostavat seuraavat seikat merkityksellisiksi:

- Dialogi: Keskustelun muoto ja vuorovaikutus, joka sisältää aitoa kunnioitusta
- Arvot: Yhteisten arvojen etsimisen, tarve taiteelliselle integriteetille
- Instrumentalisaatio: Eksploitaation vastustus, taiteellisen työn riistäminen muihin tarkoituksiin
- Avoimen lopputuloksen logiikka tutkimuksessa ja kehittämisessä
- Joustavuus ja avoimuus: Merkittäviä asenteita selviytymisen kannalta
- Altistuminen ulkomaailmalle, poistuminen taiteen ”getosta” tai ”kuplasta”
- Vuorovaikutus työelämän kanssa ja tutustuminen uusiin ihmisiin
- Aidon palautteen saaminen
- Aitojen emotionaalisten yhteyksien muodostuminen uusien ihmisten kanssa, aito arvostuksen tuntu
- Uusien ammatillisten ja taiteellisten strategioiden testaaminen ja oppiminen

Eili Ikonen kirjoittaa työn eettisyydestä toiminnassaan organisaatiotaiteilijan roolissa: ”Taiteen, taideajattelun ja taiteilijan käyttämisessä organisaation tarkoituksiin ja strategian toteuttamiseen tulisi muistaa myös etiikka, samalla tavalla kuin taiteilijoilta ja muotoilijoilta edellytetään etiikan tajua asiakkaiden kohtaamisessa ja työyhteisöjen kehittämisessä. Tällä tarkoitan sitä, että organisaatiolla ei ole oikeutta rekuperoida¹ taiteilijan työtä sellaisiin tarkoitukseen, jotka ovat taiteilijan taiteilijana toimimisen ydintä vastaan. Jos taiteilija määrittelee työssään tärkeäksi alueeksi sosiaaliset kontekstit, joissa hän ajattelee voivansa vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin tai yhdenvertaisuuteen, itsemääräämisoikeuden toteutumiseen ja muiden ihmisarvojen toteutumiseen, on organisaation kannalta epäeettistä rekuperoida taiteellinen työ taiteilijan ymmärtämättä tai tietämättä sellaiseen tarkoitukseen, jota taiteilija ei voisi maailmankuvallisesti allekirjoittaa. On eri asia osallistua taiteellisella työllä luovan tasa-arvoiseen yhteiskunnan elinvoimaan, kuin sellaiseen eriarvoistavaan luovaan talouteen, jossa elinvoimalla tarkoitetaan ainoastaan taloudellisia mittareita ja nimellisellä taiteen käytöllä tahdotaan siistiä tätä kuvaa.” (Ikonen, 2018, 103.)

¹ Rekuperaatio (sosiologisessa merkityksessä) viittaa prosessiin, jossa poliittisesti radikaalit ideat ja kuvat väännetään, imetään osaksi, puretaan vaarattomiksi, sulautetaan, anastetaan ja kaupallistetaan. Lähde: Wikipedia.org (luettu 13.5.2018).

Taiteilijan asiantuntijan laajemmalle välittyminen tarkoittaa taiteen arvon ja merkityskentän laajentumista. Se on mahdollisuus kehittää taiteellisen osaamisen kautta syntyvää arvoa taiteilijan omista lähtökohdista käsin. Samalla tavalla kuin taiteilija osallistuu oman taideinstituutiansa keskusteluun omista lähtökohdistaan ja omaa ydintään viestittäen, voi taiteilija osallistua muihin yhteiskunnan keskusteluihin toteuttamalla näissä omaa arvomaailmaansa.

Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen liittyy kysymykseen siitä, löytyykö dialogissa yhteistä arvomaailmaa.

4.6. Taiteen merkitysten paradigman muutos

Tässä osiossa havainnollistan joitain laajempia käynnissä olevia taiteen paradigman muutoksia, jolloin aihe näyttäytyy osana laajempaa kulttuurista murrosta ja muutostulkua, jonka ajurina taiteilijan asiantuntijuuden laajempi välittyminen voi myös toimia.

”On selvää, ettei taiteilijan työ ei ole enää vain taideteosten tekemistä, jos koskaan olikaan. Se on myös taiteellisten prosessien kehittämistä, joiden kautta yhteisöt luovat uutta arvoa, joka voi olla viihdettä, stimulointia, inspiraatiota, aktivointia, ruutiinien haastamista, toisinnäkemistä, uusia näkökulmia, oppimista, epävarmuuden sietämistä, sosiaalista sitoutumista, fyysistä tai henkistä terveyttä tai jonkinlaista muutosta. Tästä lähtökohdista muodostuu eräänlainen taiteen paradigman muutos, joka on ollut käynnissä jo jonkin aikaa”, kirjoittaa Lehikoinen. (2018, 21.)

Lehikoinen tulkitsee sosiaalteoreetikko Michel Foucaultia kirjoittaessaan, että taiteen paradigma muodostuu siitä dominoivasta diskurssista, joka määrittelee sen mikä on ”oikeaa taidetta” ja mitkä kysymykset mielletään taiteellisiksi (Lehikoinen 2018, 17-18). Paradigman muutos voi käsitteenä olla kiistanalainen, sillä siihen sisältyy jonkinlainen utopia uudesta maailmanjärjestyksestä (Van Winkel, 2012b). Muutokset eivät tapahdu yhdessä yössä, vaan ovat osana historiallisia aikakausia ja hitaita muutostulkkuja. Tästä huolimatta esitän, että taiteilijan asiantuntijuuden laajempi välittyminen liittyy suurempaan taiteen merkitysten paradigman muutokseen, jolla voi olla nopeita ja dynaamisia vaikutuksia.

Taiteilija, joka toimii laaja-alaisesti oman taideinstituutionsa ulkopuolella, synnyttää osaamisellaan uutta arvoa ja merkitystä. Taiteen arvon paradigman muutos liittyy taiteen merkitysverkon laajentumiseen: Mitä erilaisia merkityksiä taiteella voi olla yhteiskunnassamme? Nyt taiteen merkitystä ymmärretään taideinstituution perinteen synnyttämien merkitysten kautta, mutta taiteen merkitykset voivat olla paljon laajempia.

Taiteilijalle paradigman muutos tarkoittaa uudenlaista altistumista maailmalle. Kyse on astumisesta uusiin monialaisiin dialogeihin totutun taideinstituution ulkopuolella. Monialaiset dialogit eivät ole yksisuuntaisia, ”taiteilija antaa, muut vastaanottaa”, vaan vuorovaikutteisia. Tällöin myös taiteilija vaikuttuu, ja nämä vaikutukset näkyvät myös taideinstituution sisällä uusina sisältöinä, yhdistelminä ja muotoina.

Taiteen välittäjän paradigman muutos liittyy uusien väylien rakentamiseen, millaisia reittejä taiteilijalle tulisi luoda, jotta dialogi moninaistuisi? Nyt välittäjyyttä tarkastellaan usein manageri-, agentuuri tai tuotantokonseptien näkökulmista, ikään kuin olemassaolevien taiteen ja kulttuurin markkinarakenteiden edellytyksistä käsin. Tulevaisuuden välittäjä pyrkii kuitenkin luomaan uusia, vielä ennennäkemättömiä toteutumisväyliä taiteilijan osaamiselle ja kehittämään vuorovaikutussuhdetta uusiin keskusteluihin ja markkinalogiikoihin.

Kuluttajan paradigman muutos tarkoittaa laajentunutta kykyä vastaanottaa taidetta, mahdollisuutta osallistua keskusteluun ja myös tuottaa itse taidetta. Kuluttajan paradigman muutos liittyy vahvistuneisiin vaikuttamisen mahdollisuuksiin (esimerkiksi joukkorahoitus tekee kuluttajasta mahdollistajan). Kuluttajan paradigman muutokseen liittyy myös rajojen liudentuminen taiteilijan ja kuluttajan välillä: uudet jakelukanavat (YouTube yms.) mahdollistavat taidesisältöjen synnyttämisen ja jakamisen myös kuluttajalle (ks. Pier Luigi Sacco).

Koulutuslaitosten paradigman muutos liittyy taiteilijan narraatioiden kehittämiseen ja niiden kriittiseen arvioimiseen. Taiteen koulutus säilyttää taideinstituution perinnettä, mutta myös uudistaa sitä. Jokainen aikakausi sisältää tarpeen ja mahdollisuuden uusille työnkuville, mitä tämä tarkoittaa taiteilijan työn osalta? Koulutuslaitosten paradigman muutos liittyy myös lisääntyneeseen vastuunkantoon siitä, millä tavalla ammattiin koulutetut taiteilijat sijoittuvat työmarkkinoille ja miten heidän osaamisensa integroituu osaksi yhteiskuntaa.

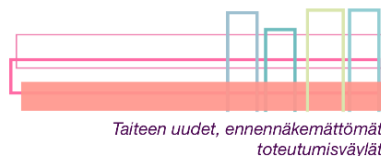
Kulttuuripäättäjän paradigman muutos liittyy ymmärrykseen taiteen arvonmuodostuksen kehittämisestä. Kulttuuripäättäjien, niin julkisella, kunnallisella kuin säätiöidenkin parissa tulisi lisätä ymmärrystään ja vaikuttamisentapoja siitä, *miten* taiteelle luodaan syvempää arvoa ja taiteilijan työlle vaikuttamisen mahdollisuuksia. Kulttuuripäättäjien tehtävänä on taiteen arvontuotannon strateginen kehittäminen osana laajempaa yhteiskunnallisen arvonmuodostuksen kokonaisuutta.

Taidepoliittinen paradigman muutos tarkoittaa sen kehittämistä, että taiteesta tulee tasavertainen keskustelija muun yhteiskunnan kanssa. Kun taide tulee osaksi muita yhteiskunnallisia diskursseja, sisällytetään se niihin tavoilla, joissa taide menettää asemansa keskustella vertaisena. Hyviä esimerkkejä näistä ovat hyöty- ja yrittäjyysdiskurssit, joissa määritetään taiteelle mahdollisimman käytännöllisiä käyttötarkoituksia. Jotta taidepolitiikka voisi menestyä, tulisi kehittää taiteelle kehittää tapoja osallistua keskusteluun, ei kadota niiden osaksi.

TAITEILIJAN PARADIGMAN MUUTOS

TAITEEN VÄLITTÄJÄN PARADIGMAN MUUTOS

TAITEEN KÄYTÖN PARADIGMAN MUUTOS

Taiteen merkitysten

TAITEEN ARVON PARADIGMAN MUUTOS

Itseisarvosta merkitysten moninaisuuteen ja arvon muodostumisen demokratisoitumiseen

paradigman muutos?

PÄÄTÖKSENTEON PARADIGMAN MUUTOS

TAIDEKOULUTUKSEN PARADIGMAN MUUTOS

TAIDEPOLIITTINEN PARADIGMAN MUUTOS

Kuva 4. Taiteen merkitysten paradigman muutos. Kuva luotu yhteistyössä taiteilija-kehittäjä Eili Ikosen kanssa. Taike, 2018.

Yhteiskehittämisessä nousi keskusteluun myös muutokset jakamisessa ja omistajuudessa. Jakaminen ja omistaminen liittyy mahdolliseen taiteen markkinoiden muutokseen. Booth & Klamerin (2017, 46) mukaan taide on keskustelu ja sosiaalisen todellisuuden yhteinen harjoitus (*Common Practise*), mutta kuka omistaa taidekeskustelun? Keskustelun omistaa taiteilijoiden yhteisö, taidekriitikot ja taiteen rakastajat ja jokainen, joka ottaa keskusteluun osaa. "He ovat "jäseniä" ja voivat julistaa keskustelun omakseen. Yhdessä he voivat puntaroida onko jokin kontribuutio sen osa vai ei. Mutta kaikki jäsenet eivät ole tasa-arvoisia ja joillain on kehittyneempi kokemus omistajuudesta." (Klamer 2004.)

Klamerin keskustelu-metafora sisältää myös taloudellisen aspektin. Keskustelua ei voi omistaa. Sitä ei voi halkaista kahtia ja jakaa kahdeksi yksityiseksi osaksi. Keskustelu on kokonaisuus, jolla on arvoa jokaiselle, joka siihen osallistuu. Arvo muodostuu osallistumisesta. Joku joka vain kuuntelee keskustelua voi saada siitä jotakin, mutta lopultakin arvoa on heille jotka ovat keskustelussa mukana. Mikäli taide on keskustelu, on ainakin osa siitä, yhteinen hyödyke (*Common good*). Yhteinen ei ole yksityinen, eikä se ole myöskään yleinen (Klamer 2004). Taiteen markkinoiden paradigman muutos liittyy ymmärrykseen siitä, miten taidetta voidaan käsittää yhteisenä hyödykkeenä.

4.7. Yhteenveto

Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen monialaisiin dialogeihin on osa laajempaa ilmiötä, jossa yhteiskunnalliset muutokset ja ongelmat luovat erityisen tarpeen monialaisuudelle ja luovalle osaamiselle. Yhteiskunnallisen tarpeen lisäksi toiminnan kehittymiseen vaikuttaa taideinstituution sisäiset jännitteet, joissa määrittäytyy taiteilijuus, kokemus taiteilijan vapaudesta ja työn kautta syntyvästä arvosta.

Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen monialaisiin dialogeihin on liitoksissa erilaisiin taiteen talousdiskursseihin. Jotta osaamisen välittyminen olisi mahdollista, tulee näihin keskusteluihin osallistua tietoisesti ja myös pyrkien muuttamaan puhuntatapaa. Taiteen tulee olla tasavertainen keskustelija myös talouden diskursseissa.

Aihe on osa laajempaa taiteen merkityksen murrosta. Tämä muutos syntyy monesta samanaikaisesta muutostilasta, jotka yhdessä luovat taiteen merkityksen paradigman muutoksen.

5 TAITEILIJA MONIALAISISSA YMPÄRISTÖISSÄ

Taiteen laajenevaa merkityskenttää voidaan tarkastella ammattikuvien ja -identiteettien kautta. Puhutaan yhteisötaiteilijoista, soveltavista taiteilijoista, taiteilija-kehittäjistä ja organisaatiotaiteilijoista. Nostan tässä esiin myös hybriditaiteilijan käsitteen, sillä se on arvokas erityisesti sen sisältämän etymologisen logiikan näkökulmasta.

Tutkija Anne Pässilä kirjoittaa yhdessä Kai Lehikoisen kanssa taitelija-kehittäjän roolista: ”Kyse on moniosaajuudesta, missä taiteilijan osaaminen kiinnittyy ylijärjestyksellisesti muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan, haastaen, kysyen ja kehittäen olemassa olevia toimintoja ja maailmassa olemisen tapoja”. (Pässilä & Lehikoinen 2016, 25.)

Myös taiteilija-kehittäjä Ikonen kirjoittaa metataidoista: ”Taiteen toiminnan logiikalla tarkoitan tapaani hahmottaa ja suuntautua asioihin oman taiteilijuuteni perustasta sekä taiteelliseen työhöni liittyvien metataitojen hyödyntämistä. Metataidoilla tarkoitan näkyvien taitojen käyttöä tukevia taitojani.” (Ikonen 2018, s.24)

Tässä luvussa käsittelen millä tavalla taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen liittyy taiteilijan moniosaajuuteen ja mitä nämä metataidot voisivat olla. Nostan esiin sellaista osaamista, jota taiteilija tarvitsee tehdessään työtä perinteisen taideinstituution ulkopuolella.

5.1. Hybriditaiteilijuuden käsite

Heli Ansion ja Pia Hounin mukaan taiteilijan työ on perustavilta lähtökohdiltaan omakohtaista: Työn ydin ja toteuttaminen on subjektivetoista ja yksilöllistä. Taideammattien yksilöllinen luonne liittyy siihen, että työn vaatimaa luovuutta pidetään henkilökohtaisena ja omakohtaisena. Taiteilijan työtä ei toinen tekijä voi korvata. Taiteilija tarvitsee kaikkina aikoina työnsä sisältöön liittyvää erityisammattitaitoa, jota voi kutsua käsityötaidoksi. Kaikille taiteilijoille yhteisiä ydintaitoja ovat muutoksen ja epävarmuuden sietokyky, kyky kurinalaiseen työskentelyyn sekä kyky arvioida omaa työtä. (Ansio & Houni 2014, 383.)

Tämä kuvaus taiteilijan työn perusominaisuuksista luo perustan myös hybriditaiteilijan kompetensseille. Hybrideissä ympäristöissä toimiminen edellyttää taiteilijalta

laajentunutta ammatillisuutta, eli perinteisen osaamisen rinnalle toisenlaista käytännön tietoa, taitoja ja kyvykkyyttä sekä toisenlaisen orientaation, jossa keskeisenä on vuoropuhelu, toisen tarpeiden kuuleminen ja niihin vastaaminen (Lehikoinen 2017).

Hans Abbing totesi 2000-luvun alussa, että taidemarkkinoilla toimii hybriditaiteilijoita. Nämä taitelijat tekevät kiinnostavia ja hyvin palkattuja taiteellisia ja taiteeseen liittyviä töitä ja joskus he tekevät työtä aivan toisenlaisen ammattinimikkeen alla. Abbingin (2002, 145) mukaan nämä taiteilijat ansaitsevat elantonsa tavalla, joka mahdollistaa heille taloudellisen vapauden ja siten omaehtoisen taiteen tekemisen. Hybriditaiteilijan määrittely ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, vaan se voi olla ensisijaisesti diskursiivinen yritys löytää määritelmä työn muutoksen tuottamalle identiteetin uudelleenjärjestelylle (Ansio ym. 2018, 8.).

Hybridisyyttä voidaan tarkastella sekä tilallisena ilmiönä, että ammatti-identiteetin näkökulmasta. Nämä molemmat näkökulmat täydentävät ymmärrystä siitä, mitä hybriditaiteilijalla voidaan tarkoittaa. Hybridisyydellä voidaan viitata rajan sekoittumiseen taiteen toimialan ja toisten toimialojen välillä (Lehikoinen 2018, 22-28). Teoreetikko Homi Bhabhan mukaan hybridisyys ei ole vain kahden laadun sekoittumista toisiinsa, vaan prosessi ja olosuhde, jolloin kahden erilaisen sekoituksesta syntyy uusi, erilainen ja tunnistamaton kolmas tila (*Third space*). Kolmannessa tilassa merkitykset ja representaatiot neuvotellaan uudestaan. Hybridisyys ei tarkoita kahden ennen olleen uutta muotoa, jossa entiset laadut olisivat vaikuttavia tekijöitä. Kolmas tila sivuuttaa nämä entiset laadut ja muodostaa uudenlaiset konstruktio ja auktoriteetit. (Bhabha 1990.)

Hybriditaiteilijuus kiinnittyy käsitykseen taiteilijan työn muodostumisen erilaisista kombinaatioista. Van Winkel, Gielen & Zwaan (2012) tulkitsevat Bureau & Shapiroa tarkastellessaan taiteilijuutta kolmen erilaisen kategorian kautta: Monipuolinen (*Polyvalent*), duaktiivinen (*Polyactivity*) ja moniaktiivinen (*Pluractivity*).

Monipuolinen taiteilija on taiteilija, joka taiteen tekemisen lisäksi esimerkiksi manageroi tai tuottaa omaa toimintaansa. Duaktiivinen taiteilija on sen sijaan aktiivinen kahden eri ammatin ja toimialan välillä, tällainen taiteilija toimii esimerkiksi taiteilijan työn lisäksi taksikuskina. Moniaktiivisuus viittaa taiteilijaan, joka toimii taiteellisen osaamisensa kautta kahdessa eri ammatissa, esimerkiksi taiteilijana ja graafisena suunnittelijana..

Hybriditaiteilijan käsite liittyy kasvavaan moniaktiivisuuteen. Van Winkel, Gielen & Zwaan (2012) täydentävät Bureau & Shapiroa mallia hybriditaiteilijan käsitteellä, jonka he

alustavasti määrittelevät taiteilijaksi, joka yhdistää taideteokset ja taiteen soveltavat muodot. Hybriditaiteilija on työotteessaan perustaltaan moniaktiivinen. ”Sen lisäksi että hybridisyys viittaa autonomisen taiteen ja taiteen soveltamisen välisten rajojen hämärtymiseen, hybriditaiteilijan hybridisyys voi myös viitata taiteilijaan, joka yhdistelee taiteellista osaamista esimerkiksi pedagogisten, tutkimuksellisten, konsultaation, yrittäjätaitojen kanssa jne.” (Lehikoinen 2018, 22-28).

Hybridisyys kuvastaa taiteen ja ei-taiteen välisen rajan hämärtymistä. Ero moniaktiivisen ja hybriditaiteilijan välillä on kiinnostava: Siinä missä monitaiteilija pyrkii säilyttämään taiteen autonomian hierarkkisen, organisatorisen tai konseptuaalisen erillisyyden, hybriditaiteilija ei pyri taiteen eriyttämiseen, vaan tämä rajan hämärtyminen koetaan positiivisena ilmiönä. Hybriditaiteilijuudessa raja autonomisen taiteen ja soveltavan taiteen välillä on hämärtynyt: molemmat muodot voivat olla läsnä samanaikaisesti rinnakkain ja vaikeasti eroteltavina toisistaan. (Van Winkel ym. 2012 & Lehikoinen 2018.)

Hybridisyys on liitoksissa siihen, miten taiteilijan työn muodostuminen käsitetään. Tutkijoiden mukaan kasvava moniaktiivisuus liittyy myös kysymyksiin taiteilijan muuttuvasta sosiokulttuurisesta asemasta. (Van Winkel ym. 2012 & Ansio ym. 2018.)

5.2 Taiteilijan osaaminen monialaisissa dialogeissa

Kai Lehikoinen on luonut mallin taiteilijan kompetensseista, joita taiteilija tarvitsee toteuttaakseen taiteellisia interventioita erityisesti työelämän konteksteissa. Taiteellisilla interventioilla tarkoitetaan prosessia, jossa ihmiset, tuotteet ja/tai käytännöt taiteen kentältä astuvat organisaatioihin tavoitteenaan tukea ja käynnistää kehitystä (Grzelec & Prata 2013).

Tällaisia taitoja ovat taiteelliset taidot, pedagogiset taidot, tutkimukselliset taidot, kontekstuaaliset taidot, markkinointitaidot sekä projektihallinnolliset taidot (Lehikoinen 2013, 51).

Tutkija Ariane Berthoin Antal on tutkinut seitsemässä eri tapausesimerkissä taiteilijoita, jotka toimivat liike-elämän organisaatioissa residenssitaiteilijoina. Hänen mukaansa taiteellisen osaamisen lisäksi taiteilijoilla merkittäviksi taidoiksi muodostuivat aito intressi yhteistyöhön, havainnointikyky, vuorovaikutustaidot ja kyky adaptoitua erilaisiin tilanteisiin. Näiden ominaisuuksien lisäksi Berthoin Antal nostaa esiin taiteilijoiden

epämuodolliset johtajantaidot ja karisman, joihin nojaten työelämän organisaation työntekijöillä on helpompaa sietää uuden tilanteen aiheuttamaa epämukavuutta ja vierautta. Merkittäviksi taidoiksi koettiin myös taiteilijan kyky säilyttää omat kriteerinsä ja kriittinen näkökulmansa - ja silti säilyttämään avoimuuden toimia yhteistyössä työntekijöiden kanssa. (Berthoin Antal 2012, 62.)

Lehikoisen ja Berthoin Antalin näkökulmat taiteilijan kompetensseihin luovat hyvän pohjan niiden metataitojen ymmärtämiseksi, joita taiteilija tarvitsee monialaisissa dialogeissa. Kokemuspohjani kautta nämä näkökulmat ovat pragmaattisia ja kaipaavat täydennystä myös taiteilijan kokemuksen näkökulmasta.

Gerda Hempel ja Lisbeth Rysgaard nostavat omassa selvityksessään esiin mm. seuraavanlaisia taitoja: Turvallisuuden tuntu kokeellisissa prosesseissa, rohkeus ja uteliaisuus tuntematonta kohtaan, luovuus, avoimuus ja joustavuus, humanit arvot ja eettisyys, empatia ja kunnioitus, henkilökohtainen kypsyy, kyky kriittiseen ajatteluun sekä verbaalinen sujuvuus. (Hempel & Rysgaard 2013, 39.)

Kuva 5. Taiteilijan osaaminen monialaisissa dialogeissa. Kuva luotu yhteistyössä taiteilija-kehittäjä Eili Ikosen kanssa. Taike, 2018.

Kuva viisi täydentää Lehikoisen, Berthoin Antalin, Hempel & Rysgaardin näkemyksiä taiteilijan kompetensseista monialaisissa dialogeissa. Kuvan alin rivi viittaa kysymyksiin arvopohjasta, kyvystä löytää yhteinen motivaatio ja innostus toisen osapuolen kanssa. Kuvataiteilija Elina Aho (2018) kirjoittaa ”Taiteilijana voin myös toimia ikään kuin palveluammattissa, mutta taiteen ytimeä lähtien – ilman, että se vie terää taiteelta.” Kyse on Ahon mainitseman terän ja vapauden säilyttämisestä - ja silti suhteeseen tulemisesta.

Kyky säilyttää oma taiteellinen prosessi viittaa osaamiseen kiinnittää käsillä oleva toiminta osaksi omaa taiteen praktiikkaa ja ymmärtää sen laatua taiteellisena prosessina: ”Millainen tämä taiteellinen prosessi on minulle?” Kyky säilyttää aktiivinen suhde taiteilijuuteen erilaisissa ympäristöissä viittaa siihen, että tuki tälle ei muodostu ympäristön kautta (kuten esimerkiksi taideinstituution perinteisemmässä taidetyössä), vaan tämä vaatii toteutuakseen taiteilijalta itsenäistä työtettä ja huolenpitoa.

Kuvan keskellä näyttäytyy suhde toiseen osapuoleen ja siihen liittyvät taidot. Jos taiteilijan asiantuntijuutta monialaisissa dialogeissa pohtii yhtenä taiteilija tilaustyön muotona, on tämä se alue, jossa tälle työlle asetetaan mielekkäät raamit, jotka mahdollistavat yhteistyön ja taiteellisen vapauden. Kyse on taidosta luoda sellaista vuorovaikutusta ja ymmärrystä, jossa nämä raamit voivat muodostua ja olla riittävän selkeät molemmille osapuolille. Suhteessa Hempelin & Rysgaardin mainitsemiin ominaisuuksiin kysymys on kyvystä luoda dialogille turvalliset puitteet, vaikka kyseessä olisi kokeileva toiminta.

Ylimpänä kuvassa on esitetty niitä taitoja, jotka ovat läsnä itse dialogin tilanteessa *silloin kun toimitaan*. *Reflektiivisyys* tarkoittaa ymmärrystä tilanteessa asettua toisen näkökulmaan. Taiteilijalle tämä on verrattavaa taiteilijan työstä suhteessa yleisöön (miten käsitan työni synnyttämää ymmärrettävyyttä, sen lukutapaa toisen osapuolen näkökulmasta). Kysymys on myös kyvystä käsitellä sisältöjä eri osapuolten näkökulmista. *Refleksiivisyys* on liikettä eteenpäin, kykyä suunnata toimintaa rakentavasti tulevaan. *Reaktiivisuus* merkitsee havainnointikykyä ja kykyä ratkaista tilanteita. Tässä on kyse kyvystä nopeaan toimintaan ja joustavuuteen muuttaa suunnitelmia tilanteessa.

Sosiaalinen lukutaito on merkittävä osa monialaisissa ympäristöissä toimivan taiteilijan osaamista. Tanskalainen muusikko, kirjoittaja Minna Grooss (2013, 36) kertoo, että erityinen taito jota hän tarvitsee työskennellessään organisaatioiden kanssa, on sosiaalinen älykyys (*Social intelligence*). Uudessa kontekstissa toimiminen tapahtuu usein ihmisten välityksellä, suhteessa toisiin ihmisiin. Luottamussuhteista tarvitsee osata rakentaa, jotta työ voisi mahdollistua. Sosiaalisen lukutaidon merkitystä ei voi korostaa liikaa.

5.3. Esimerkki monialaisen yhteistyön mahdollisuuksista

Olen toiminut viimeisten vuosien ajan työparina organisaatiokonsultti Jukka-Pekka Heikkilän kanssa, jonka työote on dialogisuuden kehittämisessä. Olemme toteuttaneet organisaatioissa eri mittaisia kehittämisprosesseja, joissa toteuttamani taiteelliset interventiot ovat tulleet osaksi laajempaa organisaatioiden konsultatiivista kehittämisen kokonaisuutta.

Nostan tämän työskentelyn esiin tässä siksi, että työparius voi olla merkittävä osa taiteilijan asiantuntijuuden välittymistä erilaisiin kehittämisen ympäristöihin. Kohdallani Heikkilä on ollut asiantuntijuuteni välittäjä, ja työparina mahdollistanut osallistumista yhteisöihin ja prosesseihin, jotka eivät olisi olleet minulle yksin mahdollisia. Heikkilän ammattitaitona on organisaation konsultaatio ja kehittäminen, minun ammattitaitoa on tuoda taiteen menetelmiä ja lähestymistapoja kehittämisen osaksi.

Työpariuden kautta syntynyt kokemus on ollut voimauttava. Koen, että taiteilijana olen saanut enemmän tilaa toimia taiteen kautta, eikä minulta edellytetä fasilitoinnin tai organisaation kehittämisen taitoja. Toisaalta silloin kun toimin yksin taiteilijana työelämäkehittämisen kontekstissa, on esimerkiksi fasilitointitaidot tärkeitä. Työparina toimimisessa on toisen tarjoama tuki ollut hyvin tärkeää. Työ organisaatioiden parissa vaatii taiteilijalta paljon rohkeutta ja oman ammattitaidon tuntemusta, työparin kanssa olen taiteilijana rohkeampi. Kokemus on molemminpuolinen: Työpariudessa Heikkilän konsultatiivisten työkalujen ei tarvitse ulottautua kokemukselliselle alueelle, sillä elämyksellisyyttä luodaan taiteen keinoin.

Innostuimme Heikkilän kanssa yhteistyöstä niin, että kehitimme yhdessä taiteilija-konsultti työparimallin mentorointiohjelman, joka toteutui vuonna 2017. Tässä prosessissa tuettiin neljän uuden taiteilija-konsultti työparimallin työn käynnistymistä.

Ohjelman kautta olen saanut lisää näkökulmia siihen, että taiteilija ja konsultti voivat täydentää toistensa osaamista, ja tarjota ainutlaatuisen osaamisen kombinaation.

Taiteilijan asiantuntijuuden välittymisen näkökulmasta tällaisia Heikkilän kaltaisia avainhenkilöitä voi olla millä alalla tahansa, millaisissa organisaatioissa tahansa ja monissa erilaisissa työrooleissa. Tällaisten ”välittäjien” omakohtainen motivaatio sisällyttää taidetta ja taiteilijan asiantuntijuutta omaan työhönsä voi olla hyvin merkittävässä roolissa, silloin kun tavoitteena on taiteilijan työn laajentuminen erilaisille yhteiskunnan kehittämisen alueille.

5.4. Yhteenveto

Hybriditaiteilijan käsitteen kautta voidaan ymmärtää laajemmin taiteilijuutta monialaisissa dialogeissa. Hybridisyys kuvastaa taiteen ja ei-taiteen välisen rajan hämärtymistä: Hybriditaiteilija ei pyri taiteen eriyttämiseen, vaan rajan hämärtyminen koetaan positiivisena ilmiönä.

Taiteilijan toimiminen laaja-alaisemmin yhteiskunnassa vaatii monenlaisia kompetensseja. Kyvykkyyksien kautta taiteilija luo yhteistyölle sellaisen toimintakehyksen, jonka puitteissa taiteellinen työ voi mahdollistua. **Monialaisissa dialogeissa toimivan taiteilijan kompetensseihin kuuluvat neuvottelutaidot: Yhteinen arvopohja ja eettisyys ovat tärkeitä, jotta taiteellinen vapaus säilyisi ja yhteistyö voisi synnyttää aitoa arvoa.**

Osa monialaisten dialogien mahdollistavista kompetensseista voi olla sellaisia, joita taiteilijan ei tarvitse itse omata, vaan joka voi olla välittäjän tehtävä. Välittäjyys voi toteutua myös työpariuden kautta: Välittäjä voi avata ovia taiteilijalle tämän omaan toimintaympäristöön (vrt. konsultit).

6 VÄLITTÄJÄ TAITEILIJAN TYÖN MAHDOLLISTAJANA

Taiteilijan asiantuntijuuden välittymiseksi tarvitaan välittäjäosaamista, joka tekee taiteilijan osaamisesta saavutettavaa. Tässä luvussa tarkastelen mihin välittäjää tarvitaan ja millainen voisi olla välittäjän tehtävä. Käsittelen erilaisia tapoja hahmottaa välittäjyyden eri alueita, kategorioita, ja välittäjän osaamista.

Osa taiteilijoista toimii itse oman työnsä välittäjinä ja omaa välittäjäosaamista, jonka kautta asiantuntijuus mahdollistuu uusissa yhteyksissä. Toiminnan laajentumisen ja ammattimaistumisen mahdollistamiseksi on tärkeää pyrkiä ymmärtämään, miten taiteilijan asiantuntijuus välittyy uusiin ympäristöihin?

Kuva 6. Välittäjän tehtäviä. Kuva luotu yhteistyössä taiteilija-kehittäjä Eili Ikosen kanssa. Taike, 2018.

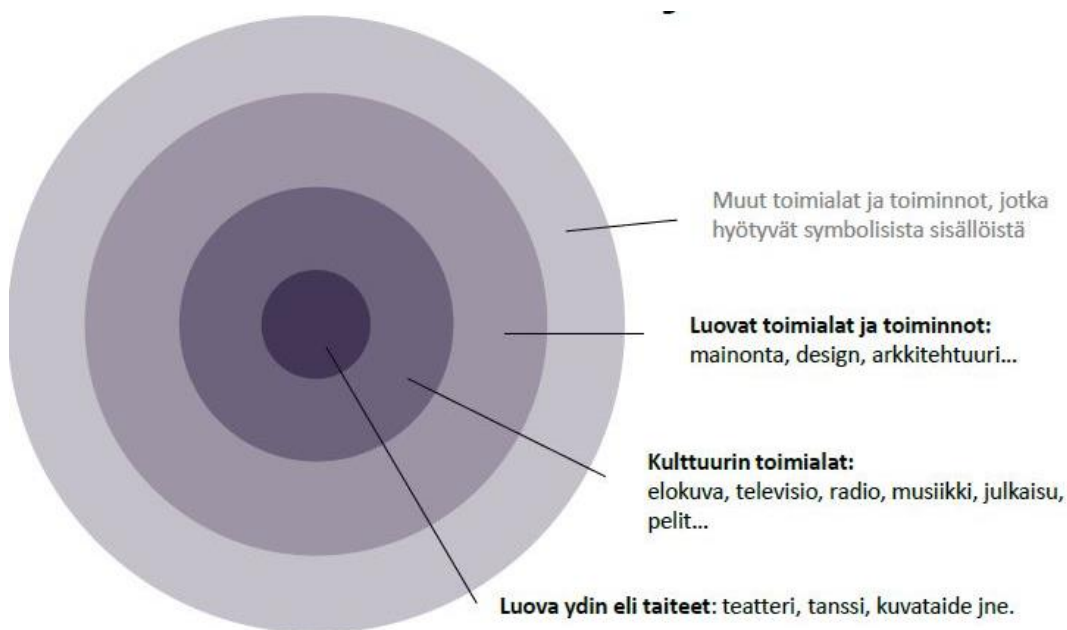
Jo aikaisemmin tässä työssä on noussut esiin tarve ymmärtää laajemmin taiteilijan asiantuntijuuden synnyttämää arvoa, tämän suhdetta markkinalogiikkaan tai erilaisiin

yhteiskunnallisiin diskursseihin. Mikä voisi olla välittäjän rooli taiteilijan asiantuntijuuden arvon kehittämisessä?

6.1. Mihin välittäjää tarvitaan

Eri ministeriöiden yhteistyössä asettama, professori Anne Brunilan Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi -työryhmän raportissa todetaan, että luovien osaajien tulisi tuotteistaa osaamisensa paremmin esimerkiksi agenttien ja muiden välittäjätoimijoiden avulla. ”Luovan osaamisen tarjonta tulisi saada potentiaalisten hankkijayritysten tietoon. Esimerkiksi osa yrityksistä etsii yhteistyökumppaneita, joiden kanssa voi testata erilaisia ideoita ja tehdä kokeiluja.” (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017:18, 29.) Myös muotoilualan asiantuntijajärjestö Ornamon markkinatutkimuksessa todetaan, että taiteilijoiden ammattitaitoa voitaisiin hyödyntää yrityksissä ja yhteiskunnassa laajemminkin (Rikkinen & Malmström 2014).

Kun taiteilijan työtä tarkastellaan Olli Ruokolaisen (2018) kuvan kautta, voidaan nähdä taiteilijat osana laajempaa, määrittelemätöntä ”luovien osaajien” joukkoa. Taide ja taiteilijat edustavat tämän alueen eräänlaista ydintä. Luovan talouden näkökulmasta voidaan välittäjän tehtävä käsittää taiteilijan vaikutuspiirin laajentamisena oman luovan ytimensä (taideinstituutio), mutta laajemmin myös kulttuurin toimialalle, laajemmaksi osaksi luovia toimialoja ja myös muita yhteiskunnan toimialoja.

(esim. Kainulainen 2005; KEA 2006; Mato 2009; Throsby 2001; Work Foundation 2007)

Kuva 7. Kulttuuritalouden alueita. Olli Ruokolainen, 2018.

Taiteilijan asiantuntijuuden ammattimaisen välittymisen kehittämisen tarpeita voidaan tarkastella soveltavan taiteen välittäjäprosessien näkökulmasta. Soveltavan taiteen alalla on olemassa ammattimaista toimintaa, jossa joko taiteilija tai joku muu taho välittää erilaisia soveltavan taiteen palveluita esimerkiksi kouluihin, sote-ympäristöihin tai työelämän organisaatioihin.

Myös soveltavan taiteen alalla on toiminta vielä jäsentymätöntä ja aluekohtaiset erot suuria. ”Uskon, että potentiaalisten asiakkaiden määrä tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Enemmän olisin huolissani palveluiden myyntipotentiaalista. Kun kysyntää kasvatetaan, siihen pitäisi olla myös valmis vastaamaan. Tällä hetkellä meillä ei ole olemassa olevaa palveluntuotantoa, joka vastaisi esim. suurten soteyritysten kysyntään.”, sanoo toimitusjohtaja Heini Merkkiniemi¹. (Majabacka ym. 2018, 40.)

Eri puolilla Suomea on olemassa hyviä ammattimaista toimijoita, jotka omalla alueellaan rakentavat vaikuttavaa ja pitkäjänteistä yhteistyötä taiteilijoiden työn ja yhteiskunnan eri

¹ Heini Merkkiniemi toimii [NewBeat](#)-yrityksen toimitusjohtajana ja laaja-alaisesti soveltavan taiteen välittymisen kysymysten parissa.

toimialojen välille. Hyvänä esimerkkinä on Pirkanmaalla toimiva Kulttuurikeskus PiiPoo¹, joka erilaisten monipuolisten kumppanuuksien ja hankkeiden kautta tuottaa laaja-alaisesti soveltavan taiteen palveluja Pirkanmaan alueelle.

Ero soveltavien taidepalveluiden ja taiteilijan asiantuntijuuden välittämisessä on kuitenkin olemassa. Siinä missä soveltavien taidepalveluiden välittäjäprosessit tuntuvat kehittyvän omaksi elinkeinon alueekseen hakemalla monistettavuutta, tasalaatuisuutta ja ennakoitavuutta, niin taiteilijan asiantuntijuuden välittämisessä tavoitellaan yksilöllisen taiteilijan osallisuutta ja mahdollisimman laajaa taiteellisen vapauden säilymistä. Leena Janhila ja Oona Tikkaon mukaan kaikki taide ei sovi yritysmuodossa tehtäväksi, mutta soveltavat taidepalvelut istuvat liiketoiminnan logiikkaan ja ovat alusta alkaen suunniteltu palvelemaan tietyn asiakasryhmän tarpeita, helposti lähestyttäviksi ja selkeiksi. (Janhila & Tikkaon 2018, 13.)

Asia ei tietenkään ole näin mustavalkoinen, mutta eroavaisuuksien kautta voidaan pyrkiä näkemään eroja ja samankaltaisuuksia. Vaarana on, että soveltavat taidepalvelut kehittyvät seuraamaan teollista tuotantoprosessia, jolle löytyy vastine taideinstituution sisältä. Kaija Kaitavuoren mukaan ”Ensimmäinen näkemys, että taiteilija ja taide on ensin ja vasta sitten tulee välittäjä, perustuu ajatukseen lineaarisesta taiteen tuottamisprosessista. Siinä taiteilija luo – suunnittelee ja valmistaa teoksen – yleensä yksin tai toisinaan ryhmässä. Seuraavassa vaiheessa teos tai projekti asetetaan esille. Tässä vaiheessa kuvaan tulevat välittäjät: kuraattorit, tuottajat ja museoihmiset, jotka valitsevat teoksia näyttelyyn, suunnittelevat esillepanoa, tuottavat tekstiä ja muuta aineistoa. Ja kolmantena paikalle saapuu yleisö, niin maallikot kuin ammattiyleisö. Tämä yksiulotteinen kaava on kuitenkin näköharha tai ainakin se antaa liian kapean ja vajavaisen kuvan todellisuudesta. Taide ei synny yksisuuntaisessa tekijä–teos–välittäjä–vastaanottaja–putkessa; virtausta on molempiin suuntiin ja eri toimijoiden välillä”. (Kaitavuori 2015.)

Tämä Kaitavuoren kuvaama insinöörimäinen ajattelumalli ei välttämättä sovellu taiteilijan asiantuntijuuden välittymisen pohjaksi – ja tässä syntyy ero soveltavien taideprosessien ja tässä työssä esitetyn taiteilijan asiantuntijuuden välittymisen välille. Asiantuntijuuden välittymisen on oltava vähemmän palvelu- ja tuotokeskeinen, jotta siinä voisi säilyä aito ennakoimattomuus ja vapaus. Välittymisen prosesseissa on keskeisessä osassa

¹ www.kulttuuripiipoo.fi

taiteilijan uniikin lähestymistavan säilyttäminen, ja sitä kautta arvon synnyttäminen. Taiteilijan asiantuntijuuden välittymisen kehittämisessä on luotava tarpeeksi eroa tuote- ja palvelukeskeisyyteen. Siten on mahdollista kehittää sellaista puhuntaa, joka luo edellytyksiä taiteellisen työotteen säilymiselle.

Taiteilijan asiantuntijuuden välittymisessä monialaisiin dialogeihin on kyse yksilöllisen taiteilijan arvon sisällyttämisestä erilaisiin yhteistyöprosesseihin. Tällainen lähtökohta ei ole helposti sorvattavissa olemassaolevaan markkinamuotoon, taiteilijaa ei voi lisätä ostoskoriin nettikaupassa. Heini Merkkiniemen tekemässä selvityksessä (2018, 8) tutkittiin taiteilijoiden, välittäjien ja asiakkaiden kokemuksia Hyvinvoinnin välitystoimisto-hankkeen¹ puitteissa toteutettujen kulttuuripalvelujen toteutuksista. Haastateltu taiteilija toteaa: ”Taiteen kieltä ja toimintatapoja ei pitäisi väkisin pakottaa markkinavetoisen yhteiskunnan jargoniin ja toimintakulttuuriin”. Taiteilijan asiantuntijan välittäjän tehtävänä on luoda sellaista kieltä, jossa taide voi säilyä tasavertaisena keskustelijana.

Taiteilijan asiantuntijuuden välittymisen tulee tietenkin uskottavaa samalla tavalla, kuin minkä tahansa muun asiantuntijuuden ja lähestyä aidon vaihdannan markkinaa. Näin taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen tulee väistämättäkin osaksi liiketoiminnallisia diskursseja - mutta välittäjän tehtävänä on osallistua tähän diskurssiin uskottavalla ja taidetta tasa-arvoistavalla tavalla, joka mahdollistaa taiteen ominaislaadun huomioimisen (ennakoimattomuus).

Taiteilijan asiantuntijuuden välittymisessä on kyse tasa-arvoistavasta yhteistyöprosessista - tai kuten Giovanni Schiuma² (2015) asian ilmaisee, ”Kysymys on luovasta kumppanuudesta”. Miten voidaan tehdä taiteilijan asiantuntijuudesta saavutettavaa tavoitellen luovaa kumppanuutta, juuri tietyn hyödyn tai monistettavuuden sijaan?

Välittäjää tarvitaan rakentamaan sellaista maaperää, puhuntaa ja prosesseja, joiden kautta luova kumppanuus voisi olla mahdollinen. Taiteilijan ja välittäjän välille tarvitaan luovaa kumppanuutta, jonka kautta voi syntyä luovaa

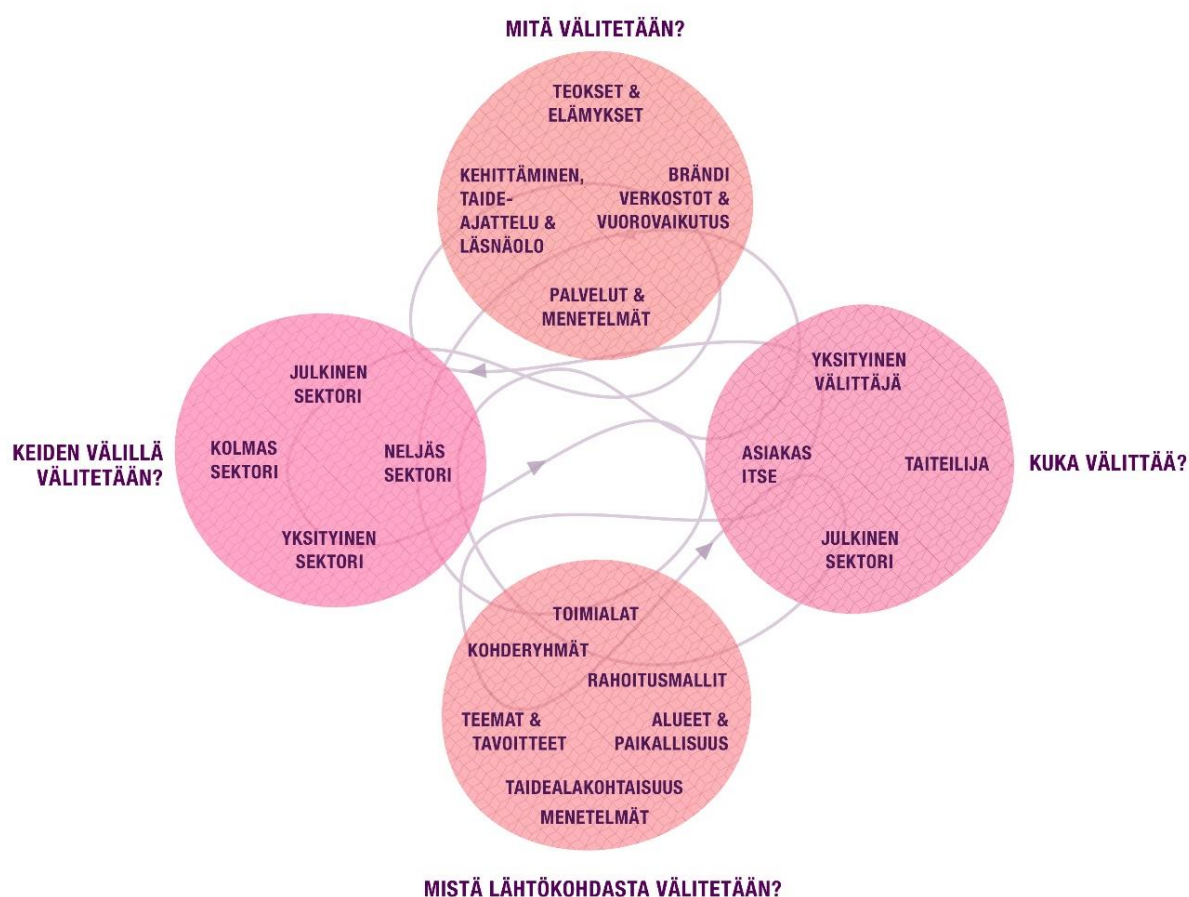
¹ [Hyvinvoinnin välitystoimisto](#) on 2018 päättynyt osallitavan taiteen välittymistä kehittänyt esr-hanke

² Professori, organisaatioteoreetikko Giovanni Schiuma on tutkinut laaja-alaisesti taiteen ja liiketoiminnan välistä vuorovaikutusta

kumppanuutta myös kolmannen osapuolen välille (taiteilija + välittäjä & yhteistyötaho).

6.2. Välittämisen alueita

Taiteilijan asiantuntijuuden välittymisestä laajemmin yhteiskunnan eri alueille on toistaiseksi vain vähän olemassaolevia hahmottamisen tapoja tai prosessimalleja. Yhteiskehittämisessä syntyneen keskustelun kautta välittämisen alueet näyttäytyvät seuraavalla tavalla:

Kuva 8. Välittämisen alueita. Kuva luotu yhteistyössä taiteilija-kehittäjä Eili Ikosen kanssa. Taike, 2018.

Ylimpänä kuvassa näyttäytyy mitä välitetään. Taiteilijan asiantuntijuuden välittymisen näkökulmasta rajat näiden välillä ovat häilyviä. Taiteilijan työ voi saada teosmaisia tai elämyksellisiä muotoja, nämä voivat olla tietoisia tavoitteita tai tahattomastikin syntyviä. Kysymys voi olla esimerkiksi työyhteisössä tapahtuvasta taidenäyttelystä tai kollektiivisesta performanssista. Alhaalla kuvassa välitetään taideprosessia- tai menetelmää. Tässä voi olla kysymys esimerkiksi johdon konsultaatiosta valokuvallisen menetelmän kautta tai teatterin menetelmin tehtävästä työyhteisön asiakaskokemuksen kehittämisestä. Vasemmalla on taide-ajattelu, läsnäolo ja kehittäminen. Tällä viitataan yhteistyöhön, joka ei saa teosmaista tai palveluprosessimaista muotoa, vaan kysymys on esimerkiksi taiteilijan osallistumisesta monialaiseen työryhmään yhtenä asiantuntijana muiden joukossa. Tällöin asiantuntijuus ei saa välttämättä mitään taiteellista muotoa, kysymys on näkökulmien ja ajattelutavan välittämisestä. Oikealla on verkostot, imago ja vuorovaikutus. Yhteistyö taiteilijan kanssa voi olla tapa rakentaa imagoa, laajentaa tämän verkostoja ulottumaan taiteen keskusteluun ja kehittää uusia vuorovaikutuksen pintoja.

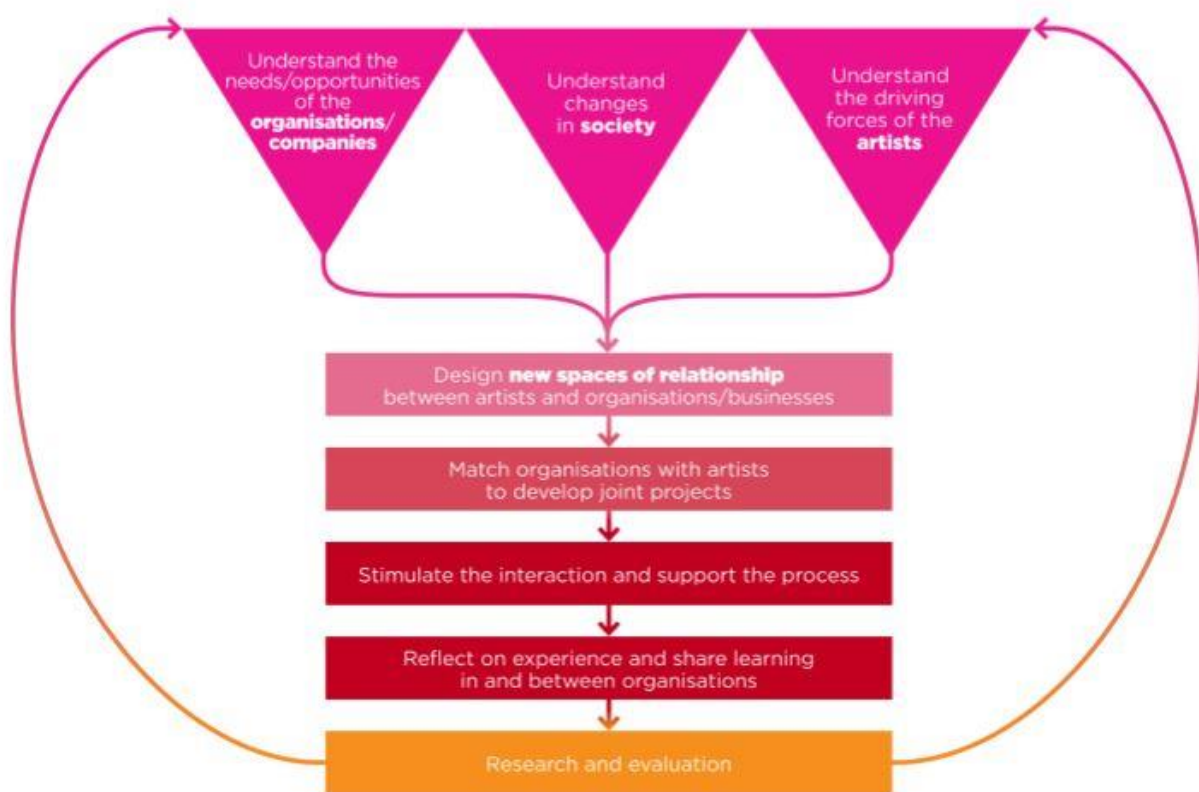
Alimpana kuvassa on erilaisia lähestymistapoja siihen, miten voidaan kategorisoida erilaisia taiteilijan asiantuntijuuden välittymisen toteutuksia. Yhteiset elementit voivat muodostua siitä, miten rahoitusmallit ovat rakentuneet (esimerkiksi säätiörahoitus tai jokin esr-rahoitus yhdistää toteuttajia). Myös se minkälaiset toimialat ovat yhteistyössä mukana, esimerkiksi sote-ala toimialana voi muodostaa toteutuksille yhteisen nimittäjän. Myös taidealakohortaisuus luo yhteisen tekijän. Esimerkiksi kuvataiteilijan työtä lastenkodissa tai toisen kuvataiteilijan työtä it-yrityksessä yhdistää taideala ja ammattitaito, jolla työtä tehdään. Myös toiminta maantieteellisesti eri alueilla luo yhdistävän tekijän välittäjyydelle. Aihe, tavoite tai teema voivat olla yhteisiä nimittäjiä. Esimerkiksi tällä hetkellä taiteilijat tekevät paljon työtä ilmastonmuutoksen ehkäisemiseksi. Tällöin teema ja tavoite luovat eräänlaisen kategorian taiteilijan asiantuntijuuden välittymiselle. Myös kohderyhmä voi yhdistää toimijoita, esimerkiksi taiteilijat jotka toimivat yhdessä tutkijoiden kanssa luovat omanlaisensa välittämisen alueen.

Vasemmalla kuvassa hahmotetaan millä sektorilla toiminta tapahtuu ja minkälaisen sektorien välissä: onko kyseessä julkishallinto (valtio, kunnat), yksityinen sektori (markkinat, yritys-elämä) kolmas sektori (säätiöt, yhdistykset, kansalaisjärjestöt) vai neljäs sektori (kotitaloudet, yksityiset toimijat). Välittäjän toiminta voi rakentua miltä sektorilta vain, samoin kuin kohteen johon taiteilijan työtä välitetään.

Kuvan oikealla hahmotetaan kuka tai ketkä toimivat välittäjänä. Kyseessä voi olla jokin julkishallinnollinen taho (esimerkiksi kunnan kulttuuritoimi), yksityinen taho (esimerkiksi välittäjäyrittäjä), taiteilija itse tai asiakas, joka järjestää itselleen tarvitsemansa yhteistyön (esimerkiksi yrityksen hr-päällikkö tai kunnan peruspalvelujohtaja).

6.3. Välittäjän osaaminen

Aineiston kautta nousee esiin, että välittäjä on uusi ammattilainen jonka osaamisesta ei ole vielä ymmärrystä. Taiteilijan asiantuntijuuden välittämistä on varmasti jo olemassa, mutta kyse on yksittäisistä toimijoista. Ala ei ole järjestäytynyt eikä osaaminen ole vielä selkeästi näkyvillä. Kyseessä voi olla tulevaisuuden ammatti, jonka tehtäväkuva ja osaaminen näyttäytyvät vasta toiminnan yleistymisen myötä. Tuottajat, managerit ja agentit osaltaan luovat tärkeän verkokiryhmän, joiden osaamisen kautta voidaan oppia paljon myös taiteilijan asiantuntijan välittäjän osaamista.

Kuva 9. Tuottajan rooli taiteellisissa interventioissa. Grzelek & Prata, 2013, 7.

Anna Grzelek ja Tiago Prata visualisoivat kuvassa tuottajan roolia taiteellisten interventioiden toteuttamisessa. Pratalla on asiasta paljon näkemystä. Göteborgissa toimiva TILLT¹ on Pohjoismaissa monella tapaa edelläkävijä taiteilijan osaamisen välittämisessä osaksi maakunnan kehittämistä.

Ylimpänä kuvassa tunnistetaan organisaation tarpeet taiteilijalle. Tämän lisäksi tuottaja tunnistaa myös yhteiskunnan tarpeet ja taiteilijan motivaation. Näiden peruspilareiden kautta tuottaja ”muotoilee” vuorovaikutuksen tiloja taiteilijoille ja organisaatioille, joissa dialogi voisi mahdollistua. Vasta tämän elementin jälkeen syntyy yhdistelmiä taiteilijoista ja organisaatioista. Kun yhdistelmät ovat syntyneet on tuottajan tehtävänä stimuloida vuorovaikutusta ja tukea syntyvää prosessia. Tuottajan tehtävänä on myös reflektoida kokemusta ja jakaa oppia sekä organisaation sisällä ja organisaatioiden välillä. Myös evaluaatio ja tutkimus ovat tuottajan tehtäviä. (Grzelek & Prata 2013, 7.)

Yhteiskehittämisessä nousi esiin osittain aivan samoja tarpeita välittäjälle. Välittäjä on asiakastarpeen ymmärtäjä ja kahden maailman välisyyden tulkki, sen sanoittaja. Välittäjä luo myös toimivia malleja, joiden kautta asiantuntijuus voi tulla helposti ja uskottavasti saavutettavaksi.

”Mikä merkitys on sanoittamisen tavalla? Miten luodaan sellaista sanoitusta, joka edesauttaa taiteen toteutumista kaikenlaisissa ympäristöissä, joka ei poissulje vaan avaa?”

- Välittäjä ymmärtää asiakastarvetta, sanoittaa ja kirkastaa sitä - ja osaa välittää taidetta, jolla on mahdollisuuksia vastata tarpeeseen
- Välittäjä on uuden kysynnän synnyttäjä, asiakassuhteen ylläpitäjä ja yhteistyösuhteen kehittäjä
- Välittäjä luo prosessille kestävän aikajänteen, joka ei ole asiakkaalle epärealistinen tai liian kallis
- Taiteilijan ammattiosaamisen arvon sanottamista (taiteilijan meritoituminen taiteen kentällä ei välttämättä herätä asiakkaan luottamusta taiteilijasta uudessa kontekstissa)
- Välittäjä luo ostopolkuja, jotka tekevät taiteen ostamisesta helppoa ja houkuttelevaa
- Välittäjä suodattaa taiteen tuomat mahdollisuudet asiakkaan kielelle: asiakaslähtöinen ja uskottava palvelumalli
- Välittäjä suojelee asiakasta heikolta laadulta

(Liite 1. Taiteen välittäjäarakenteiden yhteiskehittäminen, 17)

¹ [TILLT](#)

Yhteiskehittämisen aineistoissa nousee esiin taiteilijan tarve pitkäjänteiselle yhteistyösuhteelle välittäjän kanssa. Välittäjän tulee tuntea hyvin taiteilija, jonka kanssa hän on yhteistyössä ja tunnistaa tämän osaamisensa erityinen laatu. Tämä tunnistaminen ei synny nopeasti, vaan se vaatii aikaa, motivaatiota ja sitoutumista, josta rakentuu ajan kanssa luovaa kumppanuutta – ja aitoa arvoa.

**Välittäjä on
"suojaava
susille
heittäjä".**

VÄLITTÄJÄ VUOROVAIKUTUKSESSA

Välittäjä suhteessa taiteilijaan

- Pitkäjänteinen innostuminen yksittäisestä taiteilijasta (ei määrä, vaan laatu): Työpari?
- Välittäjän luo prosessille kestävän aikajänteen, joka tukee taiteen luomisen logiikkaa
- Taiteilijan roolin ja osaamisen arvon prosessoiminen, sanoittaminen, ymmärrettäväksi tekeminen

(Liite 1. Taiteen välittäjä rakenteiden yhteiskehittäminen, 15)

"Vallalla on kaksi puolta. Yhdeltä puolelta valta on kykyä realisoida oma arvo. Toisaalta kyse on siitä, mistä muodostuu tämän esteet". (Booth & Klamer 2017, 49.)

Välittäjän tehtävänä on tunnistaa taiteilijan erityisen osaamisen ja asiantuntijuuden mahdollinen arvo ja kehittää tämän realisoitumista. Välittäjä on arvon tunnistaja, kehittäjä ja sen edelleen myyjä. Tämä ei tarkoita puuttumista taiteilijan asiantuntijuuteen, sen laatuihin, vaan puuttumista siihen miten tämä asiantuntijuus tulee osaksi erilaisia keskusteluja, *miten* sille luodaan arvoa.

Toimiessani mentorina eri alojen taiteilijoille olen huomannut, että oman työn ja osaamisen arvon tunnistaminen on haastavaa. Arvo täytyy ensin tunnistaa itse, jotta se voisi avautua myös muille. Helposti keskustelu kulminoituu rahaan tai erilaisten

liiketoimintamallien puntaroimiseen - mutta taloudellinen arvo syntyy työn ja osaamisen arvon tunnistamisen kautta. Välittäjän tehtävänä on arvon tunnistaminen.

Booth & Klamer (2017) kirjoittavat arvottamisesta (*Valorize*). Tällä viitataan arvon kehittämiseen, jolloin työlle ja osaamiselle asetetaan haluttu arvo. Tästä asetetusta lähtökohdasta syntyy tasa-arvoinen dialogi myös taloudellisesta kompensatiosta. Yksi keskeinen kysymys on; voiko välittäjä luoda niin merkittävää arvoa taiteilijan asiantuntijuudelle, että se voi tuottaa elantoa monelle? Asiantuntevalla arvon kehittämisen työllä ja kestäväällä liiketoimintamallilla tämä on mahdollista.

6.4. Yhteenveto

Välittäjä voi olla tulevaisuuden ammatti, jonka tehtävänkuva ja osaaminen näyttäytyvät toiminnan yleistymisen myötä. Tarve välittäjälle on olemassa ja se on tunnistettu. Välittämisen alueita voidaan hahmottaa mm. sen kautta mitä välitetään, minkä sektorien välillä välitetään, kuka välittää ja mikä toimintaa yhdistää (esimerkiksi taideala, rahoituspohja tai toimiala).

Välittäjä on taiteilijan potentiaalin arvon tunnistaja, kehittäjä ja sen edelleen myyjä. Välittäjän tehtävänä on arvon kehittäminen taiteilijan osaamiselle.

Välittäminen ei ole mekaanista toimintaa, vaan kyse on luvasta kumppanuudesta taiteilijan ja välittäjän välillä. Tätä luovaa kumppanuutta tarvitaan myös laajemmin taiteilija-välittäjä työparin ja kolmannen osapuolen välille.

7 KOHTI RAKENTEITA

Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen uusiin ympäristöihin ja monialaisiin dialogeihin on kehittyvä, mutta toistaiseksi verrattain marginaalinen ilmiö, jonka kasvua voidaan kuitenkin tukea erilaisilla strategisilla teoilla.

Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjätoiminnan kehittämisohjelman käynnistymiseen on liittynyt toive välittäjärakenteista. Rakenne on tavoitteena kunnianhimoinen, se merkitsee jotakin vahvaa, vakaata, kannattelevaa – mutta myös byrokraattista, kallista ja jähmeää. Välittäjäaines herättää sanana mielikuvan nopeasta, orgaanisesta ja soluttautuvasta. **Ehkä, jos ”välittäjäainesta” on tarpeeksi läsnä alkaa muodostua jotakin rakenteellista ja konkreettista?**

Tässä luvussa hahmotan niitä erityisiä kehittämisen alueita, joiden kautta taiteilijan asiantuntijuuden välittymistä voitaisiin tukea – ja siten lähestyä jotakin sellaista, joka voi muodostaa rakenteen.

1. Näkyväksi tekeminen

Taide ja taiteilijan työ erilaisissa uusissa ympäristöissä on usein merkityksellistä tapahtuessaan, mutta tapahtuneen kehystäminen ja näkyväksi tekeminen muille jää valitettavan usein huomioitta. Taiteilijan laajentunut työnkuva ja osaamisen uudet soveltamisen kohteet ovat toimintaa, joka on ymmärrettävää vain marginaaliselle joukolle. Ehkä isolla osalla taiteilijakuntaa ei ole tuntemusta siitä, millaista taiteilijan työ on esimerkiksi erilaisissa kehittämisen konteksteissa, ja suurelle yleisölle toiminta jää usein täysin käsittämättömäksi.

Perinteisemmin taide ja taiteilijan työ tulee esiin esimerkiksi gallerioissa ja näyttämöillä, mutta yhteisöjen parissa toteutuvan taiteen vaarana on jäädä vain pienen joukon tietoon. Taiteilijan laajentunutta työkenttää ilmentävillä prosesseilla ei ole näkyväksi tulemisen kanavaa eikä perinnettä. Taiteilijan asiantuntijuuden näkyväksi tekeminen ja merkitysten sanoittaminen eli ”kehystäminen” jää usein kokonaan tekemättä. Tällöin taiteilijan työ ei pääse arvoisellaan tavalla nousemaan näkyviin, eikä näistä töistä jää välttämättä

minkäänlaista jälkeä. Tässä meiltä puuttuu lähes kokonaan näkyväksi tekemisen kulttuuri.

.

Taiteilijan ammatti on tehtävä näkyväksi. Erityinen osaaminen sopii moneen.

- *“Miten taiteilija voi työllistyä kehittäjänä/välittäjänä?”*
- *“Välittäjä rakenteen rahoitus ei saa viedä taiteelta rahoitusta.”*
- *“Syntyykö ei-kaupallinen vs. kaupallinen taide -ajattelua?”*
- *“Organisaatiotaiteilijuus sopisi julkishallintoon/kuntiin.”*

Tarvitaan asennemuutosta, joka tuo apurahaa myös tuottajille, ei vain vertaistaiteilijoille.

- *“Vuoropuhelu, palaute – käyttäjä – taiteilija, on tarpeen.”*

(Liite 2. Kooste asiantuntijafoorumista, 6)

Näkyväksi tekeminen on taiteen merkityskentän ymmärryksen lisäämistä sekä tekijöille, kokijoille että potentiaalisesti kiinnostuneille. Näkyväksi tekeminen on idean tartuttamista, lobbaamista ja sen osoittamista, mitä konkreettisesti tapahtuu, miksi ja millä seurauksilla. Näkyväksi tekeminen on tämän uutta luotaavan toiminnan esiin nostamista ja kulttuurin muodostumista sille, *miten* näitä tekoja ja tekijöitä voidaan tehdä parhaalla mahdollisella tavalla näkyväksi. Tähänkin tarvitaan osaavaa välittäjäkuntaa; välittäjän tehtävänä voi olla kehittää näkyväksi tekemisen tapoja.

Näkyväksi tekemisen tradition kehittämisellä on suuri merkitys: Se luo pohjaa sisältöjen kautta muodostuvalle keskustelulle ja myös avaa keskustelua laajemmalle osallistujajoukolle.

2. Toimijoiden verkottuminen

Suomi on pieni maa. Toimijoiden välinen vuorovaikutus on keskeisessä osassa alan kehittymiseksi. On tärkeää, että syntyy uutta puhuntaa ja kollegiaalista oppimista.

Verkosto on tapa rakentaa yhteistä tietopohjaa ja laajempaa ymmärrystä. Kollegiaalinen verkosto luo mahdollisuuden palautteen antamiselle ja konkreettiselle tuen saamiselle. Kollegiaalisen vuorovaikutuksen kautta on mahdollista ymmärtää paremmin omaa roolia ja erityisyyttä osana jotakin suurempaa kokonaisuutta. Verkosto on paikka jossa vaihtaa ajatuksia, tietoa ja käytänteitä. Verkostoituminen on merkittävää myös uusien mahdollisuuksien syntymiseksi, uudet työmahdollisuudet syntyvät kohtaamisten kautta.

Olen rakentanut vuodesta 2017 alkaen Taide osana organisaatioita¹ -verkostoa. On ollut kiinnostavaa huomata, miten yhdessä voidaan kehittää avointa foorumia, jossa luoda yhteistä ymmärrystä ja koota asiasta kiinnostuneita eri puolilta yhteiskuntaa. Tämä on monialainen ja heterogeeninen joukko, jota yhdistää kiinnostus taiteen ja organisaatioiden rajapintaan. Tämän verkoston kautta voin konkreettisesti havaita, miten taiteen ja organisaatioiden välisyys kehittyy juuri nyt, mitä tarpeita toimijoilla on, ketkä he ovat, miten he toimivat eri tavoin asian parissa, millaista osaamista he kaipaavat ja miten voidaan käsittää tätä teemaa; miksi se on meille kiinnostava.

Tämä on yksi esimerkki verkostosta. Myös taiteen välittäjille tarvitaan verkosto, jossa saada vahvistusta omalle toimijuudelle ja yhteiskehittää ymmärrystä. Ehkä vahva verkosto (tai monen verkoston kautta syntyvä vielä laajempi verkosto) voi muodostaa tulevaisuuden välittäjäjärakenteen?

3. Tietoa, tutkimusta ja koulutusta

”Taiteentutkimus mieluiten rajaa taiteen irralleen muusta maailmasta ja (uusista virtauksista huolimatta) perinteisesti tutkii taideteoksia esineinä ja kuvina eikä prosesseina tai verkostoina”, kirjoittaa Kaija Kaitavuori (2016). Ehkä taiteilijan asiantuntijuus uusissa dialogeissa on mahdollisuus uudentlaiselle tutkimukselle?

Tarvitaan tutkimusta siitä, millaisia kompetensseja taiteilijalla on toimiessaan monialaisissa ympäristöissä. Tarvitaan lisää tutkimusta myös asiantuntijuuden toteutumisen tavoista, muodoista ja näiden synnyttämistä kokemuksista ja vaikutuksista.

¹ Taide osana organisaatioita -verkosto [facebookissa](#)

Tarvitaan myös tiedon viestimistä sellaisissa muodoissa, että niistä tulee käytettävää informaatiota taiteilijoille ja välittäjille, jotka pyrkivät mahdollistamaan toimintaa.

Tarvitaan koulutusta kaikille asteille eri puolille taiteen ja kulttuurin koulutusjärjestelmää ja myös näiden ulkopuolelle. Millä tavalla taiteen välittäjyyttä voitaisiin kouluttaa esimerkiksi osana terveydenhuollon, pedagogian tai konsultaation koulutusta? Tarvitaan täydennyskoulutusta ja erilaisia kolmannen sektorin toteuttamia ”kevyempiä” osaamisen vahvistamisen koulutusprosesseja¹.

Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen uusiin dialogeihin on toimintaa, joka synnyttää myös erillisyyden kokemuksia. Taiteilijat eivät välttämättä saa taideinstituution kollegiaalista tukea, jolloin erilaiset kollegiaaliset osaamisen kehittämisen tavat muodostuvat erityisen merkittäviksi.

4. Kiinnittäytyminen traditioon

Taiteilijan osallistuminen yhteiskunnallisiin diskursseihin ja dialogeihin ohi taiteen tradition ei ole uusi keksintö. Kysymys on eräänlaisesta aktivismin muodosta, taiteilijan roolin ja mahdollisuuksien venyttämisestä, jolle löytyy vertaisuutta taiteen historiasta. Se mihin perinteeseen taiteilija nojaa on suhteessa tämän omaan taidemuotoon ja tekemisen motivaatioihin.

¹ Tästä hyvä esimerkki on [Pro Soveltavan taiteen tila ry](#):n toteuttama osaamiskiihdyttämö

TAITEILIJA YHTEISKUNNALLISENA AKTIVISTINA

”Löydän niin paljon paloa ja potentiaalia kaikenlaisilla uusilla rajapinnoilla toimimisesta!”

- Taiteilija aktiivisena kansalaisena, aktivistina ja yhteiskunnallisena fasilitaattorina
- Onko yhteiskunnallinen tilanne sellainen, että yhä enemmän taiteilijat hyödyntävät osaamistaan aktivistina yrittäessään vaikuttaa erilaisiin rakenteisiin?

➔ Aktivismin arvo nousussa?

- Taide pilottitoimialana, kokeilujen kenttänä, paitsi elinkeinon tuottamisen tavoissa (prekariaatti), mutta toimintatapana: yhteiskunnallisena toimijuutena?
- Taiteilijat ovat suunnan näyttäjiä siinä, millaisella otteella he vaikuttavat yhteiskunnan eri alueilla, miten he ovat suhteessa ajankohtaisiin ilmiöihin, toimivat mielipidevaikuttajina, osoittava kansalaisaktivismia

➔ Ei vain se taide, vaan koko toimintakulttuuri ja tekemisen asenne!

(Liite 1. Taiteen välittäjä rakenteiden yhteiskehittäminen, 10)

Itse koen kytkeytymisen mm. yhteisö- ja performanssitaiteeseen ja erilaisiin dialogin ympärille rakentuviin taidekonsepteihin tärkeäksi. Suhteesta traditioon löytyy inspiraatiota ja vahvistusta omalle tekijyydelle.

5. Osallistuminen taidekeskusteluun

Yhteiskehittämisen osana tehtyjen haastattelujen kautta nousi esiin, että itseisarvoisen taiteilijan työn ja taiteilijan erilaisten sosiaalisten taiteen tekemisen tapojen erottaminen toisistaan erilleen on hyvin suomalainen ilmiö. Euroopassa taiteen tekeminen sosiaalisissa ympäristöissä on taiteilijalle luontevaa ja hyväksytty osa taiteilijuutta ja luontevampi osa monenlaisten taiteilijoiden työtä (esimerkiksi Englannissa sosiaalisesti sitoutuneella taiteella (*Socially engaged art*) on pitkät perinteet.

Yhteiskehittämisessä kansainvälisen kentän toimijat nostivat esiin, että Euroopassa sosiaalisissa yhteyksissä toteutuva taide on tapa vahvistaa taiteilijan uskottavuutta, imagoa ja roolia yhteiskunnallisena aktivistina. Suomessa näin ei suinkaan ole, vaan soveltava-, osallistava- tai yhteisöllinen taide on lähtökohtaisesti epäilyttävää ja murentaa taiteilijan uskottavuutta taideinstituutionsa sisällä. Kun Suomessa taidekentän

”vääntö” syntyy itseisarvoisen ja soveltavan taiteen oikeutuksista olemassaololleen, niin Euroopassa jännite syntyy siitä, onko taiteilijan tarkoitusperät aidot silloin kun hän toimii erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa – vai onko hän vain ”kiillottamassa taiteilijabrändiään”.

Klamerin (2004) mukaan taide on keskustelu ja teos on olemassa vain, kun se tunnustetaan taiteen keskustelussa. Keskustelu itsessään on arvokasta, sekä pyrkimykset sisällyttää osaksi taideinstituutiota että rajata ulkopuolelle. Aktiivisen keskustelun kautta syntyy ymmärrystä taiteilijan roolista ja tämän muuttuvista mahdollisuuksista.

6. Meritoitumisen tapojen kehittyminen

Viidennessä luvussa kirjoitin taideinstituution sisällä tapahtuvasta taiteilijan arvon muodostumisesta. Taiteen kentällä meritoidutaan osallistumalla taidekeskusteluun. Vertaisarvioinnin kautta erilaisin apurahoin palkitaan aktiivista ja onnistuneeksi tulkittua osallistumista, jolloin osallistumiselle muodostuu uusia resursseja ja mahdollisuuksia. Tapa arvioida toimijaa tapahtuu taidekentän perinteisten meritoitumisen tapojen kautta; taiteilijan työ on esillä arvostetuilla taiteen areenoilla (galleriat, näyttämöt tms.), tekee työtä arvostettujen muiden toimijoiden kanssa ja tietenkin tarjoaa taiteellisesti kiinnostavia sisältöjä.

Taiteilija joka toimii monialaisissa dialogeissa ei kontribuoi taideinstituution sisälle perinteisin keinoin, jolloin hän ei myöskään meritoidu perinteisillä tavoilla. ”Arvon luominen yhdessä sfäärissä voi johtaa konfliktiin jonkun toisen alueen kanssa. Taiteilijalle kompromissi eri arvostamisen sfäärien kesken voi olla erityisen kohtalokasta, sillä se saattaa estää sen tavoitteen saavuttamisen, jota taiteella alun alkaen ollaan tavoiteltu.” (Booth & Klamer 2016, 46-47.)

Taiteilijan asiantuntijuuden välittymiseen liittyy meritoitumisen tapojen laajuus. Tarvitaan laajempia meritoitumisen tapoja, joiden kautta voi nousta esiin arvo joka taiteilijan työllä on myös muissa keskusteluissa.

7. Kansainvälisyys

Kansainvälinen yhteistyö on tapa kiihdyttää alan kehittymistä. Linkittymällä muihin Pohjoismaisiin toimijoihin luodaan tiedonvaihtoa, tutkimusyhteistyötä, jaetaan parhaita käytänteitä ja opitaan toisilta toimijoilta. Suomessa meillä on sellaista rakenteellista pääomaa (ministeriöiden ohjausta, taide- ja koulutuspoliittista tahtotilaa, hallituksen kärkihankkeita), jotka kaikki osaltaan tukevat taiteilijan laajentuneen työkentän toteutumista. Tämä on edelläkävijyyttä, joka voi olla muille maille kiinnostavaa. Sen sijaan esimerkiksi tanskalaiset ovat meitä edellä taiteen markkinoimisessa ja saavutettavaksi tekemisessä liike-elämän asiakkaille ja Tanskaan verrattuna me olemme tässä aivan alussa.

Kun kyseessä on verrattain pieni ja marginaalinen toiminta, on kansainvälisillä verkostoilla aivan erityinen merkitys. Rakentamalla kansainvälistä yhteistyötä ja näkyvyyttä voi ala harpata kasvussaan seuraavalle tasolle tavalla, joka ei olisi yksin mahdollista. Ehkä Pohjoismaat voisi olla edelläkävijä siinä, miten taiteilijat integroituvat uudella tavalla yhteiskunnan eri aloille, vaikuttavat sen muotoutumiseen ja kehitykseen tavoilla, jotka ovat vielä muille maille vieraita? Mikään Pohjoismaista ei pysty tällaiseen suunnannäyttäjän asemaan yksin, mutta yhdessä siihen voisi olla mahdollisuuksia.

Kansainvälisillä vuorovaikutussuhteilla on merkitystä myös yksittäisen toimijan kannalta. Muistan, kuinka osana Taideyliopiston Taiteelliset interventiot työelämässä -täydennyskoulutusta kävimme opintomatalla Kööpenhaminan ArtLabissa kesällä 2014. Artlab järjesti kesäkoulun pohjoismaisille taiteilijoille, jotka toimivat uusissa ympäristöissä. Tämä oli mieleenpainuva kokemus: koin sellaista kollegiaalista yhteenkuuluvuutta ja innostusta, jota Suomessa en ollut koskaan tuntenut. Kyse oli siitä, että omissa kotimaissamme me oman taideinstituutiomme marginaalissa toimivat taiteilijat löysimme toisistamme aitoa vertaisuutta, jotakin sellaista, joka mahdollistui vain kansalliset rajat ylittävässä dialogissa.

8. Paikallisen ekosysteemin kehittäminen

Taiteen välittyminen tapahtuu *jollakin alueella*, jossa taiteen toimijat luovat jonkinlaisen ekosysteemin suhteessa muihin aloihin ja ympäröiviin rakenteisiin. Jokaisella alueella on

oma paikallinen ekosysteeminsä, jonka osana taiteilijan asiantuntijuuden laajempi välittyminen voi toteutua. Niin kuin minkä vain taiteen välittymisen suhteen, paikallinen ekosysteemi voi luoda tai olla luomatta edellytyksiä taiteilijan asiantuntijuuden välittymiselle.

Kierretäessä Suomea yhteiskehittämistapahtumien merkeissä eri alueiden erot nousivat selkeästi esiin. Jokainen maakunta, kunta, kaupunki ja kylä ovat taiteilijan työn toteutumisen näkökulmista erilaisia. Kulttuurin ekosysteemit rakentuvat paikallisten vahvuuksien varaan, sen tietotaidon ympärille joka alueelle on kerääntynyt. Tämä ekosysteemi on myös suhteessa paikalliseen kulttuuripolitiikkaan, määrärahoihin ja siihen osaamiseen ja asenteeseen, jolla taidetta ja kulttuuria alueella kehitetään. Ekosysteemiin vaikuttaa myös alueen muu elinkeino. Esimerkiksi Lapissa on huomattava määrä taiteen ja matkailun yhdistävää toimintaa ja osaamista, joka itsessään luo erityisiä mahdollisuuksia taiteilijan asiantuntijuuden laajemmalle välittymiselle.

Myös taiteilijan asiantuntijuuden välittäjä on osa ekosysteemiä. Välittäjä voi olla esimerkiksi kunnan virkamies missä tahansa toimielimessä. Mikä voisi olla välittäjän rooli paikallisen taiteen ja kulttuurin ekosysteemin kehittäjänä? Välittäjä voi olla oman alueensa taideasiantuntija ja ”kulttuurikiihdyttäjä”, jonka tehtävänä on vahvistaa paikallisesti taiteen ja kulttuurin toteutumista, mutta myös luoda väyliä taiteilijan asiantuntijuuden välittymiselle.

Paikallisesta näkökulmasta välittäjän tehtävänä on luoda vaikuttavuutta taiteilijan asiantuntijuudelle ja välittää taiteilijan osaamispotentiaalia osaksi yhteisön eri kehittämisalueita. Taiteilijalle syntyy uutta osaamista eri toimintaympäristöstä, prosessimalleja ja verkostoja. Samalla syntyy tuntumaa siitä, miten oma osaaminen voi rakentaa uutta arvoa, mihin tarpeeseen se juuri tällä alueella voi vastata. Välittäjän tehtävänä voi myös olla kehittää taiteilijan työlle vastaanottokykyä ja rakentaa alueen ostajaosaamista.

Tätä kirjoittaessa on maakuntauudistus kulman takana ja kuntien kulttuurilaki uudistumassa. Millaisia mahdollisuuksia voisi syntyä maakunnan alueelle taiteilijan asiantuntijuuden välittymisen näkökulmasta? Millainen voisi olla tulevaisuuden kuntien kulttuuritoimen rooli taiteilijan osaamisen välittämisessä eri alueille?

9. Tasa-arvoistava osallistuminen yhteiskunnallisiin diskursseihin

Miten taide kytkeytyy osaksi muita yhteiskunnallisia keskusteluita? Taiteilijan asiantuntijuuden välittymisen näkökulmasta aitoa dialogia ja vaikuttavuutta on vaikeaa luoda, jos taide ei ole tasa-arvoinen keskustelija. Tasa-arvoisessa keskustelussa syntyy uutta puhunnan tapaa, eikä kumpikaan osapuoli menetä omaa integriteettiään. Keskustelun tapojen ja kielen kehittäminen on tärkeää, jotta taiteilija voi osallistua laajemmin erilaisiin keskusteluihin. Taide ja taiteilijan asiantuntijuus ei voi olla alisteista, vaan keskustelussa on kehitettävä tasa-arvoistavia dialogiin tulemisen tapoja, kolmatta tilaa.

Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen tulee osaksi erilaisia yhteiskunnallisia keskusteluja. Esimerkiksi kestävän kehityksen, yhteiskunnan uudistumisen, organisaatioiden kehittämisen diskurssit ovat alueita, joissa taiteilijan ja taiteen roolista tulisi puhua. Nämä keskustelut syntyvät syötteillä, määrätietoisella osallistumisella ja viestinnän kehittämisellä juuri näitä erilaisia ryhmiä silmällä pitäen.

10. Jo olemassaolevien taidekentän rakenteiden potentiaali

Taiteilijan asiantuntijuuden välittymiselle luo perustan taiteen traditionaalinen kenttä, jossa erilaisina välittäjätahoina toimii mm. erilaiset julkiset taideinstituutiot (esim. museot, teatterit), kunnalliset toimijat, liittojen ja taideyhdistysten verkosto ja taiteen vapaa kenttä.

Yksi kehittämiskohde on muodostaa lisää ymmärrystä siitä, miten taiteilijan asiantuntijuuden laajempi välittyminen asettuu suhteeseen näihin jo olemassaoleviin taidekentän rakenteisiin, millä tavalla tavoitteet ovat yhteisiä ja eroavat toisistaan?

- Mikä mahdollisuus on verkostoimisissa tuotantorakenteissa?
→ Miten tulisi ymmärtää paremmin toiminnan synnyttämiä merkitysulottuvuuksia verkoston eri toimijoiden näkökulmista?
- Olemassa olevat rakenteet ja verkostot potentiaalina ja taidejärjestöjen ja myös liittojen rooli osana välittäjyyttä: Miten jo olemassa oleva, taiteen itseisarvoon nojaava välittäjätoiminta (esim. yhdistykset, järjestöt) keskustelee mahdollisen markkinaehtoisen välittäjätoiminnan kanssa:
 - Mission ero ja samanlaisuus
 - Prosessien ero ja samanlaisuus
- Millainen olisi hybridirahoitus, joka mahdollistaa sekä julkista että markkinaehtoista rahoitusta?
 - Mikä osa toiminnasta tulisi olla julkisesti rahoitettua (esim. välittäjäosaamisen/ostajaosaamisen vahvistaminen?) ja yhteisen hyvä vahvistaminen taideprosesseilla vrt. yksityisen hyvän tuottaminen yksityisellä rahalla
- Miten voidaan ymmärtää ja nostaa esiin eri taidealojen välittäjätahoja, jo olemassa olevia hyviä toimintamalleja, oppia niistä? ja ymmärtää paremmin: Millaisia ovat ammattimaiset välittäjäprosessit?
 - Välittäjyyden kehittymisen prosessi: Miten otetaan asiakas mukaan kehittämiseen?

Mikä merkitys välittäjärakenteilla voisi olla taiteen arvoketjun kehittäjänä: Taiteilijan, toimialan, yhteisön, yhteiskunnan näkökulmista?

(Liite 1. Taiteen välittäjärakenteiden yhteiskehittäminen, 23)

Taiteilijan työn mahdollistuminen laaja-alaisesti voi olla asia, joka on monien perinteisempien taiteen välittäjien intresseissä. Millaisella yhteistyöllä erilaiset taiteen välittäjätoiminnot voisivat tukea toisiaan?

11. Taidekenttä työn murroksen pilottialustana

Valtioneuvoston kanslian julkaisemassa selonteossa luodaan ymmärrystä työn tulevaisuudesta (2017, 21): 1. Työn sisällön, käytäntöjen ja organisointitapojen muutokset 2. Työnantaja-työntekijä-suhteen muutos 3. Toimeentulon muutos 4. Osaamisen muutos 5. Työn yhteiskunnallisen merkityksen muutos.

Taidekenttä elää jo nyt tätä kuvattua työn murrosta, joka selvityksen mukaan tulee koskettamaan koko yhteiskuntaa. Taidekenttä voisi toimia pilottitoimialana, jonka kautta luoda kokemuksellista ymmärrystä työn murroksesta ja yhteiskehittää ja kokeilla erilaisia keinoja tukea työn mahdollistumista.

Taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen on verrattavissa moniin muihin asiantuntijoihin, joiden tehtävänä on soveltaa omaa osaamistaan uusille alueille ja luoda osaamisensa kautta uudenlaista merkityksellisyyttä. Kyse ei ole vain taiteilijan mahdollisuudesta siirtyä oman alansa sisältä uusiin monialaisiin dialogeihin, vaan kyse on laajasta työn murroksesta, jonka osana taiteilijatkin ovat. Monialaisuus, asiantuntijuuden uudenlainen sovittaminen ja osaamisen kautta uusien merkityksien luominen liittyy laajemmin tähän yhteiskunnalliseen aikaan, sen sisältämiin rakenteellisiin muutoksiin ja uudenlaisiin osaamisen tarpeisiin.

Taidekenttää tulisi hyödyntää tämän ilmiön pilottialustana olisi merkittävää, sillä se tarkoittaisi valokeilan osoittamista taiteilijan työn mahdollistumisen, millä tavalla uuden työn muodostumista voitaisiin tukea? Taidekentällä on syvää kokemusta silpputyöläisyydestä ja sen sisältämästä epävarmuudesta. Vaikka työ on merkityksellistä, on sen järjestäminen olla jopa epäinhimillisen kuluttavaa.

Millä tavalla yhteiskunta voisi erilaisin keinoin tukea taiteilijaa tämän työn toteutumisessa, ja tämän osana myös sellaista taiteilijaa, joka haluaa asettua uusiin dialogeihin ja löytää osaamiselleen uutta merkittävyyttä?

8 LOPUKSI

Tutkielmani tavoitteena oli ymmärtää *millä tavalla* taiteilijan asiantuntijuuden välittyminen laajemmin yhteiskunnan kehittämisen alueille on mahdollista ja *miten* taiteilijan osaamiselle voisi muodostua laajempaa yhteiskunnallista arvoa.

Johtopäätelmänä on, että taiteilijan asiantuntijuuden välittymiseksi tarvitaan tasa-arvoistavaa dialogia taiteen ja muiden yhteiskunnan alueiden välillä. Taiteilijan asiantuntijuuden laaja-alaisemman toteutumisen mahdollistaa keskustelu taideinstituution sisällä, jonka kautta rakentuu ymmärrystä taiteilijan vapauden olemuksesta ja arvomuodostuksesta. Toteutumiseen vaikuttaa myös ymmärryksen muodostuminen taiteilijan ja välittäjän kompetensseista ja luovan kumppanuuden elementeistä.

Päätän tämän työn referoimalla vielä kerran arvostamani kulttuuriekonomi Arjo Klamerin ajatuksia (2016). Klamer kirjoittaa taiteesta yhteisenä sosiaalisena harjoituksena, jonka tavoitteena on *Praxis*. Klameria mukaillen avaan tämän käsitteen kautta ajatusta taiteen merkityksestä.

Taiteilijalla voi olla omia arvoja, joiden takia hän on taiteilija. Näillä arvoilla on kaksi puolta: Yhdeltä puolelta katsottuna arvot liittyvät motivaation tehdä taidetta. Kyse voi olla halusta vaikuttaa yhteiskuntaan tai nostaa esiin jotakin itselleen tärkeää ihmisenä olemisesta. Kyse on jonkinlaisesta sisäisestä agendasta. Toisaalta taiteilijan arvot voivat liittyä taiteen harjoittamiseen itseensä ja arvo voi olla esimerkiksi jonkin tietyn kulttuuritradition säilyttämisessä ja sen edelleen tulkitsemisessä ja tutkimisessa.

Nämä taiteilijan arvot eivät kuitenkaan aina toteudu. On eri asia omata tällaisia arvoja ja vaalia niitä, kuin tehdä ne todeksi. Taiteilijalla voi olla arvoja, mutta niiden realisoiminen on aivan eri asia. Taide "arvoistuu" sosiaalisessa yhteydessä, kun se tulee osaksi keskusteluja.

Roomalainen filosofi Cicero kehitti termin *summum bonum* määritelläkseen sen hyvän ideaalin, jota ihminen lopultakin tavoittelee. *Summum bonum* on eräänlainen päätepiste, joka samalla sisältää kaiken hyvän. Varantojen (*Resource*) ja *summum bonumin* ero on tärkeä, ne eivät ole samaa asiaa. Varantojen kautta poistetaan erilaisia esteitä, jotta *summum bonumin* tavoittaminen olisi mahdollista - niin kauan kun *summum bonumia* ei

vaaranneta. Varannot eivät ole päämäärä, lopullinen tavoiteltava ideaali – vaan varannot ovat vain tapa edetä kohti *summum bonumia*.

Taiteilija voi olla huoleton arvotetaanko hänen taidettaan markkina- tai hallintologiikassa, niin kauan kun hänellä on varantoja joilla elättää itseään, perhettään ja jatkaa taiteen tekemistä. Taiteen praktiikka, joka on suuntautunut markkinoiden tai hallinnon logiikan arvotettavaksi, on olemassa viime kädessä sen vuoksi, jotta voisi luoda itselleen tarvitsemansa varannot.

Taiteen praktiikalla ei välttämättä ole mitään suhdetta *summum bonumiin*, vaan arvoa muodostetaan taiteen, markkinan ja hallinnon sfääreissä. Se alue jossa arvottaminen tapahtuu, kertoo myös paljon siitä, mille toiminta on alisteista.

Sellainen harjoitus, jonka tavoitteena on *summum bonum* ja siten sisältää tavoittelemansa ideaalin itsessään, voidaan kutsua nimellä *Praxis*¹. Sen sijaan, että kyse olisi välineestä toteuttaa äärimmäistä estetiikkaa tai vapautta, on taiteen *praxis* yhtä kuin taide itse.

Silloin kun taide on *praxis*, voi tarve työn arvottamiselle moninaisissa sfääreissä olla juuri se asia, joka lopulta estää taiteen harjoituksen itsessään...

¹ Kreikkalainen sana *Praxis* on prosessi, jossa teoria, oppi tai taito esitetään, fyysistetään tai realisoidaan. *Praxis* voi myös viitata ideoiden osallistamiseen, soveltamiseen, harjoittamiseen, liikuttamiseen, ymmärtämiseen tai harjoittamiseen. en, soveltamisen, harjoittamisen, liikuttamisen, ymmärtämisen tai ideoiden kehollistamiseen. Lähde: Wikipedia.fi (luettu 14.5.2018).

9 LÄHTEET

Abbing, H. 2002. Why Are Artists Poor?. The Exceptional Economy of the Arts. Amsterdam University Press.

Aho, E. 2018. Muistiinpanoja työn maisemasta, kirjoitus osana Taidetutka-verkkolehteä. 1/2018. ISSN 2489-7388. Luettu 14.5.2018: <http://taidetutka.fi/2018/muistiinpanoja-tyon-maisemasta/>

Ansio, H. Houni, P. 2014. Taiteilijan työ tänään – Tietoja, taitoja, diskursseja. Yhteiskuntapolitiikka, 2014, 79.

Ansio, H. Houni, P. Piispa, M. 2018. "Ei ole keksitty sitä ammattinimikettä, mikä olisin". Sosiaalisesti sitoutuneen taiteen tekijät ja hybridinen työ. Yhteiskuntapolitiikka. 2018.

Artistic Interventions Projects. 2018. Definition, Background, Suggestions for Implementation. Vaba Lava. Luettu 9.4.2018. <http://vabalava.ee/static/Uuring-Artistic-Interventions-Projects.pdf> .

Bateson, N. 2017. Luento "Art and systemic thinking with change making in organizations and societies", osana "Taide ja työelämän kehittäminen" -seminaaria. 6.10.2017. Järjestäjänä Pro Soveltavan taiteen tila ry & Metanoia Instituutti, Helsinki.

Berthoin Antal, A. 2012. "Artistic Intervention Residencies and Their Intermediaries: A Comparative Analysis," Organizational Aesthetics: Vol. 1: Iss. 1, 44-67, 2012. Luettu 14.5.2018: <https://digitalcommons.wpi.edu/oa/vol1/iss1/5>

Bhabha, H. 1990. The Third Space. Interview with Homi Bhabha. Teoksessa Rutherford, J. (toim.). Identity: Community, Culture, Difference. Lawrence and Wishart.

Booth, P. Klammer, A. 2017. The Valorisation of Art: What Artist's Are Up Against. Teoksessa Who runs the artworld, money, power and ethics, toim. Buckley, B. & Conomos, J. Libri Publishing.

Grzelec, A. Prata, T. 2013. Artists in organisations – mapping of European producers of artistic interventions in organisations. TILLT. Gothenburg.

Grooss, M. 2013. Haastattelu osana Hempel, Gerda & Rysgaard, Lisbeth. "Competencies – in real life." Teoksessa Training Artists for Innovation: Competencies for New Contexts. Heinsius, J. Lehtinen, K. (toim.) Kokos Publications series 2. Theatre Academy of the University of Arts, Helsinki. 28—48.

Flisbäck, M. Lund, A. 2018. Artists' Autonomy and Professionalization in a New Cultural Policy Landscape. Professions and Professionalism, 5(2). Luettu 9.5.2018. <https://doi.org/10.7577/pp.867>

Janhila, L. Tikkaola, O. 2018. Mihin välittäjäporrasta tarvitaan. Teoksessa Välikäsiä vai välittämistä. Soveltavan taiteen välitystoimintaa suunnittelemassa. Hautio, M. Janhila, L. Tikkaola, O. (toim.). Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja, 54. Hyvinvoinnin välitystoimisto. 48—63.

Jaukkuri, M. 2006. Tehdä, tutkia ja järjestää. Taiteilijuus liikkeessä. Taidelehti 4/2006.

Haapasalo, M. Kela, L. 2017. Taiteen muuttujia. Taidetta erilaisissa konteksteissa. Teoksessa Taiteen moniammatilliset kontekstit. Tanskanen, I. Jupp, P. (toim.). Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 94. Turun ammattikorkeakoulu. 19—35.

Majabacka, B. Janhila, L. Tikkaola, O. 2018. Osataanko taidetta ostaa? Ostokäyttäytyminen ja markkinan potentiaali. Teoksessa Välikäsiä vai välittämistä. Soveltavan taiteen välitystoimintaa

suunnittelemassa. Hautio, M. Janhila, L. Tikkaola, O. (toim.). Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja, 54. Hyvinvoinnin välitystoimisto. 68—72.

Hempel, G. Rysgaard, L. 2013. "Competencies – in real life." Teoksessa Training Artists for Innovation: Competencies for New Contexts. Toim. Heinsius, J. Lehikoinen, K. (toim.). Kokos Publications series 2. Theatre Academy of the University of Arts, Helsinki. 28—48.

Hirvi-Ijäs M., Rensujeff K., Sokka S., Koski E. 2016. Taiteen ja kulttuurin barometri 2016. Taiteilijan työskentelyedellytykset muutoksessa. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

Houni, P. 2006. Lyhyitä havaintoja luovuudesta. Teoksessa Inkinen, S. Karkulehto, S. Mäenpää, M. Timonen, E. (toim.). Minne matka, luova talous? Media Creativa, Oulu.

Houni, P. Ansio, H. 2014. Taiteilijan ammatti tänään – tietoja, taitoja, diskursseja. Yhteiskuntapolitiikka 79. 2014.

Ikonen, E. 2018. Antropologinen tukaelma. Taiteen toiminnan logiikka ja strategia-ajattelu aineettoman arvon luomisessa. Opinnäytetyö (YAMK). Lahden Ammattikorkeakoulu.

Karttunen, S. 2017. Laajentuva taiteilijuus – yhteisötaiteilijoiden toiminta ja identiteetti hybridisaatio käsitteen valossa. Tahiti 1/2017.

Kaitavuori, K. 2015. Kuka välittää? Tahiti 03/2015.

Kaitavuori, K. 2016. Välittäjät nykytaidemaailmassa. Tuotantoputkesta toimijaverkkoon. Kulttuuripolitiikan vuosikirja 2016.

Kohti jaettua ymmärrystä työn tulevaisuudesta. 2017. Dufva, M. Halonen, M. Kari, M. Koivisto, T. Koivisto, Raija. Myllyoja, J. (toim.). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. 33:2017.

Klamer, A. 2004. Art as a Common Good. Lecture at conference of the Association of Cultural Economics, Chicago. Luettu 11.4.2018. <http://www.klamer.nl/research-project/art-as-a-common-good/>

Klamer, A. 2016. The Value Based Approach to Cultural Economics. Journal of Cultural Economics, 40/2016. Luettu 14.5.2018. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs10824-016-9283-8.pdf>

Klamer, A. 2017. Doing the Right Thing. A Value Based Economy. London. Ubiquity Press.

Lampela, K. 2012. Taiteilijoita tarvitaan ihan toisenlaisiin hommiin. Tutkimus kuvataiteilijoiden asenteista ja taiteen yhteiskunnallisista mahdollisuuksista. Lapin yliopisto.

Lehikoinen, K. 2013. Qualification framework for artists in artistic interventions. Teoksessa Training Artists for Innovation: Competences for new contexts. Heinsius, J. Lehikoinen, K. (toim.). Theatre Academy of the University of the Arts, Helsinki. 48—64.

Lehikoinen, K. Pässilä, A. 2016. Johdanto teoksessa Taiteilija kehittäjänä. Taiteelliset interventiot työelämässä. Lehikoinen, K. Pässilä, A. Martin, M. Pulkki, M. (toim.). Taideyliopisto. 7—37.

Lehikoinen, K. 2017. Kyvykkyyksien vahvistaminen - Hybriditaiteilija ja työelämän taidot. Keskustelun alustus. Tapahtuma osa ArtsEqual tutkimushanketta 27.4.2017 Helsingissä. Tallenne katsottu 7.4.2018 <http://www.artsequal.fi/-/hybriditaiteilija-ja-tyoelamantaidot-keskustelu>

Lehikoinen, K. 2018. Setting the context: expanding professionalism in the arts – a paradigm shift. Teoksessa Careers in the arts: Visions for the future. ELIA. Luettu 14.5.2018. http://www.elia-artschools.org/userfiles/File/customfiles/nxt-publication-2018-careers-in-the-arts_20180412173643.pdf. 16—31.

Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi. 2017. Luovat alat ja Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän raportti. Opetus ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:18.

Merkkiniemi, H. 2018. Taiteilijoiden, välittäjien ja asiakkaiden kokemuksia Hyvinvoinnin välitystoimisto-hankkeessa toteutettujen kulttuuripalvelujen toteutuksista. Julkaisematon.

Piispa, M. Ansio, H. Houni, P. Käpykangas, S. 2015. Osa-aikainen taiteilija? Vahvojen kategorioiden välissä rakentuva hybridi-identiteetti. Työelämän tutkimus 13 (2).151—158.

Rikkinen, A. Malmström, T. 2014. Taiteen markkinatutkimus. Raportti kuvataiteen ja taidekäsityön markkinoista Suomessa 2014. Teollisuustaiteen Liitto Ornamo.

Roponen-Lunnas, P. 2013. Kohtaamisen taide – yhteisötaiteen ideaaleja ja käytäntöjä. Tahiti 4/2013.

Ruokolainen, O. 2017. Suunniteltu luovuus. Kulttuuritoiminnot ja strateginen aluekehittäminen. 2017. Tampereen yliopisto.

Ruokolainen, O. 2018. Luento: Kulttuuritoiminnot alueiden ja kuntien kehittämisessä. Kirkkonummen kunnantalo 27.3.2018, järjestäjänä Kirkkonummen kunta.

Schiuma, G. 2015. Back to the future: the arts for company value creation. Luento 18.1.2015, Helsinki. Kuunneltu 14.5.2018. <https://vimeo.com/118676168>

Siivonen, K. 2017. Kulttuurinen kestävyys. Osana teosta Kaikki vapaudesta, toim. Enqvist, Hetemäki & Tiilikainen. Gaudeamus. 275—293.

Taiteen edistämiskeskus. 2018. Taiken materiaalit Slideshare-palvelussa: www.slideshare.net/Taikefi

Tuovinen, P. 2018. Blogikirjoitus. Luettu 28.4.2018. <https://www.sitra.fi/blogit/paivitetaan-taidepuhe-opetellaan-kielia/>

Van Winkel, C. Gielen, P. Zwaan, K. 2012. De hybride kunstenaar. De organisatie van de artistieke praktijk in het postindustriële tijdperk. Expertisecentrum Kunst en Vormgeving. AKV I St. Joost (Avans Hogeschool).

Van Winkel, C. 2012. Contemporary Escapism. Luento osana We Are the Time: Art Lives in the Age of Global Transition. 16.3.2012, Amsterdam. Kuunneltu 8.4.2018 <https://www.youtube.com/watch?v=tVuAd2j7ak8> .

10 LIITTEET

1. Taiteen välittäjäverkostojen yhteiskehittämisen herättämät näkökulmat, ideat ja kysymykset

Taiteen edistämiskeskus
Yhteenveto
Versio 2
15.11.2017
Krista Petäjäjärvi

Taiteen välittäjäverkostojen yhteiskehittämisen herättämät näkökulmat, ideat ja kysymykset

Saatteeksi

Tämä on yhteenveto taiteen välittäjäverkostojen kehittämisohjelman valmistelun kautta kertyneestä sisällöistä. Taiteen edistämiskeskus kehittämisohjelmaa valmistelevat erityisasiantuntija Antti Huntus ja läänintoimittaja Krista Petäjäjärvi. Valmisteluvaiheessa kehittämisohjelmasta on käytetty työnimeä Taiteen välittäjäverkostot.

Ohjelmaa on valmisteltu vuoden 2017 alusta vuorovaikutuksessa taiteen ja taiteen erilaisilla rajapinnoilla toimivien kanssa, sekä muiden alojen ammattilaisten kanssa. Tavoitteena on ollut ymmärtää syvemmin, millaisiin asioihin taiteen välittäjäverkostot voisivat liittyä ja millä tavalla asiaa voitaisiin hahmottaa. Aihetta on käsitelty työpajoissa ja keskusteluissa siitä lähtökohdasta, että taiteilijan toimiminen laajemmin yhteiskunnassa on toivottava tulevaisuudenkuva, jonka toteutumista välittäjäverkostoilla pyritään edistämään.

Työpajat toteutettiin 15.2. Helsingissä, 18.4. Tampereella, 21.4. Turussa, 5.5. Helsingissä, 17.6. Kuopiossa, 8.11 Oulussa ja 10.11. Rovaniemellä. Tämä työpaperi vetää yhteen työpajoissa ja erillisissä haastatteluissa esiin nousutta sisältöä ja näkökulmia aiheeseen.

Näkökulmat taiteen välittäjäverkostoihin ovat arvokkaita ja niiden pohjalta jatketaan Taiteen edistämiskeskus kehittämisohjelman valmistelua. Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjätoiminnan kehittämisohjelma käynnistyy tammikuussa 2018. Kiitämme lämpimästi kaikkia ohjelman kehittämiseen osallistuneita ja toivomme aktiivista vuorovaikutusta myös jatkossa!

Antti Huntus & Krista Petäjäjärvi (yhteenvedon laatija)

P.S. Tämä on toinen versio yhteenvedosta. Kyseessä ei ole virallistettu asiakirja, vaan vapaamuotoinen työpaperi.

1. TAIDEKENTTÄ MUUTOKSESSA

"Mitä tarvitaan taiteilijan ja maailman väliin, tarvitaanko mitään?"

a. TAIDEKENTTÄN ASENNELMAPIIRI

- Menneisyyden haamuja, pelkoa, häpeää ja alemmuuskomplekseja: Punaviini & baskeri - taiteilijamyymä ei palvele nykypäivän taiteilijan uskottavuutta.
- Pidetään kiinni saavutetuista eduista ja vastustetaan mahdollisia muutoksia.
- Riidellään pienistä resursseista, kuppikuntaudutaan – taiteen poterot vahvoja.
- Halutaan olla pienessä piirissä merkittäviä, ja pysytellä siinä.
- Asenne ratkaisee: Onko halua omaksua uutta? Joillain on, mutta ei läheskään kaikilla! Tarvitseeko?
- Taiteilijat eivät puolusta omaa ammattikuntaansa, vaan toimivat alemmasta statuksesta käsin: Ei ole yhteistä eturintamaa, joka ajaisi poliittisia muutoksia. Taidekenttä on pieni ja pirstaleinen, onko tarve taiteen kattojärjestölle?
→ Ei yhtään uutta himmeliä, vaan vanhat toimimaan yhteisrintamassa.
- Liitot ovat merkittäviä, millainen on niissä oleva potentiaali, millaiseksi merkitys kehittyi tulevaisuudessa?
- Taidealan hierarkkisuus: portteja on vähän ja valta jakaantuu harvoille "taiteen portinvartijoille".
- Tarve laajentaa taiteen etupiiriä ja demokratisoida valta-asetelmia.
- Taideinstituutioiden sisältämät työmahdollisuudet vähenemässä päin, ja silti koulutetaan ikään kuin näissä olisi taiteilijan tulevaisuus.
 - Onko taiteen koulutuslaitoksissa arvotyhjiö?
 - Miten koulut voisivat olla valmistumisen jälkeen voimavarana taiteilijoille, alumnitoiminnan merkitys ja mahdollisuudet?
 - Koulujen mahdollisuus taiteen välittäjätoimintana, vrt. yliopistot tieteen välittäjänä.
- Onko olemassa alle 35-vuotiaiden menetetty taiteilijasukupolvi? Vaihetaan alaa, kun eivät löydä kiinnostavien kohteita, apurahakanavat eivät aukea -> hukatut erityislahjakkaat?
- Täydennyskoulutuksen puute on ongelma.

"Välittäjä-rakennettomuus on tuttua. Ei välttämättä ole mitään rakennetta, josta saisi tukea omalle toiminnalle."

Taideyhdistys saattaa olla ainoa taiteilijan työtä tukeva rakenne, yhteisö, organisaatio.

b. TAIDEKENTÄN VOIMAVARAT

"Taiteilijoilla on hallussaan suurin mahdollinen pääoma, luovuus, mutta puuttuuko taitoja sanoittaa ja luoda merkittävyyttä omalle työlleen?"

- Oravannahkakauppa kollegoiden kesken on voimavara, joka mahdollistaa pienten resurssien maksimoinnin.
- Verkostojen merkitys on keskeinen.
- Työ antaa myös voimavaroja: Merkityksellisyyden tuntu ja sitoutunut tekeminen.
- Luova toiminta luo vetovoimaa sinne, missä sitä ei ole (vrt. esim. kaupunkikehitys, jossa taiteilijat ottavat haltuunsa arvottomia joutomaita ja muuttavat nämä kiinnostaviksi ja arvokkaiksi kohteiksi).
- Yhä enemmän taiteilijat keksivät uusia toimintatapoja. He eivät uhriudu, vaan keksivät uusia keinoja luoda elantoa ja tehdä taidetta.
 - ➔ Vanhat mallit eivät enää toimi. Vanha malli: nähdään työ ja meritoituminen mahdollistuvan vain taideinstituutioiden tai apurahojen kautta.

Onko välittäjätoiminnassa siis kyse taidetoimialan ammattimaistumisen kehittämisestä?

c. AMMATTIMAISTUMISEN PAINE

"Suhtautuminen taiteilijoihin on mennyt ihmeelliseksi hoivaamiseksi... Mistä johtuu, ettei taiteilija osaa olla maailmassa!?"

- Ammattimaistuminen on heikossa, erityisesti kun taide siirtyy oman kontekstinsa ulkopuolelle.
- Taide voi toimia omalla logiikallaan oman kenttensä sisällä, mutta vuorovaikutuksessa muihin alojen sen tulee myös prosesseiltaan ja järjestäytymiseltään olla uskottavaa, samalla tapaa kuin minkä tahansa muun palvelun tai toimialan.
- Taiteilija on vapaa ammattinimike, miten laatua ja ammattimaisuutta osoitetaan silloin kun taide tapahtuu uusissa ympäristöissä? Taiteen omat laatumekanismit ja arvon osoittamisen tavat (esim. arvostetut näyttämöt/galleriat) eivät osoita arvoa silloin, kun taidetta tehdään uusissa ympäristöissä.
- Taiteilijalta veloitetaan taitoja, esim. yrittäjyyttä ja tuotanto-osaamista, vaikka tämä voi olla hyvin kaukana tämän taipumuksistaan ja ydin osaamisestaan. Miten tuoda tätä osaamista ulkoistettuna taiteilijan ulottuville, eikä niin että taiteilija yrittää ottaa haltuun itselleen jopa vastenmielisiksi koettuja taitoja?

KUNTA METATAJATVI

- Mikä merkitys on tuotannollisilla, viestinnällisillä ja muilla saavutettavuutta edistävillä metataidoilla, jääkö erinomaisia taiteilijoita noteeraamatta, jos heillä ei ole näitä metataitoja?
 - Onko metataitojen merkitys kasvanut kriittiseksi, mikä on näiden suhde taiteen sisältöihin?

d. JULKISET TOIMIJAT MUOKKAAVAT KOKO KENTTÄÄ

"Toisella on nälkä, toisella ei."

- Kunnan kulttuuritoimialalla on paikallisen taide- ja kulttuuriekosysteemin kehittäjänä merkittävä rooli, mutta siellä ei välttämättä ole osaamista puhua taiteen ja kulttuurin puolesta, myös ostajaosaaminen puuttuu!
- Miten VOS-muutos vaikuttaa vapaaseen kenttään?
 - o Yhdistykset ovat jo pulassa, kuihtumassa pois: tuleeko VOS-laitokset vielä enemmän syömään vapaan kentän leipää?
 - o Yhdistykset kurimuksessa: Kukaan ei rahoita perustoimintaa, isot projektit näännyttävät kun perusta on heikoissa kantimissa, aktivistit palavat loppuun. Hallinnollista osaamista ei välttämättä ole tarpeeksi suhteessa vaatimuksiin.

Miten käy taide- ja kulttuurialan
yhdistyskentän?

- Taidekenttä ei pysty kannattelemaan kaikkia taiteen ammattilaisia, heidän elinkeinonsa muodostumista
- Julkisella rahalla luodaan vääristymiä kilpailuun, esimerkkeinä laitosteatteerit jotka nyt tekevät työtä myös kyläyhteisöissä (kunnan/kaupungin tuen velvoittamana), työtä, jota vapaa kenttä teki aikaisemmin markkinaehtoisesti
- Valtion rahaa nauttivat instanssit myyvät valtion subventoimia taidepalveluita esim. kouluille, jolloin vain murto-osa palvelun kuluista jää asiakkaan maksettavaksi. Tilanne kehittynyt "vaivihkaa" epäterveeksi, kun systeemejä on kehitetty monta kymmentä vuotta sitten. Tilanne on vaikea markkinaehtoisesti toimiville taidepalveluja tarjoaville ammattilaisille.
 - Ostaja on koulutettu matalaan hintatasoon, eikä alalle synny kilpailua ja vetovoimaa
- Apurahamyöntäjät vaativat hyvin ansioitunutta tuotanto-osaamista, jotta voisi selvittää vaativista hakuprosesseista

- Palkkatyön kautta luodut hakemukset eriarvoisessa asemassa moniin kolmannen sektorin toimijoihin, joissa ei työvoimaa

e. TAIDEKENTÄN ERIARVOISUUTTA TUKEVAT MEKANISMIT JA "RAKENTEELLISET VINKSAHDUKSET"

- Liitot eivät tunnista rooliansa myös vapaan kentän toimijoiden etujen valvojana, vaan toimivat palvelen ensisijaisesti taideinstituutioissa palkkatyössä olevia ammattilaisia:
 - Ero työskentelyolosuhteilla taiteen vapaalla kentällä ja laitoksissa on kuin yöllä ja päivällä, voiko liitot palvella tasavertaisesti kenttää joka on näin laaja-alainen?
 - TES on laitostoitumisen turvana, ei realistisesti sovellettavissa mitenkään vapaalle kentälle (mikä instrumentti puuttuu välistä?)
 - Kuka on itsensä työllistäjien ja ohuissa kolmannen sektorin organisaatioissa toimivien taiteilijoiden edunvalvoja?
- Kuvataiteen kentässä taiteilijalle säilytetty myös galleristin toiminnan turvaava rahoituksen järjestämisen rooli = raha kiertää galleristille taiteilijan kautta, miksi?
- ESR-projekteilla rahoitetaan isojen laitosten omaa toimintaa, vain rippeet rahasta valuu kentän toimijoille: Epäterve ja monella tapaa kestävä systemi – jatkuvuus puuttuu.
- Kolmas sektori käsitteenä epäterve, sillä kattaa yhdistykset ja monella käsitys vapaaehtoistyöstä ja epäammattimaisesta toiminnasta.
- Monet pienet toimijat luovat toimintaa yhdistysten kautta, mutta käsite yhdistyksen yleishyödyllisyydestä ja siitä, mitä toimintaa se mahdollistaa ja mitä ei, on epäselvä. Monet valitsevat, etteivät myy palveluita, jotta eivät vahingossakaan menettäisi statustaan. yleishyödyllisenä yhdistyksenä
 - > Ei edistä taiteen välittymistä
- Kenen asiaa on edistää taiteilijan työllistymistä? Onko se yhdistysten tai järjestöjen tavoitetta, vai onko tavoitteena edistää taidetta, ja ovatko nämä saman asian kaksi puolta vai kaksi eri asiaa?

Luova tuho!

f. MUITA KIINNOSTAVIA KYSYMYKSIÄ

- Millainen on taidekentän "disruptio" ja luova tuho? Mikä kentällä on kestävämmällä pohjalla ja tulee huuhtoutumaan pois?
 - Julkisen puolen mahdollisuudet ja velvollisuudet suhteessa luovaan tuhoon?
 - Taiteen rahoitus pysyy samanlaisena, joissain vähenee hitaasti mutta varmasti. Millaisia ovat taidekentän "survival methods"?

2. TAITEEN PARADIGMAN MUUTOKSIA

- Taiteen tekijän paradigman muutos?

Taiteilija siirtyy
taidekentän sisältä
maailmaan

- Taiteen kuluttajan paradigman muutos?

Taide tulee luokse "tämäkin on
taidetta"

- Taiteen välittäjän paradigman muutos?

Taiteen uudet, ennennäkemättömät
toteutusväylät?

- Kulttuuripäättäjien paradigman muutos?

Katse taiteen arvonmuodostuksen
kehittämiseen

- Koulutuslaitosten paradigman muutos?

Miten kouluttaa taiteilijoita, joilla on
edellytyksiä toimia maailmassa?

- Taiteen merkityksen paradigman muutos?

Yhdestä merkityksestä merkitysten moninaisuuteen

"Onko välittäjäys taiteen uudelleen sovittamista maailmaan – taiteilijan asiantuntijuuden tuomista ulottuville?"

a. KULTTUURISEN LIKEHDINNÄN MAHDOLLISIA KIINNEKOHTIA: TARPEITA TAITEELLE?

Millainen olisi taiteen
ekosysteemi, jos
taidetta olisi kaikkialla?

b. TULEVAISUUTEEN KURKOTTELUA

Dystopia: Millainen olisi Suomi vuonna 2030 jos taiteen merkitys ja läsnäolo olisi työstetty olemattomiin?

- Kaikki historialliset taideteokset on tuhottu. Kansalla ei ole juuria johon nojata, eikä maailma ilman identiteettiä kiinnity mihinkään.
- Yhteiskunta on jakaantunut kahtia: Anarkia & Underground voimissaan. Taide, luovuus ja sananvapaus painuneet maan alle. Molemmat yhteiskunnat ovat pulassa: maan päällä tarvitaan luovuutta, maan alla vapautta ja näkyväksi tuleamista.
- Taidetta jaetaan salassa (DarkNet tms.).
- Konfliktialtista ja kaikki on ulkopuolelta määriteltyä.

Utopia: Millainen olisi Suomi vuonna 2030 jos taiteen merkitys ja läsnäolo yhteiskunnassa on maksimaalisen suuri?

Kulttuurin kehrä
täydessä
vauhdissa!

"Ei luokittelua, ei vastapuolta, ei toiseutta, ei ole enää "taide ja X""

- Taide on suurin paikallisen-, kansallisen- ja globaalin identiteetin rakentaja ja ilmentäjä.
- Taidemarkkinoiden uusi renessanssi ja kulta-aika.
- Taidetta on luontevana osana elämää kaikissa arjisissa tiloissa; taideteoksia, taideprosesseja, käyttötaidetta.
- Taiteesta on tullut arkikieli, "vuorovaikutuksen käyttökamaa".
- Taiteen tekeminen on yleinen yhteistyön muoto kaikenlaisissa yhteisöissä.
- Taiteen ja yhteiskunnan välinen dynamiikka on muuttunut ja tämä on muuttanut myös taiteen valtarakenteita ja hierarkiaa:
 - Kuka määrittelee taiteen arvon, millainen taide saa taloudellista arvoa?
 - Millainen on taidekentän hierarkia, kun taidetta on kaikkialla?
 - Miten määrittäytyy ammattitaiteilijan ja harrastajan ero (tämän eron merkitys?)

- Ei polarisoituneita työnkuvia: vapaa liikkuvuus eri työroolien välillä (taiteilija voi olla tuottaja, fasilitaattori, pedagogi jne.).
- Osallistavalla- ja immersiiivisellä taiteella on merkittävä osa: Yleisö ei suostu passiiviseksi, vaan haluaa paitsi vaikuttaa myös vaikuttaa.
- Taiteen merkitys suuri, kun kehitetään digitalisaatiota, robotiikkaa ja automatiikkaa: Taide inhimillisenä vastavoimana, vuorovaikutuksen tapana.
 - ➔ Monipuolisempi, moniaistillisempi, puhuttelevampi ja leikkisämpi maailma

Miten taiteen laajentunut arvo ja merkityskenttä vaikuttaisi yhteiskuntaan??

Taiteen edistämiskeskus
Yhteenveto
Versio 2
15.11.2017
Krista Petäjäjärvi

3. TAITEILIJAN MONINAISTUVA ROOLI

- Taiteilijalla valtavat paineet. Enää ei riitä "pelkkä taiteen tekeminen", vaan pitäisi suoriutua yrittäjänä. Oman toiminnan mahdollistaminen ~~raskautunutta~~; vaaditaan yrittäjyyttä joka ei luonnistu ja puhe taiteilijayrittäjästä kyllästyttää!
- Asenteita voidaan muuttaa vain sisältäpäin ja taiteilijoiden omalla kielellä, ei ulkoapäin. Taiteilijoita ei voida "opettaa", mutta hyvät esimerkit opettavat itsestään.
- Kun taiteilijan työkenttä laajenee tulisi myös kehittää taiteilijan meritoitumisen tapoja, lisätä ymmärrystä moninaisemmasta taiteilijuudesta.
- Miten taiteilijan osaamisen erilaisia alueita voitaisiin ymmärtää laajemmin?
 - > Mikä merkitys on tällä ymmärryksellä, kun pohditaan taiteen välittymistä ja taiteilijan laajentunutta työkenttää?

a. TAITEILIJAN JA YHTEISKUNNAN VÄLINEN SOPIMUS?

"Taiteilija ei tarvitse apua tehdäkseen taidetta. Hän tarvitsee apua rakentaakseen vuorovaikutusta yhteiskunnan kanssa."

- Onko yhteiskunnallinen tilanne sellainen, että yhä enemmän taiteilijat hyödyntävät osaamistaan aktivistina yrittäessään vaikuttaa erilaisiin rakenteisiin?

→ Aktivismin arvo nousussa?

- Taide pilottitoimialana, kokeilujen kenttänä, paitsi elinkeinon tuottamisen tavoissa (prekariaatti), mutta toimintatapana: yhteiskunnallisena toimijuutena?
- Taiteilijat ovat suunnan näyttäjiä siinä, millaisella otteella he vaikuttavat yhteiskunnan eri alueilla, miten he ovat suhteessa ajankohtaisiin ilmiöihin, toimivat mielipidevaikuttajina, osoittava kansalaisaktivismia

→ Ei vain se taide, vaan koko toimintakulttuuri ja tekemisen asenne!

Kuva: Ville Piirinen

a. TAITEILIJAN JA YHTEISKUNNAN VÄLINEN SOPIMUS?

"Taiteilija ei tarvitse apua tehdäkseen taidetta. Hän tarvitsee apua rakentaakseen vuorovaikutusta yhteiskunnan kanssa."

- Millainen on yhteiskunnan ja taiteilijan välinen "sopimus", onko sellaista?
- Miten tämä sopimus on rikkoutunut, jos on?
- Miten tämä sopimus on muuttunut viime vuosikymmenien aikana?
- Mikä on julkisen puolen "lupaus" mahdollistajana tai saavutettavuuden mahdollistajana?
- Miten sopimusta tulisi päivittää, millainen voisi olla tulevaisuuden sopimus?

**Taiteilijalla on yhteiskunnassa vapaa liikkuvuus:
Miten välittäjä rakenteet liittyvät tämän
liikkuvuuden mahdollistamiseen ja tukemiseen?**

b. TAITEILIJAA YHTEISKUNNALLISENA AKTIVISTINA

"Löydän niin paljon paloa ja potentiaalia kaikenlaisilla uusilla rajapinnoilla toimimisesta!"

- Taiteilija aktiivisena kansalaisena, aktivistina ja yhteiskunnallisena fasilitaattorina

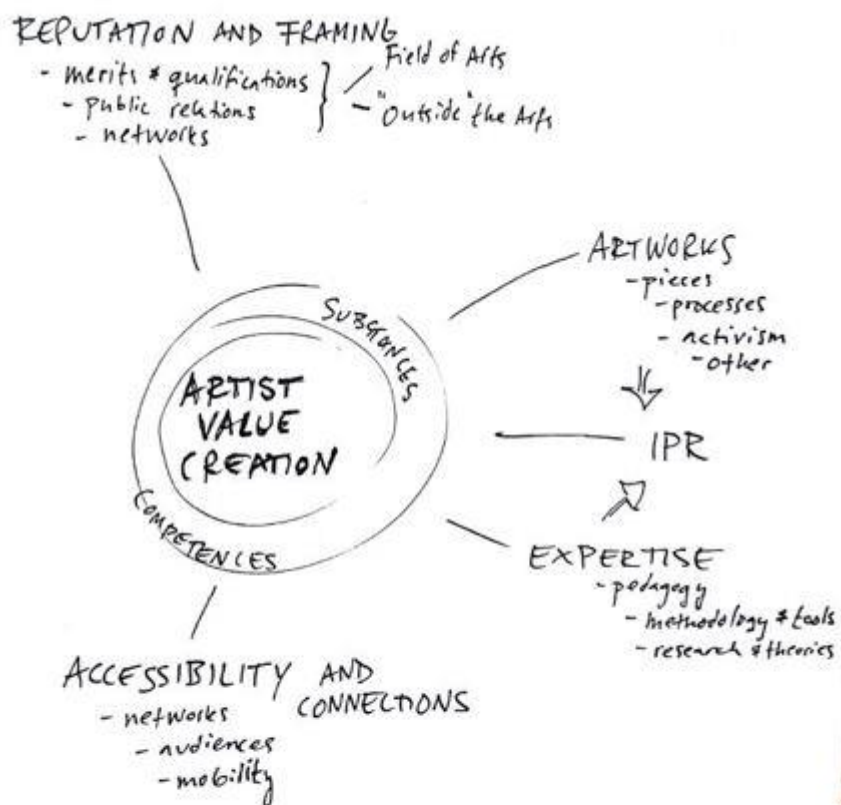
c. TAITEILIJAN ASIAANTUNTIJUUDEN ARVO?

"Meidän tulisi ymmärtää paremmin taiteilijan työn merkityksiä ja arvoja. Näin voitaisiin edes yrittää ymmärtää taiteen tuottamisen arvoketjua."

Uhka vai mahdollisuus: Miten tehdä taiteilijana työtä totutun kentän ulkopuolella?

- Millaisia kompetensseja taiteilijalla on?
 - Arvonmuodostamisen näkökulmasta, mikä merkitys on kompetenssien ymmärtämisellä?
 - Mikä merkitys ja arvo sillä on, että taiteilija astuu keskusteluun mukaan, että taiteesta tulee vuorovaikutuksen väline?
 - Millaisia voisivat olla taiteen arvon erilaiset tasot: "Arts Value ~~Matrix~~"?
- Millä tavalla taiteen välittymisen kysymys liittyy taiteilijan arvonmuodostuksen prosessiin? Onko välittäminen arvon kehittämistä?

Millaista on taiteilijan osaaminen? Mikä merkitys on sillä, kuinka hyvin ymmärrämme taiteilijan eri osaamisen alueita?

On tarve lisätä ymmärrystä taiteilijoista
tilaustyön äärellä: Millaisia ovat hyvät
tilaustyön raamit?

▲ d. TAITEILIJAN TILAUSTYÖN ÄÄRELLÄ

"Miksi taiteilijan pitäisi tuottaa?"

- Millaisista elementeistä koostuu taiteilijalle mielekäs tilaustyö?
- Miten tilaustyön äärellä oleminen liittyy taiteilijan sielun myymisen pelkoon, autenttisuuden menettämisen pelkoon - ja ristivedossa on toimeentulon tekemisen paine?
- Tilaustyön ja omaan ideaan pohjautuvan taiteen ero, missä se on?
- Miten tilaustyö ja taiteilijan omaan ideaan pohjautuva taide kehittyvät rinnakkain.
- Tilaustyön ja vapauden raamit: Miten kehittää tapaa puhua, keskustella vapaudesta (ja ei-vapaudesta) rakentavasti? Mikä on tämän puhunnan kehittymisen merkitys suhteessa taiteen välittäjäjärakenteisiin?
- Miten taiteilijasta ei tule "vain" duunaria, millainen on taiteilija "vain" duunarina ja onko "taiteen duunari" vain tiukan tilaustyön raamissa toimimista -> oma taiteellinen vapaus vähäistä?
 - Myös taidekentän sisällä on tiukkoja raameja, joiden puitteissa tehdään taiteen nimissä "suorittavaa duunarityötä"
- Taiteen autonomian kamppailu: Uhkana taiteen vesittyminen, merkityksetön taide, hampaaton taide, sisäsiisti taide. Taide, joka on sulautunut osaksi eikä enää ota erillisyydellään kantaa.
- Vastakkainasettelu itseisarvoisen taiteen ja soveltavan taiteen välillä
- Kaiken ytimessä on taiteen vapaus ja edellytykset luomistyölle

e. TAITEEN ITSEISARVOSTA: Mitä on taiteen itseisarvo, "Art as Such"?

"Taiteen itseisarvo ei avaudu käsitteenä kaikille; mitä se on ja miten sitä voitaisiin ymmärtää? Julkisella rahalla tuetaan itseisarvoista taidetta. Jotta näin voidaan jatkossakin tehdä, tulisi ymmärtää lisää itseisarvon laadusta. Jos itseisarvoa ei avata vaan se on keskustelun päättäjää, ei itseisarvon mandaatti luo taiteelle toivottua suojaa ja asemaa, vaan ymmärtämättömyys on pahin uhka."

"Taidekentällä on illuusio siitä, ettei maailman muutos kosketa sitä. Että itseisarvoisen taiteen arvo säilyy, on staattinen ja sitä kautta taide toimialana säilyisi jollakin tapaa järkkymättömänä. Taidekenttä on havahtumassa sille annetun itseoikeutuksen manttelin alta todellisuuteen, että ihan koko maailma on isossa muutoksessa, eikä kukaan ole suojassa, ei edes taide ja sen tekijät. Jokainen, ihan jokainen ala ja kaikki erilaiset ammattilaiset joutuvat miettimään uudestaan oman arvonsa, oivaltamaan erityisen osaamisen sisältämät mahdollisuudet."

4. TAITEEN VÄLITTÄJÄ

- merkitysten kehittäjä, sillanrakentaja, taiteen suurlähettiläs ja paradigman muutosagentti

*"Voiko taiteilijan ydinosaamisen arvo olla niin vahva, että se työllistäisi muita ihmisiä?
Kasvaako taiteilijan osaamisen arvo välittäjän kautta niin merkittävästi, että tämä olisi mahdollista?
Prosessoiko välittäjä raaka-aineen (taiteilijan luovuus) edelleen kulutettavaksi palveluksi?"*

"Millainen on kestävä taiteen arvonmuodostusprosessi: Miten tätä voidaan ymmärtää?"

a. MITÄ ON VÄLITTÄJÄOSAAMINEN?

"Ehkä välittäjä on sanana väärä, ehkä kyseessä on tuottaja tai konsultti, jonkinlainen pysyvämpi yhteistyö. Creative Developer... Välittäjä on jonkinlainen täsmäyhdistäjä."

"Ehkä välittäjä on sanana väärä, ehkä kyseessä on tuottaja tai konsultti, jonkinlainen pysyvämpi yhteistyö. Creative Developer... Välittäjä on jonkinlainen täsmäyhdistäjä."

14

Taiteen edistämiskeskus
Yhteenveto
Versio 2
15.11.2017
Krista Petäjäjärvi

Onko tämä välittäjän osaamisen ydintä:

Designing value for Arts!

Taiteen arvon kehittämistä ja muotoilua?

Välittäjä on:

- Entusiasti ja taiteentuntija
- Taiteen mahdollisuuksien lobbaja
- Taiteen yhteiskunnallinen fasilitaattori, toteutusten kiihdyttäjä, uusien mahdollisuuksien raivaaja
- Kielisillan rakentaja kahden toimialan välillä (syntyy uutta puhuntaa)
- Eri sektorit ylittävän yhteistyön sujuvoittaja
- Välittäjä on reaktion herättäjä: Ei vain johdeta sähköä "aasta toiseen", vaan käynnistetään reaktioita, jossa välittäjä tärkeänä ainesosana, luova osa tiimiä, innostaja, kehittäjä
- Prosessien, sopimusten ja välttämättömän hallinnon hallitsija
- Taiteilijoiden edun valvoja, kestävä toimintakulttuurin rakentaja
- Ei pelkkä jakelija, mutta saattaa löytää jakelijan
- Tiedonvälittäjä ja verkottaja
- Toimii moneen suuntaan, muttei tee eri osapuolten työtä heidän puolestaan
- Itsensä turhaksi tekevä
- Taiteen arvon näkyväksi tekijä: ostajaosaamisen kehittäjä
- Näkemystä taiteesta, taidekentästä ja tämän potentiaalista
- Kykyä sanoittaa yhteistä arvopohjaa ja missiota

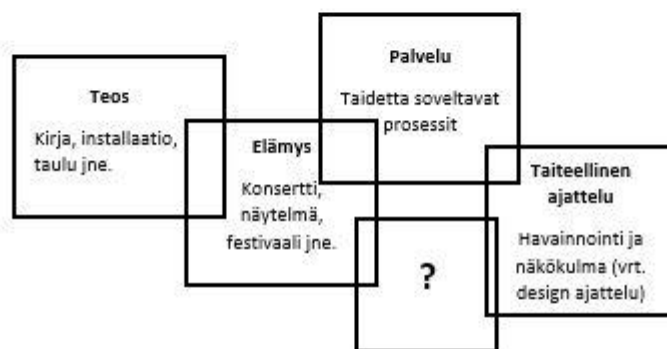
- Ymmärrystä eri osapuolten intresseille
- Verkostoja ja kykyä luoda uusia yhteyksiä
- Osaamista taloudesta ja kykyä rakentaa rahoituspohjia räsymattoperiaatteella: "kuteita monesta suunnasta"
- Osaamista kiinnittää taide osaksi eri sidosryhmien toiminnan tavoitteita (esim. erilaiset kunta- ja aluestrategiat, ESR jne.) ja tällä tavalla mahdollistaa uusia rahoitusmahdollisuuksia
- Välittäjällä voi olla rooli laajemmin ostajaosaamisen vahvistajana
 - Nyt tämä on yksittäisten toimijoiden varassa, myyntiprosessit pitkiä, ostamisvalmiuden myöhentäjää tarvitaan
- Näkyväksi tekeminen taito: Tarvitaan hyviä ja selkeitä esimerkkejä taiteen uudenlaisesta integroimisesta, sen vaikuttavuudesta ja tuottamasta lisäarvosta (esim. yrityksille)
- Kehittää laadunarviointia ja mitattavuutta
 - Kaivataan mitattavia tuloksia ja ymmärrettävää tutkimusta aiheesta
 - Jonkinlainen ostajaopas tarpeen "Näin ostat taideprosessin (ja mitä se tarkoittaa)"

Välittäjä tunnistaa taiteilijan erityislaadun, sen synnyttämän arvon toiselle osapuolelle. Välittäjä sanoittaa merkityksiä.

Mitä välitetään?

"On kuin olisi näkymätön seinä kulttuurikentän ja erilaisten potentiaalisten tilaajien välillä... jotakin puuttuu heidän välistään. Ehkä osaamista, luottamusta ja yhteinen kieli."

"Taiteellista osaamista tulisi välittää kaikenlaisiin ympäristöihin."

"Luonne määrää kohtalon."

Aristoteles

Millainen on välittäjäluonne?

rohkea / empaattinen / viisas / välittävä / kriittinen / itsekäs / kannustava / tarkkanäköinen / ymmärtävä / hyvät aistit, tuntu ja intuitiivisuus / omaa pelisilmää / muuntuva / kuunteleva / luomiskykyinen / näkyvä, ja tekee asioita näkyväksi / omassa toiminnassaan läpinäkyvä / kykenee tekemään valintoja / välittää myös asenteella / liikkuvainen ja ketterä / joustava ja pehmeä (ei sementoitunut, jäykkä)

Välittäjä on suojan antaja, välittäjä!

- Suojelee taiteilijaa (näkee ihmisenä, ei vain resurssina)
- Suojelee asiakasta taiteilijalta
- Suojelee taiteilijaa käpertymiseltä
- Suojelee taiteen vapautta, kulttuuriperintöä

16

Välittäjä on
"suojaava
susille
heittäjä".

b. VÄLITTÄJÄ VUOROVAIKUTUKSESSA

Välittäjä suhteessa taiteilijaan

- Pitkäjänteinen innostuminen yksittäisestä taiteilijasta (ei määrä, vaan laatu): Työpari?
- Välittäjän luo prosessille kestävän aikajänteen, joka tukee taiteen luomisen logiikkaa
- Taiteilijan roolin ja osaamisen arvon prosessoiminen, sanottaminen, ymmärrettäväksi tekeminen
- Taiteilijan kompetenssin vahvistaminen (neuvottelutaito, asiakasprosessi, markkinointi tarttuu)
- Tukee taiteilijan toiminnan ammattimaistumista

Välittäjä suhteessa asiakkaaseen (esim. taidepalvelun tilaaja)

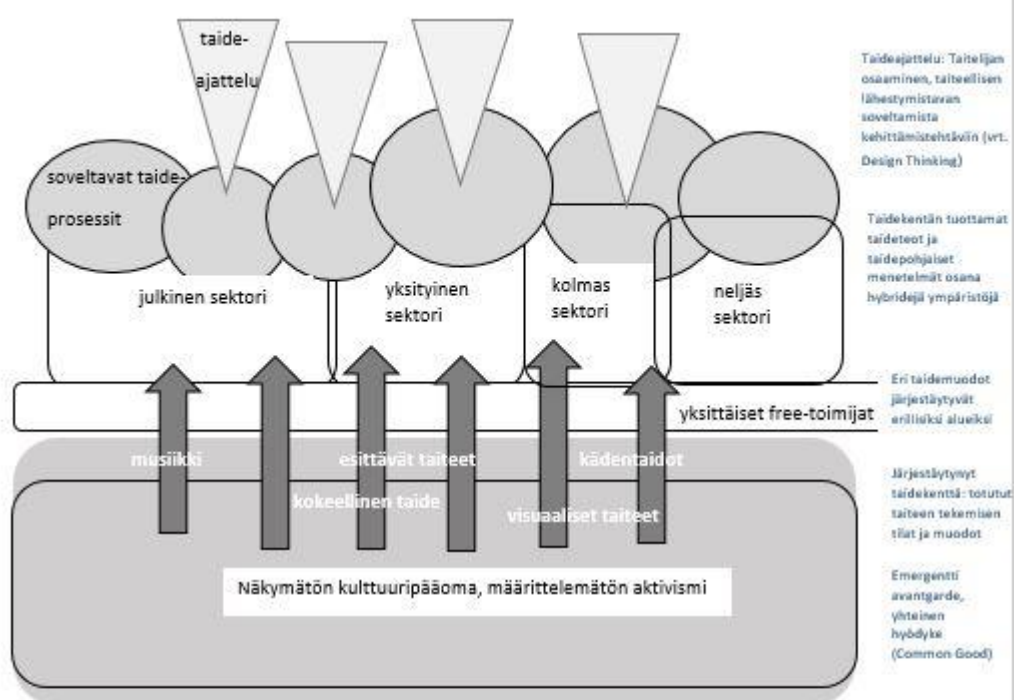
"Mikä merkitys on sanoittamisen tavalla? Miten luodaan sellaista sanoitusta, joka edesauttaa taiteen toteutumista kaikenlaisissa ympäristöissä, joka ei poissulje vaan avaa?"

- Välittäjä ymmärtää asiakastarvetta, sanoittaa ja kirkastaa sitä - ja osaa välittää taidetta, jolla on mahdollisuuksia vastata tarpeeseen
- Välittäjä on uuden kysynnän synnyttäjä, asiakassuhteen ylläpitäjä ja yhteistyösuhteen kehittäjä
- Välittäjä luo prosessille kestävän aikajänteen, joka ei ole asiakkaalle epärealistinen tai liian kallis
- Taiteilijan ammattiosaamisen arvon sanottamista (taiteilijan meritoituminen taiteen kentällä ei välttämättä herätä asiakkaan luottamusta taiteilijasta uudessa kontekstissa)
- Välittäjä luo ostopolkuja, jotka tekevät taiteen ostamisesta helppoa ja houkuttelevaa
- Välittäjä suodattaa taiteen tuomat mahdollisuudet asiakkaan kielelle: asiakaslähtöinen ja uskottava palvelumalli
- Välittäjä suojelee asiakasta heikolta laadulta

Välittäjä suhteessa paikallisyhteisöön

"Miten voimme hahmottaa paikallista taiteen ekosysteemiä – ja mikä on välittäjän rooli tämän systeemin kehittäjänä?"

- Voiko välittäjällä olla paikallisen taiteen ja kulttuurin ekosysteemin näkyväksi tekijä, sen vahvistaja?

Välittäjä suhteessa tuottajuuteen?

- Tarvitseeko kaikkien taiteilijoiden osata tuottaa; miten välittäjä voisi tukea taiteilijan työn rajautumista taiteellisen ammattitaidon erityisalueelle?
- Aivovuoto: Parhaat tuottajat hakeutuvat tuottoisimmille aloille
- Kuvataiteilijat valmistuvat ilman minkäänlaista siltää tuottaja-ammattikuntaan
- Missä taiteilijat ja tuottajat voivat kohdata?
- Apurahoja vaikeaa saada tuotantotyölle; apurahakäytänteet eivät tue ammattimaista tuottajuutta
- Ymmärryksen puute tuottajuudesta: Tuottajuus luovana prosessina, tuottaja luovan työryhmän osana
- Tuottaja ammatti-identiteetin keskeneräisyys: tuottajan arvon näkyväksi tekeminen

Millainen on kuluttajan muutos?

- Millainen voisi olla taiteen arvon määrittelyn prosessi demokraattisena kuluttajan osallistavana tekona?
 - Taiteen joukkoistamisdemokratia: Miten taiteen laatua voitaisiin määrittää niin, että tämä prosessi on luonteeltaan tasa-arvoistava, eikä perustu vallan keskittämiseen?

Taiteen viesti ei tavoita?

"Milloin tulee ehdottomasti puhua taiteesta, ja milloin on hyvä tuoda jokin toinen arvo etualalle: Taide läsnä, muttei se edellä?"

"Taide ja kulttuuri ovat kirasanoja. Mitä niillä tarkoitetaan?"

- Taiteilijan puhunta ei tavoita, eikä taiteilijan kärsimys liikuta!
- Taidekenttä keskustelee vain itsensä kanssa ja taiteen suurkuluttajien kanssa: Taide tapahtuu vain oman kuplansa sisällä.
- Taide yhtenä elämän osa-alueena on liian monelle vieras
- Kulttuuritoimitusten alasajo, kritiikin köyhyys ja median kyvyttömyys kirjottaa taiteesta vahvistaa etäisyyden tuntua, erillisyyttä, ymmärtämättömyyttä
 - ➔ Liian suuri joukko on lähes kokonaan erillinen taiteesta, ulkopuolisuus luo vihamielisyyttä, ymmärtämättömyyttä ja aggressiivista suhtautumista taiteeseen
 - ➔ polarisoitunut keskustelukulttuuri
- Tarvitaan lisää tutkimusta, dataa ja faktoja taiteen välittymisestä: Kenelle viesti taiteesta välittyy, ketkä jäävät taiteen etupiirin ulkopuolelle?
- Sukupolvien railo: taiteesta tulisi viestiä eri tavoin eri ikäisille ja erilaisille taiteen kohtaajille. Viesti ei tavoita muuta kuin "jo käännetyt kulttuurikuluttajat"
 - ➔ miten taiteesta puhutaan, miten sen merkityksiä lobbataan eri tavoin eri kohderyhmille?
 - ➔ Miten voitaisiin kehittää edelleen sanoittamisen ja viestimisen tapoja?

c. POHDITTAVAA

- Onko välittäjä yhden organisaation, systeemin, läpileikkaaja? Hän, joka kykenee näkemään mitä kaikkea taiteella voisi yhden systeemin sisällä tehdä, luoda ja tavoitella?
 - Onko välittäjäyys ymmärrystä siitä, miten yhteisöä voidaan kehittää taiteen kautta?
- Uusi ammattinimike, mitä sellainen tuottaa: Miten tarvetta avata välittäjää käsitteenä? Toisiko uusi ammattinimike edellytyksiä vahvemmalle ammatti-identiteetille ja myös ammattiryhmän keskinäiselle verkostoitumiselle ja kollegiaaliselle vahvistumiselle?
- Missä osaaminen kehittyy?
 - Kulttuurituottajien mahdollisuudet
 - Taiteilijakoulutusten mahdollisuudet
 - Muut alat
 - Korkeakoulut ja vapaan kentän oma koulutustoiminta?
- Työpariuden mahdollisuudet?!
 - Välittäjä taiteilijan luovana työparina
 - Välittäjä toisen ammattikunnan edustajana, joka avaa ovia uuteen ympäristöön

"Miten harjaantua myymisessä? Suomalaiset ovat huonoja myymään, ja taidealalla myyntiosaamista ei ole juuri lainkaan!"

Tekoäly vs. inhimillisyyden arvo taiteen välittämisessä?

"Koen suurta turvattomuutta siitä, että ne tahot joiden tulisi jo olla välittäjiä ovat kauhean kaukana, jossakin virtuaalisesti, vailla persoonaa tai hahmoa."

- Tekoäly kuratoi mieltymystesi mukaiset "taidetäpät"
 - Big Datan mahdollisuudet taidekuluttamisen tiedon tuotannossa
 - Taiteen saavutettavuus
- Kuinka paljon välittäjäyys on inhimillisissä kohtaamisissa, kuinka paljon se voi olla koneellista tiedon yhdistelemistä?
- Mikä merkitys:
 - kohtaaminen
 - kuuntelu
 - näkeminen
 - intuitiivinen yhdisteleminen
- Millainen on "pilvessä liikkuva konkreettinen kohtaaminen?"

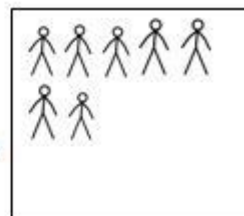
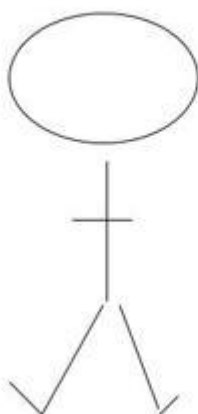
"Pois taiteilijakeskeisestä näkökulmasta! Mikä on yhteiskunnan tarve taiteelle, mikä on tilaajan tarve?!"

5. TAITEEN KULUTTAJAN, ASIAKKAAN, TILAAJAN, YLEISÖN, YHTEISÖN NÄKÖKULMA?

"Tuntuu siltä, että taidekenttä veloo omissa hankkeissaan, projekteissaan, teoksissaan... Keskustele vain itsensä kanssa. Miten päästä toimimaan maailmassa, vaikuttaa, ja lopettaa sisäsiittainen vellominen!?"

Miten taiteilijuus muuttuu, jos näkökulma on kuluttajan, asiakkaan, yleisön, yhteisön tarpeessa?

→ Taiteilija palveluammattissa?

Lähtökohtana taiteen kuluttajan, asiakkaan, tilaajan, yleisön tarve?

Välittäjä suhteessa asiakkaaseen (esim. taidepalvelun tilaaja)

”Mikä merkitys on sanoittamisen tavalla? Miten luodaan sellaista sanoitusta, joka edesauttaa taiteen toteutumista kaikenlaisissa ympäristöissä, joka ei poissulje vaan avaa?”

- Välittäjä ymmärtää asiakastarvetta, sanoittaa ja kirkastaa sitä - ja osaa välittää taidetta, jolla on mahdollisuuksia vastata tarpeeseen
- Välittäjä on uuden kysynnän synnyttäjä, asiakassuhteen ylläpitäjä ja yhteistyösuhteen kehittäjä
- Välittäjä luo prosessille kestävän aikajänteen, joka ei ole asiakkaalle epärealistinen tai liian kallis
- Taiteilijan ammattiosaamisen arvon sanottamista (taiteilijan meritoituminen taiteen kentällä ei välttämättä herätä asiakkaan luottamusta taiteilijasta uudessa kontekstissa)
- Välittäjä luo ostopolkuja, jotka tekevät taiteen ostamisesta helppoa ja houkuttelevaa
- Välittäjä suodattaa taiteen tuomat mahdollisuudet asiakkaan kielelle: asiakaslähtöinen ja uskottava palvelumalli
- Välittäjä suojelee asiakasta heikolta laadulta

Välittäjä suhteessa paikallisyhteisöön

”Miten voimme hahmottaa paikallista taiteen ekosysteemiä – ja mikä on välittäjän rooli tämän systeemin kehittäjänä?”

- Voiko välittäjällä olla paikallisen taiteen ja kulttuurin ekosysteemin näkyväksi tekijä, sen vahvistaja?

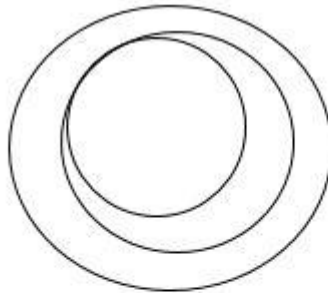
- **Potentiaalinen kuluttaja:** Taide kuuluu vain harvoin ja sattumanvaraisesti omaan elämään, ei arjessa syntyviä yhtymäkohtia, tunne ulkopuolisuudesta: "Taide ei kosketa minua"
- **Kuluttaja:** Kuluttaa jonkin verran taidetta, mutta laajentaa omaa kokemuspiiriään niukanlaisesti
- **Suurkuluttaja:** Taide ja kulttuuri iso osa elämää ja merkittävä kulutuskohde
- **Tilaaaja:** Henkilö on asemassa, jossa voi tilata taidetta edustamalleen ihmisryhmälle (esim. vanhainkodin johtaja, rehtori tai yrityksen HR-päällikkö)

→ Millaisia ovat ei-ilmeiset taiteen kuluttajaprofiilit?

Kysymys taiteen saavutettavuudesta

"Hyväosaisten kanssa tulisi tehdä sosiaalista taidetta ja huonompiosaisille korkeakulttuuria!"

Millaisia on taiteen
katvealueet,
entä etupiirit?

- Miten kysymys taiteen välittämisestä liittyy taiteen saavutettavuuteen: Keitä halutaan saavuttaa?
- Kenelle taiteen tulisi olla saavutettavaa, ketkä ovat taiteen katvealueilla, saavuttamattomissa?

→ Kenelle luodaan lisäarvoa? Tavoitetaanko vain hyväosaisten?

Millainen on kuluttajan muutos?

- Millainen voisi olla taiteen arvon määrittelyn prosessi demokraattisena kuluttajan osallistavana tekona?
 - Taiteen joukkoistamisdemokratia: Miten taiteen laatua voitaisiin määrittää niin, että tämä prosessi on luonteeltaan tasa-arvoistava, eikä perustu vallan keskittämiseen?

Taiteen viesti ei tavoita?

"Milloin tulee ehdottomasti puhua taiteesta, ja milloin on hyvä tuoda jokin toinen arvo etualalle: Taide läsnä, muttei se edellä?"

"Taide ja kulttuuri ovat kirasanoja. Mitä niillä tarkoitetaan?"

- Taiteilijan puhunta ei tavoita, eikä taiteilijan kärsimys liikuta!
- Taidekenttä keskustelee vain itsensä kanssa ja taiteen suurkuluttajien kanssa: Taide tapahtuu vain oman kuplansa sisällä.
- Taide yhtenä elämän osa-alueena on liian monelle vieras
- Kulttuuritoimitusten alasajo, kritiikin köyhyys ja median kyvyttömyys kirjottaa taiteesta vahvistaa etäisyyden tuntua, erillisyyttä, ymmärtämättömyyttä
 - ➔ Liian suuri joukko on lähes kokonaan erillinen taiteesta, ulkopuolisuus luo vihamielisyyttä, ymmärtämättömyyttä ja aggressiivista suhtautumista taiteeseen
 - ➔ polarisoitunut keskustelukulttuuri
- Tarvitaan lisää tutkimusta, dataa ja faktoja taiteen välittymisestä: Kenelle viesti taiteesta välittyy, ketkä jäävät taiteen etupiiriin ulkopuolelle?
- Sukupolvien railo: taiteesta tulisi viestiä eri tavoin eri ikäisille ja erilaisille taiteen kohtaajille. Viesti ei tavoita muuta kuin "jo käännetyt kulttuurikuluttajat"
 - ➔ miten taiteesta puhutaan, miten sen merkityksiä lobbataan eri tavoin eri kohderyhmille?
 - ➔ Miten voitaisiin kehittää edelleen sanoittamisen ja viestimisen tapoja?

6. KOHTI SYSTEEMISTÄ YMMÄRRYSTÄ JA YHTEISTÄ VÄLITTÄJÄOLIOTA, VERKOSTOA TAI AMEEBAMAISTA YHTEENLIITTYMÄÄ?

"Välittäjätaho avaisi uusia ovia, ja evästäisi niiden läpi kulkemisessa."

"Välittäjä rakenne olisi yhteinen pohjavirta, joka vahvistaisi kaikkia pieniä puroja. Toisi yhteen vahvuuksia."

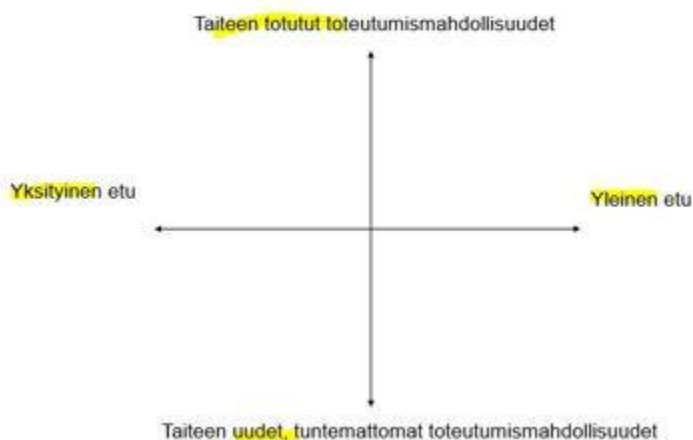
"Meidän tulisi rahoittaa ja rakentaa kaivoja, ei rahoittaa vain yksittäisiä vedenkantajia."

Minkälaisia voisivat olla taiteilijaa voimavaraistavat verkostot?

- Mikä mahdollisuus on verkostoimisissa tuotantorakenteissa?
 - ➔ Miten tulisi ymmärtää paremmin toiminnan synnyttämiä merkitysulottuvuuksia verkoston eri toimijoiden näkökulmista?
- Olemassa olevat rakenteet ja verkostot potentiaalina ja taidejärjestöjen ja myös liittojen rooli osana välittäjyyttä: Miten jo olemassa oleva, taiteen itseisarvoon nojaava välittäjätoiminta (esim. yhdistykset, järjestöt) keskustelee mahdollisen markkinaehtoisen välittäjätoiminnan kanssa:
 - Mission ero ja samanlaisuus
 - Prosessien ero ja samanlaisuus
- Millainen olisi hybridirahoitus, joka mahdollistaa sekä julkista että markkinaehtoista rahoitusta?
 - Mikä osa toiminnasta tulisi olla julkisesti rahoitettua (esim. välittäjäosaamisen/ostajaosaamisen vahvistaminen?) ja yhteisen hyvä vahvistaminen taideprosesseilla vrt. yksityisen hyvän tuottaminen yksityisellä rahalla
- Miten voidaan ymmärtää ja nostaa esiin eri taidealojen välittäjätahoja, jo olemassa olevia hyviä toimintamalleja, oppia niistä? ja ymmärtää paremmin: Millaisia ovat ammattimaiset välittäjäprosessit?
 - Välittäjyyden kehittymisen prosessi: Miten otetaan asiakas mukaan kehittämiseen?

Mikä merkitys välittäjä rakenteilla voisi olla taiteen arvoketjun kehittäjänä: Taiteilijan, toimialan, yhteisön, yhteiskunnan näkökulmista?

a. MIHIN FOKUSOIDAAN

b. MUODOSTUMISESSA HUOMIOON OTETTAVAA

- Maantieteelliset, taidealakohtaiset, toimintaympäristöjen eroavaisuudet
 - Yksi karvalakkimalli ei sovi kaikille, mutta toisilta voi oppia
- Miten toiminnan laatua ja ammattimaisuutta voidaan arvioida?
- Mikä on tekijänoikeuksien ja IPR-osaamisen merkitys ja kenelle?
- Läpinäkyvyys toimintalogiikassa: positiivinen tartuttaminen
- Globaalit mahdollisuudet: kytkökset kansainväliseen kenttään, joissa samankaltaista kehitystä
 - uudet KV-vuorovaikutuskanavat
- Taidekentän voimavarat hyötykäyttöön: vahvat verkostot, luova pääoma
- Miten luoda kehittävää prosessia semantiikan ympärille?
- Tarvitaan ylöspäin lobbaamista!

Miten oikeasti välttyä siltä, että lopultakin välittäjä rakenne ruokkii vain itseään? Miten kehitetään aidosti taiteilijan kompetenssille arvoa?

2. Muistio asiantuntijafoorumista 15.2.2017

Yhteenvedon laatija Outi Raatikainen, Pink Eminence.

TAIKEN ASIAANTUNTIAFOORUMI 15.2.2017 MUISTIO TYÖPAJATYÖSKENTELYSTÄ

Työpaja toteutettiin viiden Taiken määrittelemän kysymyksen äärellä learning cafe –menetelmällä Koko-teatterissa 15.2.2017. Työpajan osallistujien tausta kunnissa, julkishallinnossa ja järjestöissä vaikutti luonnollisesti näkemyksiin. Vain muutamilla oli käytännön kokemusta olemassa olevan välittäjäportaan tällä hetkellä tekemästä työstä.

Hankesuunnittelua koskevia yleisiä kommentteja olivat seuraavat:

Hankkeessa on syytä määritellä, mitä ”välittäminen” tarkoittaa – eri linjoja, jotka painottuu eri aloilla. Samalla haluttiin määrittely sille, mikä ongelma välittäjäportaan synnyttämisellä halutaan ratkaista. Isoina kysymyksiä nousivat esiin toiminnan tavoitteet: onko lähtökohta kaupallinen vai taiteen edistäminen? Edistetäänkö välittäjätoiminnalla taiteilijan toimeentuloa? Mainittiin myös, että sekä yksityisiä että institutionaalisia toimijoita tarvitaan. Monet korostivat markkinoiden tarpeiden luomisen tärkeyttä uusiin yhteyksiin.

- *”Mitä heterogeenisempi joukkue välittäjinä toimii, sen parempaa osaamista. Pitää olla rohkea ja katsoa asioita laveasti. Kaikille elinkeinoalueille.”*

Kysymyksenä lausuttiin myös se, että pitäisikö välittäjäportaan erikoistua eri toimialoille?

1. Millaisiin tulevaisuuden tarpeisiin taiteen ja kulttuurin alan välittäjä rakenteita voisi muodostua?

1.1. Kulttuuriannin hyödyntäminen kansalaisten henkisen hyvinvoinnin ja terveyden tukena.

- *”Lääkäreiden lobbaaminen sille, että iäkkäät saa lääkkeiden sijaan kulttuuria”*
- *”Kulttuuria yliopiston apteekkiin”*
- *”Toimialojen välillä esim. sotepuolella välittäjiä, jotka etsii yhteyksiä”*
- *”Sote ja hankkeet %-periaatteella tulee sinne”*

1.2. Monikulttuurisuuden edistämiseen

- *”Miten tunnistetaan esimerkiksi vastaanottokeskusten tarpeet ja mahdollisuudet?”*

1.3. Taideosaamisen mahdollisuuksien tunnistamiseen ja hyödyntämiseen julkishallinnon eri alueilla ja investoinneissa kunnissa ja kaupungeissa

- *”Välittäjä rakenteet kunta- ja kaupunkirakenteisiin”*
- *”Kuntiin virkamiesagentteja.”*
- *”Keskeinen osa kuntarakenteita.”*
- *”Välittäjäporras tutkii ”alueen” tarpeita, tunnistaa niitä ja tuo palvelua tarpeeseen.”*
- *”Välittäjä rakenne aina mukana esim. kaikessa julkisessa toiminnassa.”*
- *”Välittäjäporras osaksi julkishallinnon strategista suunnittelua.”*

1.4. Taiteilijoiden kansainvälisten työtilaisuuksien edistämiseen

- Erikoistuminen kansainvälistymisen näkökulmasta. Panostetaan tietyn tunnistetun osaamisen vientiin. Väittäjäportaan panostus siihen.
- Kansainväliset toimijarakenteet on otettava haltuun ja kansainvälisen toiminnan näkemystä pitää kehittää.
- "Benchmark: Tero Saarinen Companyn väittäjä rakenne"
- "Kansainvälinen vientiyhteistyö muiden kansainvälistyvien alojen kanssa esim. taide + rakennusala, taide + taideteollinen vienti"
- "Kulttuuri-instituuttien mahdollisuudet?"

1.5. Väittäjä on jatkossakin taiteilijan "elinkeinoasiamies"

- "Kaupallisissa ja ei-kaupallisissa yhteyksissä eri taiteen aloille."
- "Kaupallisista lähtökohdista agentti rakentaa oman portfolionsa."
- "Vrt. mainostoimistot. Mainostoimistojen toimintamallin/ rakenteen siirtäminen kulttuurin väittäjäportaan."
- "Muodot muuttuu, mutta core business säilyy."
- "Taide sisäönrakennettuna yksityisten yritysten toimintaan. Heille tarjotaan SYV palkata taiteilija!"
- "Pitäisikö valtion yhtiöiden näyttää mallia? Taiteilija VR:n toiminnassa?"

1.6. Taiteilijoiden työn alueellisen ja valtakunnallisen saatavuuden varmistamiseen

- "Alueellisuus? Miten taklataan välimatkat? Verkostojen kautta."
- "Digitaalisuus voi olla avain saavutettavuuteen."

1.7. Väittäjäporras toimii taiteiden välisenä yhdistäjänä

1.8. Väittäjä tarvitaan myös yleisesti:

- Taiteen lisäarvon tunnetuksi tekemiseen ja taiteen merkityksen ja näkyväksi tekemiseen
- Markkinoiden luomiseen taiteilijoiden työille
 - Miten väittäjä rakenteella saadaan synnytettyä lisää markkinoita? Miten vakuutetaan, että markkinat ovat toimivat?
- Kulttuuriosaamisen tuomiseen osaksi muiden alojen koulutusta
- Digitaalisten mahdollisuuksien luomiseen taiteen ja kulttuurin jakelukanavana
 - "Reagointikykyä muuttuneisiin jakelukanaviin tarvitaan."

Huomioita: Onko väittäjäporras samaa kuin saatavuuden parantaminen? Voiko olla julkisen ja kaupallisen toimijan yhdistelmä? Periaatteessa väittäjä on konsultti, joka toimii toimeksiannosta. Löytyykö lainsäädännön myötä uusia mahdollisuuksia, jotka luovat halua päättäjäpuolelta? Konkreettisten kohtaamispaikkojen luominen taiteiden välillä ja toimijoiden välillä olisi yksinkertaista.

2. MILLAISESTA OSAAMISESTA, VERKOSTOISTA JA SIDOSRYHMISTÄ TULEVAISUUDEN VÄLITTÄJÄRAKENTEET MUODOSTUVAT? (PITÄISI MUODOSTUA?)

Kaikki tiedostivat väittäjäportaan monipuolista osaamista edellyttävän aseman useamman toimialan välissä. Toivottiin, että tulevissa koulutuksissa hyödynnetään olemassa olevaa käytännön osaamista oppimalla nykyisiltä väittäjiltä. Jos halutaan, että taiteilija toimii väittäjänä, tarvitaan lisäkoulutuksen kautta ainakin kaupallinen näkökulma. Väittäjä rakenteen on tunnettava ostajan tarpeet.

- "Osaaminen kahteen suuntaan: taiteen ala <-> ostajan prosessit -> erikoistuminen!"

2.1. Sisältöosaaminen taiteessa on väittämätöntä.

Kursattoriosaamista puuttuu. Väittäjän pitää tunnistaa toivottu laatu ja sen oikeat tuottajat.

2.2. Moniosaaminen on välttämätöntä

Tarvitaan sisältöosaamista, markkinointiviestinnän ja brändäyksen osaamista sen lisäksi, että on tiedettävä ostaja-puolen toimintatavat, tarpeet ja toiveet.

- "Välittäjän on osattava puhua ostajan kieltä, oli ostaja sitten lääkäri terveydenhuollossa tai insinööri rakennustyömaalla."
- "Tarvitaan kombinaatio-osaamista esim. sosiaaliala + kulttuurituotanto, taide + ympäristöalat."
- "Välittäjäportaan pitää ymmärtää esim. digitaalisuuden haasteet ja mahdollisuudet jakelukanavina."
- "Monikielisyys, monikulttuurisuusosaaminen -> luottamuksen saaminen on monimutkaista. Yhteisöt sulkeutuu helposti."
- "Koulutuksen monisektoraalisuus esim. insinööreille taiteilijaymmärrystä."

2.3. Ostajien koulutuskyky.

On osattava kouluttaa ostajia: ostaja voi olla yhtä osaamaton kuin taiteilijakin yhteistyön mahdollisuuksien suhteen.

- "Yksin taiteilijoita ei pidä syyllistää asioiden tilasta."
- "Tilaaajapuolella sekä päättäjät että toimijat mukaan."
- "Asiakkailla on ilian vähäinen laadun ymmärrys."

2.4. Välittäjäroolin asettamat ominaisuudet

Välittäjällä pitää olla kyky löytää asiakkaat, luoda asiakasymmärrys ja luoda asiakasportaan yhteystietopankit. Täytyy olla luotettava eri suuntiin. Tarvitaan laatuymmärrystä sekä toiminnan laadusta että taiteen laadusta.

- "Välittäjäportaan tulee osata ja ymmärtää osallistavat menetelmät."

2.5. Verkostoituminen on välttämätöntä: ostajiin, taiteen tekijöihin, muihin välittäjiin:

- "Tarvitaan taideapteekki tai kirjastotäti, joka osaa suositella ja tietää kaikki. Yhden luokun periaate olisi hyvä."
- "Saisiko luoviin keskuksiin ja kulttuuriyhteisöihin tuottajia/palveluoperaattoreita tekemään välitystyötä?"
- "Yhteistyörajoitusten luominen myös riskinäksiin."
- "Taiteilijoiden sitoutuminen tarvitaan/logiikka + sopimukset -> deadline + budjetit hommaan."

Uudentyyppisen, tulevaisuuden välittäjätoiminnan synnyttämisen edellytyksiä arvioitiin niin, että aluksi toimintaa pitää tukea julkisin varoin. Jos julkiset varot annetaan, niin kenelle? Tuetaanko tekijää/taiteilijaa vai ostajaa? Monet totesivat, että asiakkaalle annettava kynnyksäraha on "fiksua" rahaa. Ilman tilaajaa ei ole maksuvalmiutta. Prosenttitulot panostus on ollut tulokseellista. Prosenttiperiaate itsessään on myös hyvä. Se olisi saatava mukaan jo kehoittamiseen.

Välittäjäbrakenteet eivät voi olla pelkkiä liiketoimintayksiköitä. Voivat toimia esim. kuntien sisällä luomassa markkinoita. Kaupunkikokeiluissa monisuus on tärkeä. Kiinteämpi välittäjä rakenne saisi tukea paremmista osaamisverkostoista. Välitystoiminnan edellytys on kuitenkin ketteryys. Instituutiot jähmettävät toiminnan. Rakenteesta, jossa toimitaan, pitää saada hyötyä.

Tietoa esimerkiksi potentiaalisista asiakkaista, välittäjistä ja taiteen hyödyntäjistä eikä tekijöistä ei saa pantata. Tarvittaisiin asiantuntijapankkeja. Toisaalta tietoa on jo paljon esimerkiksi taiteen edistämiskeskustoissa. Voisiko taiteen edistämiskeskus olla samalla myyjä? Olemassa oleva tieto pitäisi hyödyntää paremmin. Myös kolmas sektori on tietopankki, jota voi hyödyntää taiteen tekijöiden hyväksi.

- Kuntakommentti: "Oisi hienoa voida suoraan työllistää taiteilijoita. "Brokenin" hommiin työnvälitys. Paikallisdemokratiaa voite luo uutta osallistumista."
- "On taiteen lajeja, jotka elävät enemmän liiketoimintalähtöisesti, osa ei. On hyväksyttävä eroisuus."
- "Taiteilijan on hyödyttävä. Näkyvyys ei riitä."
- "Myyminen ja ostaminen näkyväksi? Miksi taiteen puolella näpelillään rahan liikettä?"
- "Taiteen ilmiäntoijat -verkostoon. On paikkoja, jotka tarvitsevat taidetta."
- "Kuratointiulmatum!"

Jatkuvuuden rakentaminen välittäjätoiminnalle on haastavaa. Markkinoiden synnyttämistä pitää tehdä myös jaloitamalla uusia toiminnan konsepteja. Markkinoiden kartoitustyötä voidaan tehdä myös julkisin keinoin ja eri markkinoille. Markkinoille pitää olla läsnä.

- "Välittäjäjärjestelmän työ pitää tehdä pitkäjänteiseksi -> Voiko esim. taiteilijajärjestöjen kehittäminen ja voiton rahoittama toiminta auttaa?"
- "Agentuuritoiminnan pilottihanke: valtio, säätiöt, yritykset -> monipuolinen rahoitus. Konkretiaan pääseminen vaatii rahaa. Tarvitaan kunnon kassu."
- "Elinkeinokehittämisen tukirakenteen varmistaminen myös taiteen ostajille. Rahat kaikille."
- "Esimerkki: Strategiatyö Oulussa -> kaupunkirakenteen kehittäminen."
- "Vastuullinen liiketoiminta. Yritykset mukaan. Välittäjän roolin avulla."
- "Taiteilijoiden pääsy yhteiskunnallisiin hankkeisiin. Voisiko onnistua välittäjän avulla?"
- "Kannatetaan hankkeita, joissa tuottaja- ja välittäjäporras on mukana."
- "Muiden taiteilajien osaaminen hyödyksi vrt. musiikki >< kuvataide."
- "Järjestöillä on osaamista välitystoimintaan"
- "Apuhajaorganisaation pitäisi varmistaa teoksien esille tuominen."
- "Tekijänoikeusasiat tuomaan rahaa!"
- "Festivaalien jne. hyödyntäminen."

3. Mitkä ovat tärkeimpiä asioita, jotka on huomioitava tällä hetkellä välittäjäjärjestelmän muodostettaessa ja kehitettäessä?

Taiteessa ammattikunnilla on erilaisia toimintatapoja ja suuria volyymieroja. Aikat viestivät eri tavoin. Tarvitaan taidekentän tuki välittäjäjärjestelmän kehittämiselle. Järjestöjen on hyväksyttävä tavoitteet. Välitettävä taide ei ole koko totuus. On muistettava taiteen itsisarvo!

On olennaista, että koulutus ja sen laatu tukevat välittäjäjärjestelmän rakentumisen edellytyksiä. Koulutusohjelma välittäjäosastajille on tarpeen "creative leadership". Käytännössä saatujen kokemusten siirto koulutukseen on välittämätöntä. Kulttuurituottajien koulutus on päivitettävä ja sitä on kehitettävä.

Taide olisi saatava keskusteluun tiede - elinkeinoelämä - akselille. Taiteen ansaintalogiikan tekeminen näkyväksi on tärkeää. Rahasta puhumista ei saa hävetä.

Kuntapuolella on terävöitettävä sen tehtävää toimia tuotantoalustana (rahoitus, verkostot, kokeilut). Onnistumisen mittaaminen on tärkeää! Tarvitaan ministeriötason esimerkkejä. Hyvät ulkomaiset esimerkit auttavat vrt. Creative Industry UK. Ketteryttä kuntatoiminnassa olisi vahvistettava ja varmistettava.

Terminologian tarkistus on tärkeää, jotta tiedetään, mistä puhutaan. Taidetuotteiden selkiyttäminen ja markkinointi yrityksille vaatii toimia. Esimerkiksi Kiron ulkomaan apu on tuoteistunut hyvin antinsa asiakkaille. Taideilähtöiset menetelmät ovat esillä. Monialaisuus on huomioitava.

Rahoitus on oltava poikkeuksellista sekä kuntien välillä. Yhteistyötä tarvitaan akselille OKM, TEM ja VM.

- "Ostajan osaaminen on huomioitava!"
- "Pioneeriryhmä räjäyttää ja rakentaa uusia siltoja."

Nykyisiin toimijarakenteisiin tarvitaan ja tuodaan taiteilijan osaamista (taiteilija = kuraattori). Taiteilijan kyky toimia moniammatillisesti on hyödynnettävä paremmin. Välittäjien "haku" on tehtävä avoimesti vrt. läänintaiteilija-rekrytointi. Nykytilanteessa esimerkiksi museoiden ja nykyisten kuvataiteen välittäjien eli gallerioiden toimintamahdollisuuksia on vahvistettava.

On luotava verkostomainen toimintamalli ja otettava eri taitealojen tiedotuskeskukset mukaan työhön. Vertaisarviointia olisi kehitettävä huomioimaan myös välittäjäjärjesteen olemassaolo. Yksityisen sektorin osaamista pitää hyödyntää paremmin. Tarvitaan tasapainoa julkisen ja yksityisen sektorin välillä.

4. Mitkä nykyisistä rakenteista on toimivia ja tulisi vahvistaa tai säilyttää?

- Ammatilliset järjestöt (ammattiliitot) – välittäjät yleisön ja alan välillä
- Paikalliset taiteilijaseurat
- Taidelempiin
- Apurahajärjestelmät ml. alueelliset. Tukea tuottajan palkkakustannuksiin.
- Läsnäolot
- Yritysyhteistyö -> kuraointi yksityiselle puolelle
- Saatavuutta tukevat mekanismit (esim. digitalisaatio)

Erityisesti tässä vastauksessa huomaa työpajan osallistujien julkishallinnallisen ja järjestötaustojen vaikutuksen.
(Muistion kirjoittajan huomio)

5. Sana on vapaa. Mitä ajatuksia ja ideoita syntyy välittäjäjärjestelmästä?

Kuka kustantaa välittäjäpalvelun työkalut? Ennakoitavuutta ei ole. Miten myydään? Ostajan näkökulma on ongelman ratkaisussa.

Toiminnalle tarvitaan tukielementtejä ja erilaisia rahoittajia. Pienten ja olemassa olevien välittäjätoimintojen tukeminen on tärkeää. Ammatillisten ja harrastajien ero näkyy tässäkin asiassa. On eroja osaamisessa ja tekemisen tavoitteissa. Kansainvälisillä taiteilijoilla on oma koneisto ympärillään esim. Olafur Eliasson. Mitä voisi oppia näistä ekosysteemeistä?

"Välittäjäportaan tulisi olla tarpeen!"

Taiteilijan ilmainen työ ja työn arvon perusteleva on yhteiskunnallinen ongelma. Tekijöitä on sparrattava.

"Sukupuolien muisti ilmaisen työn tekemisestä"

Mikä on taiteen arvon suhde vastuulliseen liiketoimintaan? Tarvitaanko taidetta? Tulkin rooli arvon määrittelijöinä on tärkeä.

"Taideteollisuus on osanmuutoksessa."

"Tarvitaanko taidetta?"

"Missä voi kohdata taidetta ilman ostopainetta?"

Tiedon tuottamisen merkitys on suuri. Sekä isot että pienet välittäjätoimintat ovat tarpeen. Vanhat ja uudet liiketoimintamallit voivat toimia.

"Osamaksulla taidetta."

"Kilpailua ei saa väärin."

Jos välittäjäjärjestelmän kehittämisen panostetaan, on mitattava euron investoinnin tuottavuus takaisin. Kehitystyössä tarvitaan luottamuksellinen/luottamusta nauttiva työryhmä. Ei pelkästään kaupallista galleristimallia. Vertailua toimialojen kehittämisestä saisi Tekeistä ja Finprosta. Voisiko välittäjäjärjestelmä olla hub tai kasvuyritys?

Taiteilijan ammatti on tehtävä näkyväksi. Erityinen osaaminen sopii moneen.

- "Miten taiteilija voi työillistyä kehittäjänä/väliittäjänä?"
- "Väliittäjäjärjestelmän rahoitus ei saa viedä taiteelta rahoitusta."
- "Syntyykö ei-kaupallinen vs. kaupallinen taide -ajattelua?"
- "Organisaatiotaiteilijuus sopisi julkishallintaan/kuntiin."

Tarvitaan asennemuutosta, joka tuo apurhas myös tuottajille, ei vain vertaistaiteilijoille.

- "Vuoropuhelu, palaute – käyttäjä –taiteilija, on tarpeen."
- "Galleristit ulos gallerioista."
- "Julkisen taiteen merkitys!"

6. Loppukeskustelusta

Lobbaaminen nousuun! Tietoa taiteen hyvästä tekemisestä vaikutuksista on ja se on kerrottu. Nyt tarvitaan päättäjiä halua hyödyntää tietoa. Hyviä rakenteita on jo. Kaikkea ei tarvitse uusia. Hyvien "tyyppien" ryhmät edustuksellisuudesta esiantuntijuuteen esim. elinkeinoyhtiömallilla. Kuntien aktiivisempi rooli on suuri mahdollisuus. Kunnan elustatyyppinen toimintatapa voi luoda paljon uutta.